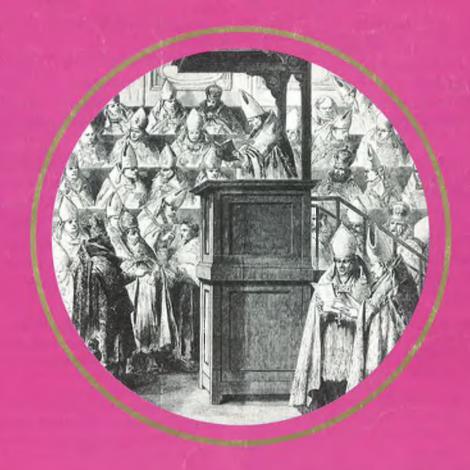

EgyházfórulVI

KERESZTÉNY KÖZÉLETI - KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

XV. (I. új) évfolyam - 2000/1

Modellek: Kerek Világ Hogyan informál az egyház? Vallás a kommunizmus után Az egyház és a társadalom összeütközése

Tartalom

ELŐSZÓ				
Gyulay Endre és Wildmann János	3			
SÚLYPONT				
Pierre Pierrard: Az összeütközés	4			
Katus László: Liberalizmus és katolikus megújulás Magyarországon	8			
ÖKUMENIZMUS				
Rémi Hoeckman: A jó és a rossz Auschwitz után a pápai tanításokban	12			
EGYHÁZ-TÁRSADALOM-KULTÚRA				
Tomka Miklós és Paul M. Zulehner: A vallás Kelet-Közép-Európa				
	14 18			
Daczó Árpád: Babba Mária	19			
Modellek				
	0.1			
"Kerek Világ Jóléti Szolgálat" Alapitvány	21			
FÓRUM				
•	22			
	23			
az egyházban	24			
AKI ÜZEN: NYÍRI TAMÁS				
Rémi Hoeckman: A jó és a rossz Auschwitz után a pápai tanításokban EGYHÁZ – TÁRSADALOM – KULTÚRA Tomka Miklós és Paul M. Zulehner: A vallás Kelet-Közép-Európa reformországaiban Manfred Plate: Az átmenet válságában Daczó Árpád: Babba Mária MODELLEK Molnár Péter: "Kerek Világ Jóléti Szolgálat" Alapítvány FÓRUM Andrásfalvy Bertalan: Az információhoz való jog (és kötelesség) az egyházban Mayer Mihály: Információhoz való jog az egyházban				
RECENZIÓK – KRITIKA				
Oravecz Imre: Halászóember	30			
•	31			
1 1 0	31			
Iváncsics Tamás és barátai: "Szólj, Uram!"	31			
FOLYAMATOK	32			
CHRISTIAN SOLIDARITY INTERNATIONAL	33			
OLVASÓI LEVELEK				

Keresztény közéleti-kulturális folyóirat

Megjelenik évente hatszor Egy szám ára 250 Ft Évi előfizetési díj: 1200 Ft

Alapítók: Paul M. Zulehner és Wildmann János

> Kiadó: Egyházfórum Alapítvány

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1055 Budapest, Markó utca 7. III/4. Telefon: (1) 266-0216 E-mail: wildmann@elender.hu

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dévény István
Molnár Péter (felelős szerkesztő)
Ocsovai Gábor
Wildmann János (főszerkesztő)
Winkler Lajos
Wolf Judit

Bankszámla: OTP Bank Rt. Budapest, József körút 33. 11708001-20523716

> Nyomdai munkák: Molnár Nyomda és Kiadó Kft. Pécs, Légszeszgyár u. 29.

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük. Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki. Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg és csak kérésre küldünk vissza.

Meggondolni, megújulni

Egyházfórum. Leírom, kimondom: egyeseket irritál: "Ezt ugyan kezembe sem veszem". Mások lelkesednek: "Ez aztán jól megmondja. A valódi haladást képviseli. Figyel a világiakra, napra kész az új irányokban" stb. Nézőpontkérdés, hogy ki mit vár tőle, és azt találja-e meg, amit szeretne. Valóban sokféle arca van, vagy ha tetszik, volt. Valóban megtalálható volt a legértékesebb, tűzpróbát kiállt teológusok írása, vagy az aktuális vallási botrány; vagy olykor szélsőségesnek tűnő cikkek lefordítása és közlése; néha hazai irányok dicsérete vagy elmarasztalása.

Hogyan tovább?

Új kuratórium, új szempontok a döntésekben. De hát merre? Dankó érsek úr halálával a megürült "szék" betöltésére engem kértek. Jó páran feltették a kérdést: Miért vállaltad. Megnyugtathatok mindenkit, nem pénzért. Nincs a "cégnek" pénze, még a cikkekért sem tud fizetni. A könyvkiadásban is sokat kell mozognia, hogy ráfizetésessé ne váljon.

Hát miért?

Nyugodtan állíthatom, hogy szándékom az, és lehetőségeimmel azt szeretném elérni, hogy a megújult külsejű lap, megújult tartalommal lásson napvilágot. Nem lesz szépirodalmi magazin, van lapja erre az ország katolikusainak. Nem lesz napi vallásos híreket továbbadó érdekes kiadvány. Nem akarja a Teológia c. folyóirat mellett a jelen szakos kiadványok számát növelni.

Hát akkor?

Minden erőmmel azon leszek, hogy kuratóriumi "szavazatommal" és természetesen munkámmal is segítsem megvalósítani: Legyen az Egyházfórum a II. Vatikáni zsinattal elindított gondolkodás meghonosítója, terjesztője, folytatója. Széles körben szeretnénk továbbadni, amit neves teológusok írtak, vagy hazaiak gondolkozásunk serkentésére elénk állítanak. Nem akarunk a tanítóhivatallal ellentétes dolgokat tanítani, közölni, de nem is szeretnénk csak zsinat előtti szerzőket ismertetni.

A vitatott dolgok bemutatásával, vagy a hazai állapotok lefestésével gondolkozni és gondolkoztatni szeretnénk a hit tisztaságának megőrzése mellett. A jövő praktikus döntései meghozásához pedig segítséget nyújtani. Nem azért, mert mi okosabbak vagyunk, mint sokan mások, hanem hogy megszólalva segítsünk a mai helyes irányok megtalálásában azoknak, akiknek felelőssége a kor problémái között eligazodva, helyesen dönteni. Nem akarunk számon kérni, csak a papságot és híveket ismerve, véleményüket feldolgozva, segítséget nyújtani, és irányítást kérni. Egész röviden: aktuális, hithű, a mai világban élő hívek problémáit megoldásra váró kérdéseit szeretnénk leírni, és a II. Vatikáni zsinat eligazító, konkrét válaszait átadni.

Reméljük, továbbra is bírjuk olvasóink bizalmát; hogy részt vállalnak kiadványunk mind nagyobb számban történő terjesztésében, és várjuk minden számunk bármely cikkéhez szíves segítő megjegyzéseiket, esetleges kérdéseiket, azt is, hogy miről szeretnének részletesebben olvasni.

> Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök, az Egyházfórum Alapítvány elnöke

Kedves Olvasónk!

Íme, az Egyházfórum, amely a II. Vatikáni zsinat szerinti megújulás mellett kötelezte el magát, tizenötödik évfolyamába lépve maga is megújul! Miért?

A szerkesztőség, munkatársaink és mindenekelőtt sok olvasónk úgy vélte, hogy a lap kinőtte sok éves ruháját, az eddigi külső mintegy kényszerzubbonnyá vált. Elsősorban azért, mert a klasszikus folyóirat-formátum és a hosszú lélegzetű tanulmányok épp azon olvasók közül riasztottak el sokat, akikhez szólni kívántunk. "Este, fáradtan már nincs erőm és kedvem 18 oldalt elolvasni, bármilyen érdekes is", fogalmazott egy többgyermekes családanya. Más vélemények szerint szélesebb spektrumra (több rovatra), gazdagabb és színesebb tartalomra, esetleg néhány képre van szükség. A szerkesztőség és az olvasók közül fölkért monitorok elfogadták ezt az érvelést és egyetértettek abban is, hogy a "magazinosodás" nem mehet az "üzenet" rovására. Nem mondhatunk le a tanulmányokról, elemzésekről, arról, hogy ápoljuk a zsinat szellemiségét, és a magunk szerény eszközeivel elősegítsük az egyházi megújulást.

Megújulás? A rendszerváltás óta eltelt tíz évben sokan és sokat beszéltek erről, a lelkiségi mozgalmak pedig már ezt megelőzően is erre törekedtek, hatalmas szellemi, lelki és teológiai tőkét halmozva föl, amelyre egyházunk büszke lehet. A nyilatkozatok és törekvések sokaságában akadnak olyanok, amelyek szerint erősíteni kell az egyház tekintélyét és vissza kell állítani a katolikus igazság hatalmát, célját és értékeit vesztett világunkban. Mások a forrásokhoz való visszatérés, a tiszta hit megőrzésének és fejlesztésének szükségességét hangsúlyozzák, befelé fordulnak, közben ellenségesen tekintenek a külvilágra, nem törődnek a kulturális, társadalmi és politikai környezettel. "Hagyományhűségükben" kívül kerülnek a mindig alakuló és újra formálódó éltető tradíción. Az egyház ezen az úton nem tekintély lesz, hanem - Cserháti püspök szavaival szikla a zajgó világ közepén, bevehetetlen vár, amely túlél minden támadást. Elszigeteltsége egyre nő és lassan már az örvényekkel sem kerül kapcsolatba, a világ elrohan mellette.

A zsinat szerint azonban értékeink megőrzése nem steril körülmények között történik, Krisztus fénye csak a mindenkori összetett valóságban világít. XXIII. János pápa és a II. Vatikáni zsinat az idők jeleit kutatták és értelmezték. Nem azért, hogy az egyház föladja önmagát és jellemtelenül belesimuljon világi környezetébe, hanem, hogy jobban megértse a világot, érthetőbben hirdesse az evangéliumot, sőt maga is tanuljon tőle. Mert bár ellentmondásos a modernitás, de nem érték nélküli. A pluralizmus és demokrácia piacot biztosít ugyan a selejtnek, de megteremti az igazi értékek találkozásának lehetőségét és dialógusát is. Az egyház és valamennyiünk feladata, hogy elismerjük ezeket az értékeket és éljünk a lehetőségekkel. Erre vállalkozik a megújult Egyházfórum, ehhez kérjük Olvasóink segítségét is.

Wildmann János alapító, főszerkesztő

Az Egyházfórum "Súlypontját" a 2000. évben a XX. századra való visszatekintés alkotja. Egyháztörténeti, később teológiatörténeti szempontból vesszük szemügyre végére ért századunkat. Egyházunk nagy kihívásai azonban, mint a politikai katolicizmus, az egyház és tudomány viszonya, a szociális kérdés, a hitelesség és a megújulás problémája vagy a klérus és világiak viszonya még a XIX. századba nyúlnak vissza. Jelen számunkban rövid történeti áttekintést nyújtunk az 1846-1914 közötti időszak európai egyházairól és magyar egyházáról.

Pierre Pierrard

Az összeütközés¹

1. Az Egyház és a laikus társadalom

XVI. Gergely halálakor, 1846-ban a római Egyház, a "régi rendszer" utolsó menedéke mindenfelől fenyegetett szirthez hasonlított. Renan 1847. augusztus 28-án így írt: "Számomra napnál világosabb, hogy a kereszténység meghalt, és annyira halott, hogy semmit nem lehet érte tenni, amennyiben megtagadják az átalakítását." Márpedig egy év óta Rómában az új pápa, a fiatal Mastai, IX. Piusz volt az uralmon, aki liberális hírében állt. Jótékony múltja és egyéni szeretetreméltósága mellett köszönhette ezt a pápai államokban bevezetett reformoknak, és az olasz nemzeti mozgalom felé kinyilvánított rokonszenvnek. Liberális hírneve azonban szertefoszlott, amikor a Mazzini és Garibaldi által megszervezett Római Köztársaság (1848) bukása után francia csapatok segítségével visszatért székhelyére. Ezentúl IX. Piusz mindazzal szemben ellenségesnek mutatkozott, ami rokonságot mutatott a liberalizmussal, s ebben erőskezű és népszerűtlen államtitkára, Antonelli csak bátorította.

A kérészéletű 1848-as "népek tavasza" után a katolikusok a pápa példájára visszafogottabbak lettek. Franciaországban a februári forradalom összetörte a demokrácia és a katolicizmus szövetségét. A munkások elégedetlenségének hirtelen kirobbanása, vagyis a júniusi események a püspökök és katolikusok ellenakcióját váltotta ki. Szavazataik és biztató hangjuk erősen hozzájárultak, hogy a köztársaság, majd a Császárság élére az "erős ember": Louis Napóleon kerüljön. 1848-tól 1860-ig a trón és az oltár szövetsége újra létezett: ez a szövetség sokkal veszélyesebb volt, mint X. Károly idejében, mert a császári trónnal való szembenállás egy egész generációban testesült meg, akinek filozófiai állásfoglalása erősen katolikusellenes volt. A "negyvennyolcasok" körvonalazatlan evangéliumi deizmusa elmerült Cambetta, Ferry, Clemanceau, Edmond About és társaik harcos antiklerikalizmusában. Renouvier kantianista neokriticizmusából táplálkozva az ő példájára tagadtak minden metafizikát, és csak egy tisztára racionalista morálist fogadtak el. Auguste Comte, Littré és Taine eszméinek is nagy keletje volt; ők félretéve a teológiát és metafizikát a jelenségek vizsgálatára és az azokat irányító törvények meghatározására szorítkoztak. A pozitivizmus áthajózva a szociológia vizeire az altruista morálban és az "emberiség (Humanitas) vallásában" találta meg kiteljesedését. Ezt a pozitivista áramlatot, amelynek forrásai részben a XVIII. századra mennek vissza, jelentős irányzatok erősítették. Mindenekelőtt a tudományos racionalizmus, a scientizmus vagy a tudomány vallása. Renan műve, "A tudomány jövője" már a címével mindent megmondott a kor szellemiségéről, s biztosította a közönségsikert.

Nincsenek nagy teológusok, legalábbis a latin népeknél egy olyan korszakban, amikor a kritika uralkodik, püspökök, szónokok, egyházi írók a "romantikus" teológia szónokias előadását művelték; ebben a vallásos érzelmek könnyebben találtak táplálékot, mint az ész, a szellem. Erkölcstan és hitvédelem árasztják el a vallásos irodalmat; se szeri, se száma a "jó könyvek" terjesztésére alakult társulatoknak. Az ekkor íródott művek végeredmény-

ben mind kikerülik az alapvető problémát: a tudományos szellem és az ipari civilizáció összeegyeztetését a keresztény hittel.

A pozitivizmusnak más szövetségesei is voltak. Egyrészt a szabadkőművesség, amely Franciaországban az angol szabadkőművességgel ellentétben a republikanizmus és a racionalizmus útját követte. Másrészről a protestantizmus balszárnya Ferdinand Buisson, Felix Pecaut, Jules Steeg vezetésével liberális kereszténységet hirdetett, ahol nincsenek kötelező dogmák, csodák, papi hatalom; ahol csak a "kereszténység morális lényegét" őrzik meg, és ahonnan csak a klerikális intoleranciát zárják ki; innen verbuválódott a francia laicizmus alapítói közül nem egy. Az új és szövetséges erők – pozitivizmus, racionalizmus, panteizmus, szabadgondolkodás, Le Dantec materializmusa, Nietzsche nihilizmusa – változó mértékben ugyan, de együtt dolgoztak a "cselekvő ember" megszületésén.

Franciaországban ezek az emberek lelkesítették a császárság ellentáborát, ők kaparintották meg a köztársasági hatalmat, és kezdték meg Jules Ferry mögött a "liberális város" felépítését, amely laikus és antiklerikális, és az egyháztól független, új iskolarendszerre épít. Az opportunistáktól a radikálisokig ez a jakobinus politika fog tartani egészen 1914-ig. A szerzetesellenes törvények kibocsátása (1901-1904) és az állam és egyházak szétválasztása (1905) jelzik a megtett utat. Két Franciaország fog egymással szembeállni: a konzervatív, katolikus, gyakran királypárti, és a köztársaságpárti, antiklerikális, gyakran vallásellenes. Belgiumban az 1850-es évektől kezdve harminc éven keresztül folytatódott a liberális és antiklerikális támadás az egyházi iskolák ellen, Itáliában 1876-ban a "baloldal" került hatalomra, a katolikusok a pápa kívánságára távolmaradtak a közélettől. A XIX. századi Spanyolország éppúgy, mint régi amerikai gyarmatai; az antiklerikális "pronunciamentos"-tól szenvedett.

Az Egyház a támadások súlyosságát nem ismerte föl rögtön. Franciaországban a II. Császárság kegyei 10 évre elaltatták a püspököket és papokat. Majd, amikor a pápák világi hatalma veszélybe került, amikor III. Napóleon megkezdte fondorlatos ténykedéseit a diplomácia leple alatt, jött a rémület. A "L'Univers" cikkei, a püspökök (nevezetesen Dupanloup) bátor hangú írásai felsorakoztak IX. Piusz kettős megnyilatkozása mögött. Ez a "Quanta cura" enciklika és a hozzátartozó "Syllabus" (1864. december 8.), ami pontokba szedve hozza az enciklika ítéleteit a laikus állam alapelvei és az összes modern tévedés, liberalizmus, szocializmus, racionalizmus..., röviden mindaz ellen, ami a laikus társadalom erejét adta. Az Egyház ellenfelei szemében az ilyen tett, amely minden dialógust megtiltott a hitetlenekkel, csupán halálhörgésnek tűnt. Victor Hugo ezt adta a pápa szájába:

"Én vagyok a tekintély, én vagyok a bizonyosság, és az én elszigeteltségem, Isten, fölér a te magányoddal." Nyilvánvalóan a római pápa az új Európa beteg embere:

"Csönd, tehát csönd,

Kövessétek halott Isteneteket homályos sírjába"...

1 Az itt közölt tanulmány "A katolikus egyház története" c. (OMC – Agape 1987) kötet azonos című fejezetének (227-243 l.) rövidített változata.

A katolikusok között a megoszlás egyre hangsúlyozódik, egyik oldalon állnak a liberális katolikusok (Dupanloup, Montalanbert), másik oldalon az integristák (Pie, Veuillot). Ez utóbbiak úgy gondolják, hogy az Egyház tanítása (ide értve a pápai tanítást is) tud egyedül biztos menedéket adni a viharos időkben; míg amazok hidat akarnak verni Róma és az "új ígéret földje" között, ahol a tudományok által fölszabadított modern ember végérvényesen egy Isten nélküli jövő felé fordul.

IX. Piusz – A távlatok hiánya

A polgárság megoszlik soraiban. Az egyik rész hatalomra kerülve az egyre inkább antiklerikális, majd vallásellenes jakobinizmus felé tart. A másik rész néha érdekből ám leginkább az egyházi iskolákban kapott nevelés iránti hűségből közeledik az Egyházhoz. 1870 és 1900 között az értelmiségi tömegek ellenségesek voltak a hittel, katolikus vallással szemben. Ennél is súlyosabb az a szakadék, ami az Egyházat a munkásságtól elválasztja.

2. Az Egyház és a munkások

Gyakran idézték XI. Piusz mondását: "A XIX. század legnagyobb botránya a munkásosztály aposztáziája volt." Az "aposztázia" szó föltételezi az előzetes ragaszkodást, az előzőleg meglevő hitet; márpedig a munkásság annyiban mint osztály – éppúgy, mint az iparosodás – az Egyház határán született és növekedett, lényegileg materialista összefüggések közepette. Részben a francia forradalom teremtette meg a könyörtelen verseny és önzés klímáját, ez emelte dogmává a szabad kereskedelmet, az állam benemavatkozását a gazdasági életbe, és ez kárhoztatta a közvetítő szerveket, a testületeket és szakszervezeteket. A munkás nem a munkásvolta miatt vált nemkereszténnyé, de a nagyipar struktúrái – elvéve az időt a tanulástól, pihenéstől, gondolkodástól, gyökértelenné téve az embereket, szétszakítva a családokat –, összeférhetetlenek voltak a plébániai keresztény élettel, ami amúgy is visszaszorult az Egyház iránti érdektelenség miatt.

A konkordátumos egyházaknak különben is hiányoztak az eszközeik. A papok történelmi és szociológiai képzése nagyon gyönge; a püspökök jámborak, buzgók, csak gondolkodó fő nincs köztük túl sok. Ezenfelül a hivatalnok-papság függőségben a kultuszminisztertől nem rendelkezett a mai papság cselekvési szabadságával. Nem kell hat csodálkozni, hogy sokáig összetévesztették a proletárt és a szegényt. S mivel Jézus maga mondta: "szegények mindig lesznek veletek", a papság nem látott semmi kivetnivalót abban, hogy a mások szolgálatában végzett munka természetszerűen vonta maga után a szegénységet és a tömegnyomort. A társadalmi egyenlőtlenség magától értetődő volt. Nemde az "új társadalom" alapítója, Napóleon írta: "A vallásban én nem a megtestesülés, hanem a társadalmi rend misztériumát látom. Amikor egy ember a másik mellett éhenhal, aki viszont bővelkedik, akkor az elsőnek lehetetlen elfogadni ezt a különbséget, hacsak nincs egy hatalom, aki neki ezt mondja: Isten akarja így, hogy legyenek szegények és gazdagok, de majd az örökkévalóságban az osztozás másként lesz". A szónokok százszor fölhasználták ezt a témát - sajnos! -, mint pl. a

Saint-Mauraice plébánosa Lilleben, 1841-ben: "A vagyonok egyenlőtlen elosztása szükséges, hogy a boldogság maradjon a földön. A szegény a gazdagért dolgozik, a gazdag segíti a szegényt, és a társadalom harmóniája tagjainak ebből a különbözőségéből ered, mint az orgona összhangja a sípok különböző nagyságából".

Nem azt mondják: "az iparos megfizeti a munkást", hanem a "gazdag segíti a szegényt". Itt csúsztatás van, amelyet bár jóhiszeműen tettek, de sokba került az Egyháznak. A munkás patronálása a "patron" (franciául tulajdonos, gazda) által; a papok, urak és hölgyek társulati tevékenysége a szegények érdekében, jótékonysági intézmények, szociális segélyző egyesületek, egyéb testületek): íme, így fogják föl a társadalmi feladatot, szociális kötelességet. A forradalomból született társadalom isteni jogon érinthetetlen, bűn lenne azt felforgatni. Így nincs más tennivaló, mint "nagyon keresztény" módon ápolni a győztes iparosodás okozta erkölcsi és fizikai sebeket.

Franciaországban, Belgiumban, Rajna-vidéken, Itáliában, Spanyolországban éppúgy, mint a nemkatolikus országokban a nagyiparnak kisszolgáltatott munkástömeg valóságos rabszolgasorsban élt. A veszélyes gépek értékesebbek voltak, mint az ember; a munkások idejük nagy részét az üzemekben töltötték a tulajdonos teljhatalmú irányítása alatt, aki maga is alá volt vetve a kereslet-kínálat kegyetlen törvényének, és a szünet nélküli versengésnek. A bért egyszerűen az előállítási ár egyik részének tekintették, azt az alkalmazó állapította meg a gazdasági hullámzások függvényében. A munkás ezt megtagadhatta, de másutt ugyanezzel a kemény törvénnyel találta magát szemben. Mivel rosszul fizettek a munkás gyermekeit a gyár felé terelte, hogy kevéske bérükkel azok is könnyítsenek a család sorsán. A túlhajtott munka, az egészségtelen táplálkozás, a nyomortanya mint lakás (mert kevés kivételtől eltekintve nem volt lakáspolitika), a kocsma: az örömök nélküli élet természetes menedéke magas elhalálozási arányt von maga után, különösen gyerekeknél. Az otthoni munka szintén nehéz körülmények között történt.

Az ipari forradalom országaiban kevés változással mindenütt ezt találni, és amit Durkheim a "fájdalom mérhetetlen kiáltásának" fog nevezni, az váltja ki a társadalom megszervezésének radikális reformját célzó tanok kidolgozását. Ezt a társadalmi osztályok megszüntetésével vélik elérni, és a szocializmus (societas = társadalom) elnevezés találóan jelölte lényegüket Az Egyház szempontjából ezeket a tanokat az jellemzi, hogy a kereszténységet és ezen belül a katolicizmust képtelennek tartják globális válasz adására a társadalmi kérdést illetően; vagy ami meg rosszabb, a munkások fölszabadításában a legfőbb akadálynak tartják. Saint Simon, Fourier, Pierre Leroux számára a kereszténység csak egy állomás az egyetemes szeretet által megteremtendő földi paradicsom felé. Blanqui szerint "a papok fekete serege a sötétséget terjeszti". Az államra támaszkodva uralkodik, kormányoz, fenyeget, elnyom. A tőke bőségesen támogatja, hiszen a papság a legjobb szövetségese, vagy inkább utolsó esélye a hatalmon-maradásban. Proudhon szerint "a proletariátus megváltóját, Krisztust, a római egyház elárulta", és vele elérkezünk a humanista ateizmus "anarchikus változatához", melynek teoretikusai Hegel és Feuerbach. Marx ebből alkotta meg a tudományos szocializmus lényegét: "A valláskritika minden kritika első föltétele...". Marx jóval Nitzsche előtt képviselte a felfogást, hogy "Isten halála" az ember felszabadításának és felemelésének a feltétele; és Proudhonnal együtt vallotta, hogy a keresztény belenyugvás csak önbecsapás: "Ó, munkások népe – szerencsétlen nép, üldözött nép, jogfosztott nép! Nép, amelyet bebörtönöznek, elítélnek, megölnek! Kigúnyolt nép, meggyalázott nép! Nem tudod, hogy van határa a türelemnek is, a megalázkodásnak is? Mikor szűnsz meg odafigyelni a miszticizmus szónokaira, akik azt mondják neked, hogy imádkozz és

várj? Az üdvösséget hol a vallás, hol a hatalom prédikálja, s az erős, heves hang téged foglyul ejt!" (Prodhon: a nyomor filozófiája). Ugyanakkor azt is meg kell mondani, hogy néhány püspök – mint Giraud bíboros, Cambrai érseke – ünnepélyesen elítélték az "embernek ember általi kizsákmányolását".

Ennek az "új szegénynek", a munkásnak a megsegítésére számos "mű" születik, mint pl. a "Páli Szent Vince Társaság", amelyik a katolikusoknak alkalmat adott, hogy szembetalálják magukat a nyomorral és fölkészülhessenek egy sokkal szélesebb társadalmi cselekvésre.

3. A szociális katolikusok erőfeszítései

Bár tapogatózásuk hosszú ideig tartott, igazságtalanság lenne elhallgatni a szociális katolicizmus úttörőit. Az ipari társadalom "megvetése az ember iránt" La Mennaist hamar felrázta, és amikor elhagyja az Egyházat, ez az "új feudalizmus" ellen fog harcolni. Néhány tanítványa írásaiban (Charles de Coux, Gebert) a kapitalizmus nyílt elítélésével találkozni. A szenvedélyes Ozanam a gazdasági liberalizmust támadta, mint a kézművesség elsorvasztóját. Buchez tovább menve egy "keresztény szocializmus" alapjait akarta lerakni, kiengesztelve e forradalmat a katolicizmussal. De vele már a szociális katolicizmus szélsőbaloldalán vagyunk; a többség által dicsért megoldások lényegesen szűkebb perspektívában helyezkedtek el, s időnként jelentős eredményeket könyvelhettek el. Így Alban de Villeneuve-Bargemont "keresztény gazdaságpolitikájában" az "agrár szövetkezetek" létesítését dicsérte; valamint Armand és Anatol de Melun, a "Jótékony Gazdasági Társaság" és a paternalista (atyáskodó) katolicizmus szervezői értek el bizonyos eredményeket. Ez a paternalizmus jellemezte az 1848-1870 közötti kort, és tanácstalanul állt a párizsi kommünnel szemben, mert azt nem társadalmi és történelmi összefüggéseiben vizsgálta, hanem a pokoli gyűlölet kirobbanásának tartotta.

Nem kell titkolni, 1871-ben a szociális katolicizmus csak egy maroknyi ember szívügye, akik egyébként az uralkodó osztályhoz tartoznak; s hogy híveinek tábora nagyon gyér, ez felelősség tekintetében a hierarchia hallgatását terheli, élén XVI. Gergellyel és IX. Piusszal, vagy inkább a távlatok hiányának tulajdonítható; pápák és püspökök ha el is ítélik a liberalizmust, nem látják meg, hogy a gazdasági liberalizmus annak legembertelenebb formája s telítve mindenféle nyomorúsággal; ha siránkoznak a tömegek elkereszténytelenedésén, ők azt a "hamis tanítások" munkájának tulajdonítják, és nem látják meg kapcsolatát az "átkozott háromszöggel" (gyár, nyomortanya, kocsma), amelyik semmi helyet nem hagy a plébániai életnek és csak kedvez a szellemi eldurvulásnak, lelki elsorvadásnak.

Külföldön ugyanaz a csönd, néhol meg sűrűbb. Így Spanyolországban vagy Olaszországban, ahol d'Azeglio magányos gondolkodó. Mégis több helyen biztató jelek mutatkoznak: Angliában Manninggal, a szegények biborosával, Belgiumban Louvain egyetemén, ahol ébredezik a vallásszociológia és ahol Charles Périn a munkástársulásokat dicséri, az Egyesült Államokban, ahol Gibbons bíboros pártfogolja és védelmezi a "Knights of abour" munkásszervezetet, Ausztriában Vogelsang báró szervezkedik. Németországban Lenning és Döllinger nézetei ihletik 1848 után a mainzi püspök, von Ketteler tevékenységét. A két katolikus tudós szerint az Egyháznak döntő szerepe van a szociális kérdés rendezésében. Ketteler buzdítja a munkások szövetkezését, és a szociális katolicizmusnak egy új – fejlettebb – formáját inspirálja ezzel, a korporatizmust, amit a Le Play könyvében ("Szociális reform" – 1864) kifeitett patriarchális típusú paternalizmus tovább erősít. A korporáció – amint azt az ugyanakkor szociális és ellenforradalmi katolicizmus érti – egy "vallásos és gazdasági társaság", amelyet az iparoscsaládok vezetői szabadon a munkásokkal együtt alapítanak, és amelynek tagjai "jámbor társulatokba" csoportosulnak.

Ez a második szociális katolicizmus Franciaországban kiemelkedő képviselőkre talál. Élen a "szociális nemesemberek". Albert de Mun és René de la Tour du Pin, akik megalakítva 1871-ben a "Katolikus munkásköröket", az uralkodó osztály és a dolgozó nép találkozását akarják előmozdítani. Ezek a Körök a kezdeti lendület után gyorsan elérik a csúcspontot, mert főkent kisiparosokat és alkalmazottakat tömörítve paternalista szellemükkel a gazdasági krízis, hatalmas és véres sztrájkok ezen éveiben a gyári munkásságra vajmi kevés vonzást tudtak gyakorolni. Ezekben az években szerveződtek a munkáspártok, ahol a marxista eszmék lassan egyre otthonosabbak lettek; s született meg a néha alpári módon antiklerikális népszerű sajtó, amelyik a plébánost a gyártulajdonos természetes szövetségeseként ábrázolta. A szocialisták egyébkent hevesen tagadták, hogy a katolikusoknak bármi beleszólási joguk is lenne a társadalmi kérdésekbe; elegendő két gúnyiratra utalni: Lafargue, "IX. Piusz a paradicsomban" és Guesde, "Levél XIII. Leó úrnak, aki saját államának pápája" c. műveire. "A múlt önökhöz tartozott, önöké volt teljesen és önöké egyedül. Mit tettek önök, keresztény urak?" - kérdezte Jules Guesde 1896-ban egy szép napon, amikor de Mun és képviselő barátai, Keller és Thellier de Poncheville bátran részt vettek egy szociális törvényjavaslat megtárgyalásában. Bátran... mert természetes környezetében a szociális katolicizmus hallatlan nehézségek közepette haladt előre: püspökök, papok és katolikusok nagy többsége minden, nem kifejezetten jótékony működést fölforgató tevékenységnek tartott, és gazdasági téren az Egyház mindenfele közbelépését visszautasította.

Végül XIII. Leó kezességet vállalt a szociális katolicizmusért, és új életet öntött belé; egyrészt, amikor a francia katolikusokat fölszólította a köztársasághoz való csatlakozásra (1892); másrészt amikor a "Rerum novarum" enciklikával (1891) a katolikus társadalmi alapelveket leszögezte. A pápa "ebben ünnepélyesen kinyilvánította azt a középkor vége óta elhomályosodott igazságot, mely szerint az evangéliumi erkölcsnek társadalmi következményei vannak, és egyetlen katolikusnak nincs joga ezt félreismerni". Egy új és lelkes nemzedék támadt ekkor, és csatlakozott a demokráciához, többé nem a kiváltságosokat, hanem a tömegeket csoportositva: a francia fiatalok katolikus szövetsége (1885); a munkáskongresszus (1893); a társadalomtudományi körök; "demokrata abbék" mint Naudet, Gayrand, Lemire; a Szociális Hetek (1903) valóságos vándoregyetem; a szociális titkárságok (1906) voltak a legjelentősebbek. A szociális katolicizmusnak ez a balszárnya nem félt szövetségre lépni a köztársaság kezdeményezésével; így az 1884-es törvény, amely megengedte a foglalkozások szerinti csoportosulásokat, illetve szakszervezeteket, néhány katolikus kezdeményezést is inspirált: az ipari és kereskedelmi alkalmazottak szakszervezetét (1887) a katolikus iskolák volt növendékei alapították, és ez volt a C.F.T.C. kiindulása, kezdete. Franciaországban, Itáliában és Belgiumban ezen a terepen fejlődött a keresztény demokrácia, s a munkásmozgalmat el akarta választani az antiklerikalizmustól.

Sok pap és a hívek tömegei azonban élénk szemrehányásokkal illettek a vállalkozó szellemű katolikusokat, hogy alárendelik magukat a "gazfickónak", a köztársaságnak. A köztársaság ugyanis, míg egyik oldalról fogadta a keresztény-demokraták "hódolatát és bájolgását", a másik oldalon üldözte a szerzetesi kongregációkat. Politikai és nemzeti csalódásaiban a katolikus és királypárti jobboldal kárpótlást keresett állandóan: Boulanger politikai pártjában, a Dreyfus-ügy kapcsán kirobbant antiszemitizmusban, az Action Francaise-ben; s kihasználta a szociális katolikusok gyöngeségeit: az erők szétforgácsolódását, amely a szakszervezeti és

választási akciókra szorítkozott csupán, valamint teológiai és ideológiai alapjuk gyöngeségét.

1914-ben a szociális katolicizmus még csak embrionális állapotban volt; nagylelkű, de empirikus tevékenységben forgácsolódott szét. Mi több, szervezői a polgárság vagy értelmiségi réteg köréből verbuválódtak, inkább reformisták, mint forradalmárok: hiányzott mögülük a munkások tömege, akiknek többségét egy közvetlenebb megvalósulást ígérő szocializmus nyerte meg magának. Ugyanakkor a katolikusok kicsiny csoportja által 1870 óta végzett lassú, néha kilátástalannak tűnő és nehéz munka megtermi gyümölcseit a világégés után, és a katolicizmusnak olyan befolyást biztosit, amilyent a kortársak meg álmodni sem mertek volna.

Ketteler mainzi püspök – a szociális katolicizmus apostola

4. Róma, a római államok után

A "római kérdés" politikai bonyodalmakkal telítve csak tovább súlyosbította a Szentszék és a modern társadalom amúgy is eléggé megterhelt kapcsolatát. Valójában azon problémák öszszességéről van szó, amelyeket a pápai állam továbbélése vetett föl egy olyan világban, ahol az összes egyházi fejedelemségeket fölszámolták a forradalom után. A pápai hatalom visszaállítása Oudinot által 1849-ben érintetlenül hagyta az egész problémakört. Cavour a párizsi kongresszuson (1856) a szövetséges hatalmak előtt fölhánytorgatta a pápai területeken uralkodó nyomort és visszaéléseket, s erről Edmond About 1859-ben írt híressé vált röpiratot. Az olasz nemzeti szövetség kihasználta a Szentszéknek alávetett népesség egyesülési vágyát; 1860 márciusában az itáliai háború következtében fellázadt területek a szárd királysághoz lettek csatolva. Róma elfoglalása fontos volt az olasz egység hívei szemében. Egyébkent sokan gondolták Edmont Abouttal, hogy "azon a napon, amikor a lelki és világi hatalom sziámi ikrek módjára összeforrt, kettejük közül a magasabb rendű szükségképpen elvesztette a függetlenségét".

Ám IX. Piusz és a katolikusok többsége úgy vélte, hogy a pápaság részére lelki függetlenségének egyetlen biztosítéka egy állam birtoklása; hogy a pápai területek Európa utolsó keresztény állama; s végül a területek elvesztése súlyos jogi sérelem lenne, forradalmi és szentségtörő tett. IX. Piusz egyébként nem elégedett meg Viktor Emmánuel kiközösítésével, idegen nemzetiségű önkéntesekből "pápai zuávoknak" nevezett hadsereget szervezett; ez Lamoriciere vezetésével Castelfidardonál vereséget szenvedett (1860. szeptember 18.). Ettől kezdve a pápai államok bekerítése és elfoglalása került sorra. 1860 novemberében Umbria csatlakozott a szárd - hamarosan olasz - királysághoz, s 1870. szeptember 20-án fejeződött be az események láncolata, amikor Rómát az olasz csapatok elfoglalták. Különös tény: ahogyan lépésről lépésre csökkent IX. Piusz világi hatalma, lelki tekintélye úgy nagyobbodott. A pápaság hatalma olyan világ fölött kezdett el ragyogni, amelyiket ugyan nem lehet fölcserélm a kereszténységgel, de amelyik egy embertelen és materialista civilizáció bélyegét magán hordva jó néven veszi (bár csak tudat alatt) a pápától, hogy az egyén, a személy elemi jogait védelmezi és emlékezteti néhány végső igazságra. Vitathatatlan, hogy VI. Pál hat elődje a legújabb kori történelem elitjéhez tartozik.

IX. Piuszt (†1878) XIII. Leó (†1903) követte olyan pillanatban, amikor Nyugatot elbűvöli a tudományok fejlődése, a jakobinus polgárság van hatalmon, és a munkások tömegei osztályöntudatra ébrednek. A szeles látókörű XIII. Leó anélkül, hogy a hit letéteményét elhanyagolná és az anatémákat szaporítaná, megpróbálja a katolikus tanítással össze nem egyeztethető eszméket különválasztani. A "Rerum novarum" enciklika visszhangjáról már volt szó. Az "Immortale Dei" (1885) és a "Libertas" (1888) megnyilatkozásaiban a népek szabadságjogairól, majd egyszerűen a szabadságról szól. XIII. Leó széleskörű tevékenysége rengeteg hívet szerez neki, de komoly ellenségeskedést is szít. A katolikus "integ-risták" megbotránkoznak; a köztársasági érzelműek pedig nem hisznek egy "liberális Egyháznak". A szocialisták aberrációnak tekintik az Egyház beleszólását társadalmi ügyekbe. A pápa halálakor Franciaországban Combos "kisapa" van uralmon, a polgári fejlődés és virágzás pedig az 1900-as párizsi világkiállításon elérkezett apoteózisához; a nyugati világ távol van attól, hogy fölzárkózzon az Egyház mögé.

Mégis XIII. Leó nyitotta meg azokat az új utakat az Egyház számára, amelyek lehetővé tettek a kortárs katolicizmusnak, hogy a gettóból távozzon. Mert amint Jean Francois Six írja: "XIII. Leó enciklikáiban két alapvetően új dolog van, és ezt a nagy elveket ismételgető teológusok és jogászok alig látták meg. Először is az, hogy XIII. Leó felfogta kora problémáit, gondjait, és nem mondott ki anatémákat. Másodszor és főként, hogy XIII. Leó rendkívüli éleslátásról tesz tanúságot, amikor a maradandót a változótól elkülöníti. Ha a pápa alapelvként lefekteti a két társadalom, az Egyház és az állam szuverinitását és függetlenségét, megoldja azt a két alapelvet is, amelyek a fejlődés csiráját tartalmazzák, és a dialógus lehetőségének alapját. Ezek: a vallásos lelkiismeret szabadságának principiuma mint a személyi jogok garanciája; és a közjó princípiuma mint az államhoz való hűség normája".

Könnyű – túlságosan könnyű szembeállítani az okos diplomatát, XIII. Leó utódjával, X. Piusszal (1903-1914), aki a pápai trónon is megőrizte vidéki plébános stílusát. Ő kevésbé újít, mint inkább elmélyít és védelmez. A szent zene reformja (1903), a vallásoktatás színvonalának emelése ("Acerbo nimis" enciklika 1905), a gyakori áldozás előmozdítása, a breviáriumreform (1905) és az egyházi jog foglalatának, a "Codex iuris canonici" munkálatainak megindítása, mind az ő nevéhez fűződnek. X. Piusz az Egyház tagjainak megszentelődéséhez jobb, alkalmasabb eszközöket akart adni. Ennek a szent életű

pápának – XII. Piusz őt 1954-ben szentté avatva tényleges élet-szentségéről fog tanúskodni – azonban kora súlyos problémáival is szembe kellett néznie. Mielőtt a felületes szemlélő X. Piuszt maradinak titulálná, emlékeznie kell, milyen viharos légkörben zajlott le pápasága. A francia kormány 1905-ben felmondta az 1801-es konkordátumot, s kihirdette az állam és az egyházak szétválasztását. X. Piusz elitélte ezt az egyoldalú szakítást és a "Kulturális Társulatokat" (1906); ezzel a francia egyház nehéz anyagi körülmények közé került, de ugyanakkor fölszabadult, hogy csak lelki feladataival törődjön.

A keresztény demokrácia vagy, egészen röviden, a demokrácia és szocializáló eszméi sohasem nyerték meg X. Piusz rokonszenvét, aki még egy katolikus párt megszervezését is összeférhetetlennek tartotta az Egyház monarchikus alkotmányával, legalábbis abban az csetben, ha a párt nincs szorosan alávetve a püspöki karnak. És mégis, ha az Egyház helyzetét az első világháború előestéjén összehasonlítjuk azzal a szituációval, amiben Napóleon bukásakor volt, a "nyereség" világosan látszik. Az Egyház 1914-ben szorosan fölzárkózik vezetője mögé, kezd megszabadulni ellenforradalmi kényszerképzeteitől, s a modern világban elfoglalt helyének tudatára ébred.

Katus László

Liberalizmus és katolikus megújulás Magyarországon¹

1. A jozefinizmus árnyékában

A jozefinista kor végen, 1852-ben, Michele Viale Prelá nuncius így vélekedett a magyar püspökökről: "1848 előtt a magyar klérus igen messze volt attól, aminek lennie kellett volna. A püspökök püspökségük gazdag jövedelmeivel foglalkoztak, s minthogy a felső tábla tagjaiként részt kellett venniük az országgyűlésen, sokszor két-három éven át távol voltak egyházmegyéjüktől, s politikai ügyekkel voltak elfoglalva, elfeledkezve arról, hogy apostoli küldetésük a hívek lelki gondozása. A régi rendszerben a püspökök túlságosan el voltak foglalva politikai ügyekkel, s egyházmegyéjük igazgatását többnyire helynökeikre hagyták, akik nem mindig voltak alkalmasak arra, hogy eleget tegyenek azoknak a feladatoknak, amelyek egy püspökre hárulnak. Ennek eredménye volt a papság hanyagsága és a nép hitéletének megromlása. Magyarországon nagyon sokat kell tenni a hőn áhított vallási újjászületés érdekében, s el kell ismerni, hogy egy ilyen vállalkozás nem napok, hanem hosszú évek munkája lesz."²

Nemcsak a külső megfigyelők látták ilyen sötétnek a helyzetet, hanem a hazaiak is. A magyar liberális katolicizmus vezéralakja, Eötvös József szerint "klérusunk körében az apátia és közömbösség olyan foka állott be, amilyen más országban nemigen fordul elő, és ennek következménye a katolikusok legnagyobb fokú vallási indifferentizmusa". A klérus ilyen állapotának természetes következménye volt a világi hívek vallási életének hanyatlása. A falusiak és a városi kispolgárság körében tovább éltek, s minden felvilágosult, racionalista tilalom ellenére újra és újra éledtek a népi vallásosság hagyományos formái és gyakorlatai. A társadalom középső és felső osztályai, elsősorban a nemesség és az értelmiség körében azonban a korabeli források egybehangzó tanúsága szerint a pozitív, gyakorló vallásosság szinte teljesen elsorvadt, s eluralkodott a vallási közömbösség. Ha akadtak is köztük vallásukat gyakorlók, ezek egyedi esetek voltak; e rétegek egészére, mint társadalmi csoportra a tényleges vallástalanság a jellemző. Eötvös József írta Montalembert-nek 1867-ben: "Azt hiszem aligha van még egy ország Európában, ahol a katolikusok között olyan általános volna a közömbösség, mint nálunk."4

A protestánsoknál sem volt jobb a helyzet. Itt a hitet minden természetfeletti vonatkozásától megfosztó (Jézus istenségét és feltámadását tagadó) liberális teológia eluralkodása nyomán ürültek ki a templomok. Szeremlei Sámuel hódmezővásárhelyi református lelkész írja 1874-ben: "az 1848. év a bibliai hitéletet itt már legnagyobb részben kialudva találta... Középosztályunk a vallás lényegétől és külformáitól egyaránt elfordulva nagy mertekben terjeszti a népnél a hitetlen életet."⁵

A jozefinista rendszert ugyan felszámolta a Szentszék és az Osztrák Császárság között 1855-ben megkötött konkordátum, amely vallási és iskolai ügyekben egyaránt biztosította az egyház szabadságát, ez azonban csak rövid ideig volt érvényben. Az 1867-es kiegyezés után a magyar kormány a konkordátumot Magyarországra nézve érvénytelennek nyilvánította. Maga a püspöki kar sem tartotta lehetségesnek és kívánatosnak végrehajtását, mert azt a magyar alkotmány felfüggesztése idején az osztrák kormányzat kötötte, s ellentétben állt a magyar államjoggal és az egyház helyzetét szabályozó törvényekkel. Újra érvénybe lépett a főkegyúri jog, a püspökök királyi kinevezése, de az uralkodó e jogait most már a parlamentnek felelős magyar kormány, illetve annak vallás- és oktatásügyi minisztere útján gyakorolta. A tanulmányi és a vallásalappal továbbra is kormány rendelkezett.

Ilyen körülmények között a XIX. század második felében sem változott lényegesen a jozefinizmus korában kialakult helyzet. Felcinelli nuncius 1869-ben több jelét látta a magyar katolikus egyházban a halálnak, mint az életnek. A jeles katolikus történész, Szekfű Gyula szerint: "A hazai püspöki karban igen kitűnő, hazafias, bőkezű urakkal találkozunk, akik a barokk reprezentálás szokásait csorbítatlanul fenntartják, de a nép széles rétegeihez lelkipásztorkodással alig tudnak hozzáférkőzni." Szeghy Ernő így jellemzi az 1870-es évek magyar középosztályát: "Arról a vallási közönyről, amely a Prohászka-kor előtt uralkodott nálunk, a mai nemzedéknek (1943-ban írja) nincs fogalma. Vallásuk csak a keresztségben és a temetési szertartásokban érvényesült. Közben semmi közük nem volt se templomhoz, se paphoz... A vallásosság ismeretlen fogalom volt."

⁷ P. Szeghy Ernő: Emlékeim. Budapest 1943, 14-15. l.

¹ Forrás: Somorjai Ádám és Zombori István (szerk.): A katolikus egyház Magyarországon. Ecclesia sancta 1. Budapest 1991, 59-73 l. Rövidített változat. A cím és az alcímek a szerkesztőségtői származnak.

² Lukács Lajos: The Vatican and Hungary, 1846-1878. Reports and correspondence on Hungary of the apostolic nuncios in Vienna. Budapest 1981, 416-417. l.

³ Eötvös József levele Charles de Montalembert grófhoz 1867. szeptember 4-én. Kiadva: Concha Győző: Eötvös és Montalembert barátsága. Adalék a magyar katholikusok autonómiájának kezdeteihez. Budapest 1918, 303. l.

⁴ Eötvös levele Montalembert-hez 1867. május 22-én. Concha i.m. 298. l.

⁵ Szeremlei Sámuel: Vallás-erkölcsi és társadalmi élet 1848 óta Magyarországon. Budapest 1874, 9-10. l.

⁶ Szekfű Gyula: Magyar történet. V. kötet. Budapest 1943, 523. l.

2. A katolikus autonómia

A katolikus megújulásnak a XIX. század első felében Franciaországban, Belgiumban, Németországban és Itáliában kibontakozó mozgalmai Magyarországon észrevehető hatást alig gyakoroltak, s igen csekély visszhangot váltottak ki. Az európai katolikus mozgalmak közül csak a liberális katolicizmusnak volt Magyarországon komolyabb hatása az 1840-es és 1870-es évek között. A magyar liberális katolicizmus megnyilvánulásai szoros kapcsolatban voltak az ún. katolikus autonómia ügyével. Legjelentősebb képviselője Eötvös József, aki jó barátságban volt és levelezett a francia liberális katolikusok egyik vezérével, Montalembert-rel, s vele együtt a "szabad egyház szabad államban" elvét vallotta. Anomáliának tartotta azt, hogy míg Magyarországon a protestánsok és a görögkeletiek 1790 óta "iskolai és egyházi ügyeikben a legnagyobb fokú autonómiát elvezik, addig a katolikus egyház az állam gyámsága alatt áll".8 Ezért mint miniszter, ő kezdeményezte a katolikus autonómia megvalósítását.

Az autonómia gondolata már 1848 tavaszán felmerült. Az áprilisi törvények értelmében a király a főkegyúri jogot, s az őt vallási ügyekben megillető egyéb jogokat ezentúl csak a magyar kormány által, az illetékes miniszter közreműködésével gyakorolhatta. Megszűnt a katolikus vallás kiváltságos állása és államvallás jellege. Az új helyzetben a püspökök úgy látták, hogy szükséges az egyház teljes függetlenítése az államtól. Mivel az egyház a király pártfogását elvesztette, ezentúl "saját híveinek védelme alá kell húzódnia".9 1848 tavaszán a püspökök világiak részvételével értekezleteket tartottak, s kidolgozták a katolikus autonómia alapelveit. Kimondották, hogy a világiakat is be kell vonni az egyház ügyeinek intézésébe: "ami nem szorosan vallási vagy papi ügy, mi a lelki hatalom körén kívül áll, azok tárgyaltassanak ezentúl vegyes egyházi gyülekezetekben, hol a katolikus nép is választottai által képviselve legyen". 10 1848-ban azonban az események alakulása miatt nem kerülhetett sor az autonómia megvalósítására.

A kérdés az 1867-es kiegyezés után vált ismét aktuálissá. A püspökök nem akarták, hogy a liberális magyar kormány beleszóljon az egyházi kinevezésekbe, s ellenőrzése alá vonja a katolikus iskolákat és alapokat. Eötvös József vallás- és oktatásügyi miniszter 1867 nyarán felkérte a prímást és a püspököket, hogy dolgozzák ki a katolikus autonómia tervezetet. Az autonómia szervezése körül kibontakozott szeles körű vitában lépett színre a liberális katolikus irányzat, amelynek 1867 óta saját lapjai is voltak (a Független Lapok, majd az Autonómia, végül a Szabad Egyház). Programjuk központjában "az isteni és emberi, a világi és lelki, a vallási és politikai, az egyházi és állami dolgok elvi és gyakorlati elkülönítése, az állam és egyház szétválasztása" állt.¹¹ Szükségesnek tartottak az egyházban bizonyos liberális reformokat a katolicizmus "kibékítését a jelen társadalommal". "Mi azt akarjuk, hogy az evangélium szelleme a templom falain kívül, a papság körén túl elhasson a társadalom minden rétegébe, az állami és culturai élet minden ágába. Akarjuk, hogy a haladás és a fejlődés szövetségesét ismerje föl a vallásban."12 A lapok levelezői, akik főleg a vidéki alsópapság soraiból kerültek ki, néha radikális kívánságokkal is előálltak (mint már 1848-ban is): civil ruha, magyar nyelvű liturgia, a cölibátus eltörlése. Bár éles vitá-

I. Vatikáni zsinat – Mi a fontos?

kat folytattak a konzervatívokkal és a neoultramontánokkal, a Rómától független nemzeti egyház gondolatát – amelyet egyes radikális világiak felvetettek – elutasították.

A püspökök szerették volna az egyházat függetleníteni az államtól, de az autonómiában nem szívesen adtak szerepet a világiaknak. A liberális katolikusok viszont az autonómia szerveiben kétharmados világi többséget kívántak. A magyar liberalizmus nagy öregje, a hívő katolikus Deák Ferenc véleménye szerint "A római katolikus egyház a klérus és a katolikus világiak összessége. Ezen összességnek van joga az autonómiát megállapítani s annak jogait gyakorolni... képviselet által."¹³ Némely radikális világi azt javasolta, hogy az autonómia hatásköre terjedjen ki a dogmatikai, liturgikus és egyházfegyelmi kérdésekre is. Olyan hangok is elhangzottak, hogy a magyar katolikus egyházat nemcsak az államtól, hanem Rómától is függetleníteni kellene.

Az 1870-71-ben megtartott katolikus autonómia kongresszuson a püspökök végül is elfogadták a liberális javaslatokat. A kongresszuson kidolgozott szabályzat szerint az autonómia hatásköre kiterjed mindazon ügyekre, mik a szoros értelemben vett hittani, egyházkormányzati és egyházfegyelmi dolgokon kívül a klérust és világi híveket közösen érintik, tehát az iskolákra (a hitoktatás és a papképzés kivételével) az egyházi és iskolai vagyonra, az alapítványokra. Az autonómia szervei az egyházközségi,

⁸ Eötvös levele Montalembert-hez 1867. május 22-én. Concha i.m. 297. l.

^{9 (}Fogarassy Mihály:) Emlékirat az 1847-48. országgyűlés alatt Pozsonyban tartott püspöki tanácskozmányokról. Egy résztvevőtől. Pest 1848, 65. l. 10 Uo.

¹¹ Autonómia 1869. márc. 7. sz.

¹² Független Lapok 1867. nov. 16. sz.

¹³ Török Jenő: A katolikus autonómia mozgalom, 1848-1871. Adalékok a magyar liberális katolicizmus történetéhez. Budapest 1941, 133. l.

esperesi kerületi és egyházmegyei gyűlések és tanácsok, az országos katolikus gyűlés és az igazgatótanács. E szervek mindegyike kétharmad részben a világi hívek választott képviselőiből, egyharmad részben a klérus tagjaiból áll.

A tervezett autonómiából nem lett semmi. A vatikáni zsinat után nem volt kétséges, hogy a szabályzat Rómában nem számíthat jóváhagyásra. Eötvös halála után a magyar kormányban sem volt már híve az autonómiának. A vallási és tanulmányi alapokat nem akarták kiadni a kezükből, s a püspöki kinevezésekre való befolyásukról sem kívántak lemondani. A püspöki kar sem sürgette a döntést, mert túlzottnak tartotta a világiak befolyását, s a kongresszuson elhangzott radikális megnyilatkozások is nyugtalanították. Nem volt eredményesebb az 1897 és 1902 között ülésezett II. katolikus autonómia kongresszus sem, amely a korábbi tervezetthez képest lényegesen szűkítette mind az autonómia hatásköret, mind a világiak szerepét. Rampolla bíboros államtitkár azonban ezt is elfogadhatatlannak tartotta, s leszögezte, hogy az egyház képviselete az autonómiában is kizárólag a püspököket illeti meg. A kormány sem hagyta jóvá az új szabályzatot.

Igen érdekes, hogy ugyanakkor létezett katolikus autonómia Erdélyben. Ennek gyökerei még az önálló erdélyi fejedelemségre nyúlnak vissza a XVII. században. A protestáns Erdélyben katolikus püspök 1556 és 1713 között nem működhetett, így a katolikus egyház ügyeit egy papokból és világiakból álló testület, a Katolikus Status intézte. Az erdélyi Katolikus Status működését 1867 után a magyar kormány engedélyezte és Róma is eltűrte. A Status évente tartott gyűlésében és Igazgatótanácsában a világi tagok kétharmados többségben voltak. Az autonómia alsó fokú szervei voltak az egyházközségi gyűlések és tanácsok.

Az első autonómia kongresszus után a liberális katolikus irányzat hamarosan elhallgatott. Lapjai megszűntek, néhány papi képviselője (köztük az egyik szerkesztő is) elhagyta az egyházat. A liberális katolicizmus válságához és visszavonulásához nagyban hozzájárult az első vatikáni zsinat és a csalatkozhatatlanság dogmájának kimondása. A zsinaton a magyar püspökök ahhoz a kisebbséghez csatlakoztak, amely nem tagadta az infallibilitast, de dogmaként való kihirdetését "inopportunusnak" tartotta. A próbaszavazáson ellene nyilatkoztak, a végső szavazás előtt pedig elhagyták Rómát. A magyar liberális katolikusok aggodalommal és ellenérzéssel fogadták a zsinat döntését, de egyházszakadásra nem került sor. A kormány rávette a királyt a placetum regium felújítására, s megtiltotta a dogma kihirdetését. A püspökök azonban egymás után híveik tudomására hozták a zsinat határozatait. A kormány ezért két püspököt megrovásban részesített, de további megtorló intézkedésektől eltekintett.

Az autonómia körüli viták idején egyesek rámutattak arra, hogy az intézményes reform csak akkor lehet igazán eredményes, ha megelőzi a hitélet megújulása. Ennek érdekében már korábban is történtek lépesek – mint pl. a Rudnay prímás által 1822-ben összehívott nemzeti zsinat –, de a jozefinista egyházpolitika légkörében ezek nem jártak érdemleges eredménnyel. Eredményesebbek voltak azok az intézkedések, amelyekre az 1850-es és 1860-as években, a konkordátum által biztosított nagyobb mozgástérben került sor: egyházmegyei reformzsinatok, a papképzés reformja, papi lelkigyakorlatok, a katolikus könyvkiadás megszervezése (Szent István Társulat), a katolikus sajtó gazdagodása (Idők Tanúja, Magyar Sion), a Mária Kongregációk visszaállítása, katolikus legényegyletek és Oltáregyletek alapítása. Fontos lépés volt a jezsuiták visszatelepítése, s egy sor nőneveléssel és betegápolással foglakozó apácarend meghonosítása. A reformok

azonban a kiegyezés után elakadtak, s gyümölcseik igen lassan értek. A római Collegium Germanico-Hungaricumból hazatérő Prohászka Ottokár az 1880-as években megdöbbent a hazai papság lelki életének sekélyességen, s úgy látta, hogy "a magyar egyházi élet az indifferentizmus és a vallási letargia karjaiban fekszik... Ráférne tehetetlen egyházunkra, hogy támadna a német Görreshez hasonló."¹⁴ Még 1899-ben is a keresztény ébredés nehézségeiről és annak okairól kénytelen tanulmányt írni, mert "nálunk a keresztény gondolat öntudatra ébredése lassú és erőtlen".¹⁵ A katolikus reneszánsz Magyarországon a nyugat-európai országokhoz képest fél évszázados késessel, az 1890-es években bontakozott ki valóban nagy és tartós lendülettel.

3. A szociális katolicizmus

1895-ben megalakult a katolikus politikai párt, a Néppárt. A párt a katolikus egyház jogainak védelméért, a katolikus autonómiáért küzdött, s antiliberális szociális intézkedéseket követelt a parasztság és a kisiparosok érdekében; A Néppárt a választásokon a mandátumok 4-8-át szerezte meg.

1887-ben a fribourg-i Union catholique gyűlésen részt vevő magyar arisztokrata, gróf Esterházy Miklós Móric, még joggal arról panaszkodott, hogy a magyar klérusnak nincs semmi érzéke a szociális kérdés iránt. Az 1890-es években, XIII. Leó pápa szociális enciklikája, a Rerum novarum hatására nálunk is megjelent a szociális katolicizmus. Eszmei előkészítője, elméleti megalapozója Prohászka Ottokár volt, de a századfordulón meginduló keresztényszocialista mozgalomban Giesswein Sándor győri kanonok játszott vezető szerepet. Főleg a vidéki városokban sorra szerveződtek a keresztény munkásegyletek és szakszervezetek. 1904-ben megalakult a Keresztény Szociális Egyesületek Országos Szövetsége, 1907-ben pedig a Keresztényszocialista Párt. 1918-ban a két katolikus párt egyesülésével létrejött a Keresztény Szociális Néppárt.

Magyarországon – bár a katolikusok többségben voltak – a politikai katolicizmus nem tudott olyan széles tömegmozgalommá válni és átütő sikereket elérni, mint Németországban vagy Ausztriában. A szociális katolicizmus sem annyira a politikai és érdekvédelmi szervezkedés vonalán, mint inkább a szociális gondozás különböző formáinak kialakítása terén produkált számottevő eredményeket. Meg kell említenünk e terén a Prohászka támogatásával 1908-ban Farkas Edit által alapított magyar női rendet, a Szociális Missziós Társulatot, amelynek fogadalmas nővérei és külső munkatársai igen sokirányú társadalomgondozó feladatokat láttak el.

A közvetlen politikai akciónál jóval nagyobb eredményeket könyvelhetett el az 1890-es években fellendülő katolikus társadalmi szervezkedés. A korábban is meglévő katolikus körök és legényegyletek mellé százával szerveződtek a kulturális, szociális, karitász és hitbuzgalmi jellegű egyesületek, gazdasági szövetkezetek. A katolikus társadalom szinte valamennyi rétege megalakította a maga sajátos egyesületét. 1904-ben több mint 1400 katolikus egyesület működött, s számuk a következő évtizedben tovább növekedett. A katolikus egyesületek és szervezetek országos összefogását célozta az 1907-ben megalakult Katolikus Népszövetség, amelynek több mint 300 ezer tagja volt. A katolikus társadalom országos seregszemlei voltak az 1900-tól évente megtartott katolikus nagygyűlések. Az egyesületi élethez hasonló fellendülést figyelhetünk meg a katolikus sajtó terén is: 1910-ben 2 napilap, 14 hetilap, 26 irodalmi és vallási, 16 tudományos és ismeretterjesztő folyóirat és 4 ifjúsági lap volt katolikus kézben.

14 Prohászka Ottokár: Soliloquia. I. Budapest 1929, 94-95. l. 15 Prohászka Ottokár: Korunk lelke. Budapest 1929, 66. l.

4. A katolikus reneszánsz

Ezek az adatok mutatják, hogy a katolikus társadalom egy része felébredt évszázados közömbösségéből és érdektelenségéből, vállalta nemcsak a katolikus érdekek és jogok védelmét, hanem azt is, hogy katolikusként, az evangéliumi elveket képviselve vesz részt a társadalmi és politikai életben. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy a társadalmi és politikai szervezkedés mögött végbement a vallási élet újjáéledése is.

Ezt a lelki megújulást a papneveléssel kellett kezdeni, valódi lelkipásztorokat kellett nevelni a "stólahivatalnokok") helyett. A munkát Prohászka Ottokár kezdte el az 1880-as években az esztergomi szemináriumban, de hamarosan más püspöki szemináriumokban is követőkre talált. A papnevelés megújulásának gyümölcsei a századfordulóra megértek, s megindulhatott a társadalom különböző vallástalanná vált rétegeinek korszerű pasztorációja, visszavezetése a gyakorló hitélet útjára. Különösen nagy súlyt helyeztek a középiskolai és az egyetemi ifjúság vallási nevelésére, lelki gondozására. Ennek eredményei a két világháború közötti években mutatkoztak meg igazán. E cél érdekében alakult a Regnum Marianum papi egyesület, a Szent Imre kollégiumok hálózata, de felismerték a cserkészetben rejlő nevelési lehetőségeket is. Az ifjúság katolikus nevelésében nagy szerepet vállaltak a bensőleg megújuló szerzetesrendek, különösen a piaristák és a ciszterek. A korábbi pap-tanár típust felváltja az ifjúsági lelkipásztor korszerű típusa, aki hittanár, lelkivezető és cserkészvezető egyszerre, s egész életét a fiataloknak szenteli. Fokozatosan kiterjedt a lelki gondozás az ifjúság addig elhanyagolt rétegeire, az ipari tanulókra és a cselédlányokra is. Általában véve megfigyelhető a nők aktivizálódása, a katolikus nőnevelés fellendülése, a női társadalom különböző rétegeinek pasztorációja. A középosztály és az értelmiség soraiban Prohászka híres nagyböjti konferenciabeszédei és lelkigyakorlatai s a jezsuiták által újjáélesztett Mária Kongregációk ébresztik fel a vallási érdeklődést.

A katolikus reneszánsz igen fontos eredménye volt Budapest rekatolizálása. Budapest a XIX. század második felében Európa leggyorsabban növekvő nagyvárosa. Lakosainak száma 1910-ben a külvárosokkal együtt meghaladta az egymilliót. Az egyházszervezet fejlődése nem tartott lépést a lakosság növekedésével, s a XX. század elején itt találhatók a világ legnagyobb plébániái, 80-90 ezer hívővel. Budapesten az igehirdetés és a kelkigondozás hatékonyabb formáit kellett kialakítani. A ferencesek és piaristák mellé megtelepedtek a fővárosban a jezsuiták, a domonkosok, a karmeliták és a ciszterciek, akiknek templomai és rendházai fontos lelkipásztori központokká váltak. A liberális. vallástalan Budapest a XX. század elején már a katolikus reneszánsz központja. Ebben nagy szerepe volt olyan nagy hatású egyházi szónokoknak, mint Prohászka, a ferences Buttykay Antal, a jezsuita Bangha Béla, akik a vidéki városok és falvak szószékeinek is gyakori vendegei voltak.

Korszakunk végen, 1914-ben, 18 egyházmegye és 3 300 plébánia keretében 9 millió latin szertartású katolikus, 7 egyházmegye és 2 100 plébánia keretei között pedig 2 millió görög szertartású katolikus élt Magyarországon (Horvátország nélkül). A hívek lelki gondozását 5 500 latin és 2 300 görög szertartású világi pap végezte. A papnövendékek száma meghaladta az 1 700-at. 204 férfirendházban 2 000 szerzetes, 451 női rendházban 6 300 apáca élt.

Kedves közösségi képviselő testvérünk!

Egy meghívásról szeretnénk tájékoztatni benneteket. Az Egyházfórum zsinati folyóirat szerkesztősége a szent évben nemcsak a lap arculatváltozását tűzte ki céljául, hanem egy országos, a katolikus közösségeket érintő információs, szellemi (az újság hasábjain) hálózat kiépítését is. Mit is jelent ez?

Megújuló lapunk hasábjain 3-6 oldalt ajánlunk fel Nektek, közösségeknek arra, hogy bemutatkozzatok, beszámoljatok célkitűzéseitekről, eredményeitekről, nehézségeitekről, programjaitokról, lelkigyakorlataitokról, partnerkapcsolatotokról, tagfelvételeitekről, támogatóitokról stb... Pontosabban egy párbeszédre hívunk Benneteket újságunk hasábjain. Mire jó ez? Egyáltalán kell-e? Reméljük, hogy lesz rá igény és nem kell magyarázni azt, hogy miért erősít az a tudat, hogy nem vagyunk egyedül. Mások is így gondolkodnak, azonosak a problémáik, céljaik és azt, hogy ők éppen úgy közelítik meg az ember legalapvetőbb igényét, a KÖZÖSSÉGET, KÖZÖSSÉGI ÖSSZETARTOZÁST, ahogy teszik és nem úgy, ahogy mi. És ez jó, mert ettől színes az életünk. Továbbá nem vagyunk egyformák.

"Az embernek az az igénye és képessége, hogy kinyíljon a másik felé és ebben a kapcsolatban találja meg önmagát, úgy is mondhatjuk: hogy ebben a kapcsolatban alkossa meg önmagát, valamiképpen a Szentháromság életét tükrözi... A szeretet szeretetet gyújt, az áldozat viszont áldozatot sürget, a másik önzetlen segítése ugyanerre ösztönöz. Csodálatos egyre szélesedő kegyelmi kör támad ilyen formán." (A II. Vatikáni zsinat tanítása Sz. I. T. 431.p.) Merjük bevallani, szeretnénk és fogunk is tanulni egymás terheinek hordozásából és közösségi életének örömeiből, nehézségeiből.

Az Egyházfórum evvel a felajánlásával Közösségi magvetővé akar, szándékosan ezt írom és nem csak szeretne válni.

Meggyőződésünk, hogy az egyház megújulását az egyházon belül kikelt és az egyházzal, mint egy szorgalmas, alázatos kertésszel felnevelt egészséges gyümölcsöt termő fává nőtt közösségek érhetik el.

A közösségekkel kapcsolatos információk véletlenszerű vagy szándékos takarékosságából, (köznapi nyelvén információhiány) meglétéből merítettük meghívásunk alapját. Ezen akarunk változtatni, hogy lássuk, milyen sokan vagyunk, lássuk és merjük elképzelni közösségi testvéreinket egységben. Mennyi mindentől megkímélhetnénk egymást, ha pontosan ismernék egymást, mi közösségek és tagok. Mennyi időt és energiát változtathatnánk át, menthetnénk meg, mert nálunk meghal, nálatok élővé válik, mert mi nem ezekkel a talentumokkal rendelkezünk, de nem tudtuk, hogy ti pont ebben tevékenykedtek.

A mi életünkben az elmúlt 10 esztendő, valljuk be kevésnek bizonyult a közösségi tapasztalatok megszerzésében. Na ebben kívánunk segíteni, közösségi tapasztalatokat megosztani, nagy közösségi tapasztalattal rendelkező egyéniségeket bemutatni. Közösségnek nemcsak létrejönni kell, hanem meg is kell maradnia a mai magyar társadalomban. Persze az egyház védő karjával együtt. Ne essünk abba a hibába, hogy lehetséges szövetségeseinket veszítjük el vagy fordítjuk magunk ellen, csupán mert tehetetlenek vagyunk.

Erre a feladatra hívunk meg Benneteket, Közösségeket. Ha ebben a nemes kertészkedésben részt kívánsz venni – kérlek – írásban jelezd támogatásod és részvételed, mert egy ismerkedő közösségi találkozót szervezünk Pécsett a jelentkező közösségek képviselői és az Egyházfórum között. Támogatásod jelzése után a részletes programról levélben értesítünk Benneteket.

M.P.

Egy pápa sem beszélt annyit a zsidó-keresztény kapcsolatokról és a judaizmusról, mint II. János Pál pápaságának elmúlt húsz esztendejében. Rémi Hoeckman tanulmányában hosszasan idézi a Szentatyát, rámutatva, hogy a pápa gondolatai sokak szemét nyitják meg, és figyelmeztető kiáltásként hangzanak az emberiség számára. R. Hoeckman hangsúlyozza, hogy a rossz problémájának gyökeréig kell lehatolni. Az emlékezés nagyon fontos, de nem elégséges. Auschwitz és a bűn más helyszíneinek áldozatai újra meghalnak, ha nem működünk együtt az emberiség érdekében a gonosz hatalmának megtörésén. Épp ezen a területen, ebben az együttműködésben mutatkozik meg Auschwitz után a közös feladat, a reménység új hajnala.

Dr. Rémi Hoeckman¹

A jó és a rossz Auschwitz után a pápai tanításokban

A rossz gyökerei felé

A Centessimus Annus kezdetű, 1991-ben kiadott enciklikájában II. János Pál pápa a társadalom ellen elkövetett bűnökről úgy beszélt, mint "egy alapvető tévedés következményeiről". Ez az alapvető tévedés abban áll, hogy az emberi szabadságot úgy értelmezzük, mintha az nem kötődne az igazsághoz, következésképpen a mások jogainak tiszteletben tartását illető kötelezettséghez és engedelmességhez sem. A szabadság lényege – mondja a Pápa – ilyen helytelen felfogásban nem más, mint egy olyan fajta önszeretet, mely egészen Isten és a felebarát megvetéséig fajulhat, és amely az önérdek olyan zabolátlan igazolásáig vezet el, mely viszszautasít az igazság nevében történő mindenféle korlátozást.

A pápa ezután azokat a kirívó következményeket tekinti át, amelyeket ez a tévedés vont maga után a tragikus háborúknak abban a sorozatában, melyek Európát és a világot végigpusztították 1914 és 1945 között.

Nem elég emlékezni

Szükségünk van tehát arra, hogy emlékezzünk, és emlékezni is akarunk. A pápa azonban egy vatikáni koncerten, melyet 1994-ben a Soá-ra való megemlékezés alkalmából rendeztek, keresztények és zsidók százainak, köztük Auschwitzot túlélőknek, a következőket mondta: "Nem elég, hogy emlékezünk. Észre kell vennünk, hogy sok-sok új formája is van az antiszemitizmusnak, xenofóbiának és fajgyűlöletnek, a kimondhatatlan bűnök gyökereinek. Az emberiség nem engedheti meg, hogy mindez még egyszer megtörténjen." Majd a következőket mondta nyomatékosan hangsúlyozva: "Megértettünk valamit, és ebből következően született az elköteleződésünk. Talán ez az elköteleződés az egyetlen egy tett, mely elégtételt képes adni a könnycseppekért, melyet ember a másik ember bűne miatt ejtett... Saját szemünkkel láttuk, és ma is tanúi vagyunk a gyűlöletnek és erőszaknak, amely túlságosan gyakran gyullad föl a világ különböző pontjain, hogy feleméssze a világot. Láttuk és látjuk megcsúfolni a békét, kigúnyolni a testvériséget, figyelmen kívül hagyni a harmóniát, megvetni a könyörületet. Ebből a felismerésből fakad a mi elkötelezettségünk. Tudjuk, hogy ha nem lenne bennünk égő vágy az igazság iránti elkötelezettségre, azt kockáztatnánk, hogy az áldozatoknak ismét a legborzalmasabb halált okozzuk. Ez lenne a következménye annak, ha nem adnánk át magunkat - mindannyian saját képességeink szerint – arra a küzdelemre, hogy megakadályozzuk a rossz győzedelmeskedését a jó fölött. Mert a zsidó nép gyermekeinek milliói esetében ez történt. Erőfeszítéseinket tehát meg kell dupláznunk annak érdekében, hogy megszabadítsuk az embert a fajgyűlölet kísértetétől; ki kell gyomlálnunk azt az ördögi magot, mely befurakszik a társadalomba, hogy aláássa a békés emberi együttélés alapjait. A Sátán mindig új és új formában jelentkezik; sokarcú és csábítása mindig megsokszorozódik. A mi feladatunk, hogy lerántsuk az álarcot veszélyes hatalmáról, és semlegesítsük azt Isten segítségével."

II. János Pál ugyanezt a témát taglalta azon a találkozón is, melyre 1994. január 15-én került sor a Vatikánban a diplomáciai testület képviselőinek jelenlétében: "Ha ma egy pillantást vetünk a világra, csak mély sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy túl sok ember lesz még embertársa áldozata. De ebbe nem nyugodhatunk bele... Cselekedjünk úgy, hogy az emberiség egyre jobban hasonlítson egy igazi családra, ahol minden egyes tag tudja, hogy meghallgatják, értékelik és szeretik, ahol minden tag kész arra, hogy áldozatot hozzon a másikért, és senki nem habozik segítséget nyújtani a gyengébbnek. Mindannyian meg vagyunk hívva a testvériség merész kalandjára."

Együttműködés az emberiség javára

Mindannyian! Vagy másképpen kifejezve, Abraham Heschel rabbi kifejezésével: "Senki sem teheti egyedül!" II. János Pál is ezt hangsúlyozza: "Keresztények és zsidók együtt nagyon sokat adhatnak a világnak, mely nagy küzdelmet folytat a jó és a rossz megkülönböztetéséért. A világnak, melyet a Teremtő arra hívott, hogy védelmezze és óvja az életet, de amely annyira törékeny és sebezhető a hangtól, mely olyan álértékeket propagál, amely halált és pusztítást von maga után." Így "mint keresztények és mint zsidók, Ábrahám példáját követve, arra vagyunk hivatottak, hogy áldás legyünk a világ számára (Ter 12,2). Ez a közös feladat, mely miránk vár. Ezért tehát szükséges, hogy keresztények és zsidók egyaránt, először áldássá legyünk egymás számára. Ez hathatósan megvalósul akkor, ha egyesülünk a rosszal szemben, mely még mindig fenyeget bennünket, a közömbösség, az előítélet és az antiszemitizmus megnyilvánulásaiban."

1985-ben, egy zsidó vezetőkből álló hallgatóság előtt a pápa a következő módon adta példáját annak az új lelkületnek, melyet a II. Vatikáni Zsinat "Nostra Aetate" kezdetű nyilatkozata teremtett meg a zsidó-keresztény kapcsolatokban:

"Ahol tudatlanság, és ebből kifolyólag előítéletek és sztereotípiák voltak, most egyre növekvő tudás, megértés és tisztelet mutatkozik. Mindenek felett pedig szeretet van közöttünk. Olyan fajta szeretet, mely úgy gondolom, mindkettőnk számára alapvető kapcsolódási pontot jelent vallási hagyományainkhoz. Ahhoz a hagyományhoz, melyet az Új Testamentum az Ótestamentumtól kapott."

1990-ben az amerikai zsidóság képviselői előtt, a következőket mondta:

"Mindennek eredményeképp hatékonyan dolgozhatunk együtt minden ember méltóságának hirdetésében, az emberi jogok, különösképpen a vallásszabadság védelmében. Együtt kell fellépnünk a faji, etnikai és vallási megkülönböztetés és gyűlölet min-

1 Dr. Rémi Hoeckman OP, a Szentszék Felekezetek Közötti Pápai Tanácsában 1993 óta a Zsidó-Keresztény Kapcsolatok Bizottságának titkára.

den formája ellen, beleértve az antiszemitizmust. Örömmel látom azt a jelentős szintet, melyre együttműködésünk eljutott ezen a területeken az elmúlt negyed században, és remélem, hogy ez a folyamat a jövőben tovább folytatódik, és erősödni fog."

A pápa azon az alapon hangsúlyozza a zsidó-keresztény együttműködés lehetőségét, amit a Nostra Aetate "a zsidók és keresztények közös Atyai lelkiségében" jelölt meg. Ezt így magyarázta 1991-ben, brazíliai főpásztori látogatásakor:

"Az egy igaz Isten imádásában valójában felfedezhetjük közös spirituális gyökerünket, ami az egész emberiség testvériségének tudatosulását jelenti. Ez a tudatosság igazában a legszorosabb kapocs, amely egyesíti a zsidó és keresztény népet."

1982 márciusában a pápa egy csoport zsidó és katolikus vezető jelenlétében a következőket mondta: "Végül is ez az a bázis, amelynek alapján létre lehet hozni a szoros együttműködést közös örökségünk végrehajtásában, az ember hatalmas szellemi és materiális szükségleteinek szolgálatában. Bár különböző, de végül konvergáló utakon, képesek leszünk ezt az igazi testvériséget a megbékélésben és kölcsönös tiszteletben megvalósítani, és hozzá tudunk majd járulni Isten tervének megvalósulásához a történelem folyamán."

1986. április 13-án, a római zsidó közösségnek az erkölcs problémájáról beszélve, "az individuális és szociális erkölcs nagy területéről" így szólt: "Mindannyian tudatában vagyunk, milyen akut krízist jelent ez a terület egy olyan korban, melyben élünk. Egy olyan társadalomban, mely gyakran elveszik az agnoszticizmusban és individualizmusban, és amely az önzés és erőszak keserű következményeitől szenved. A zsidók és keresztények egy olyan etika végrehajtói és tanúi, melyet a Tízparancsolat fémjelez, amelynek a betartásában az ember megtalálja igazságát és szabadságát. Közös reflexiót és együttműködést javasolni ezen a ponton, ez a ma egyik legnagyobb feladata."

A másik tényező, melyre az egész emberiség érdekében történő zsidó-keresztény együttműködésre hív a pápa, a következő: "Isten fénylik minden férfin és nőn, minden gyermeken keresztül, különösen a nincsteleneken, az elhagyottakon, a szükséget szenvedő-

kön keresztül. Ennek a felismerése abban a mély hitben gyökerezik, hogy az alapvető méltóság és jóság, minden emberben ott él."

Remény és ígéret

1988. június 24-ének reggelén II. János Pál a Bécsi Apostoli Nunciatúra épületében fogadta az osztrák zsidó közösség tagjait. Azok a gondolatok és érzések, melyeket velük osztott meg azon a reggelen, és melyeket újból felidézett a nap folyamán a

II. világháborús koncentrációs táborban, Mauthausen-ben tett látogatásakor, nagyon jelentősek. Arról a személyes tapasztalatról és az egyháznak arról a tapasztalatáról szóltak, melyben a pápa maga is megélte a "szeretetben és hitben való mély és titokzatos egységet a zsidó néppel". Megerősítette meggyőződését, hogy "semmiféle történelmi esemény, bármilyen fájdalmas is, nem lehet elég erős ahhoz, hogy ellene mondjon a létező valóságnak, mely Istenben létezik, s amely üdvösségünkre és testvéri megbékélésünkre vonatkozik."

A reményről is beszélt a pápa. "Mi veletek együtt még a Soá emlékének fájdalmát szenvedjük...., de ebből a kegyetlen szenvedésből mélyebb remény születhet... Emlékezni a Soá-ra, azt jelenti, reménykedni, és figyelni, hogy nehogy megismétlődjön az. Beszéljetek ti, akik szenvedtetek, és elvesztettétek az életeteket, jogotok van ehhez. Nekünk kötelességünk hallgatni tanúságtevésteket." A pápa ezt ígérte. "Ez a mi elkötelezettségünk. Legyetek biztosak benne: nem vagytok egyedül ennek a fájdalomnak a hordozásában. Mi Isten tekintete alatt, a Szent és Igaz tekintete alatt, aki bőkezű a megbocsátásban és gazdag a könyörületben, imádkozunk és figyelünk veletek együtt."

Meghívás

A pápa arra hív bennünket "hogy egyre inkább megértsük, aknázzuk ki és újítsuk meg azokat a jó dolgokat, melyek a zsidó keresztény együttműködésből születtek a századok folyamán." A pápa felfogásában ez a rossz jóvátételének egy módja. Erről így beszélt: "A barátság a megkülönböztetés és kizárás ellensége, és összefonja az embereket fenyegetettség idején."

Pápai bocsánatkérés 2000 év keresztény bűneiért

A pápai szentmisén nagyböjt első vasárnapján II. János Pál pápa Isten bocsánatát kérte azokért a bűnökért, amelyeket a keresztények kétezer év alatt elkövettek. A "confiteor"-t, a mise bűnbánati részét hét csoportra osztották, itt vallotta és bánta meg az egész katolikus egyház nevében a pápa a kereszténység kétezer éves történetének legsúlyosabb bűneit: köztük az egyházszakadásokat, a keresztes hadjáratokat, az inkvizíciót, a gyarmatosítást és a keresztények zsidógyűlöletét, amely hozzájárult a holocausthoz.

Szentbeszédében a pápa elmondta, hogy kérésére a Nemzetközi Teológiai Bizottság kidolgozott egy dokumentumot, amelynek címe: *Emlékezés és kiengesztelődés. Az egyház és a múlt bűnei*. A Vatikánban és a világegyházban sok teológus és klerikus kételkedett abban, van-e értelme egy ilyen dokumentum elkészítésének és a pápai bocsánatkérésnek. A legtöbben attól tartottak, a tervezett bűnvallomás még jobban gyengíti majd az egyházat, amely amúgy is sok hívét veszíti el napjainkban. Talán ezek közé az aggodalmaskodó katolikusok közé tartoznak az *Új Ember* szerkesztői is, akik kiemelt helyen, a lap

első oldalán számoltak be a pápai szentmiséről, a fent felsorolt konkrét bűnöket azonban elfelejtették megemlíteni.

A pápa nagyságát az mutatja, hogy nem hagyta magát lebeszélni a bűnvallomás megtételéről. Beismerni a hibáinkat, a bűneinket sohasem könnyű. Hiúságunk mindig arra csábít bennünket, hogy a bűnbánó vámos helyett inkább úgy viselkedjünk, mint az önelégült farizeus. És nincs is arra példa a történelemből, hogy akár a hinduizmus, akár az iszlám, akár a buddhizmus vagy bármely más vallás vezetői a világ színe előtt bűnbánatot tartottak volna a híveik által elkövetett bűnökért. "Aki magát megalázza, felmagasztaltatik, aki pedig felmagasztalja magát, azt megalázzák." Adja Isten, hogy a jubileumi év nagyböjtjében minél több keresztény gondolkozzék el a kétezer éves keresztény múlt nagy bűnein, és II. János Pál bátorságából és alázatából erőt merítve törekedjék bűnbánó lélekkel egyházunk megújítására. Mert régi katolikus mondás szerint az egyház mindig megújulásra szorul: "ecclesia semper reformanda est". Endreffy Zoltán

Tomka Miklós és Paul M. Zulehner

A vallás Kelet-Közép-Európa reformországaiban

(Összefoglalás1)

- 1. A kommunizmust követő rendszerváltás és reform tíz keletközép-európai országában 1997 végén reprezentatív közvéleménykutatás készült, melynek témája: *Isten a kommunizmus után*. A kutatás a vallásosságot és a (keresztény) egyházak szerepét vizsgálta a kommunizmus idején és azután a fiatal demokráciákban. A felmérésben Csehország, Horvátország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Németország keleti tartományai, Románia (Erdély), Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna vett részt. A tanulmány alapjául szolgáló adatfelvételt a bécsi Gfk-Közvéleménykutató Intézet és annak a felsorolt országokban működő társintézetei készítették.
- 2. A vizsgálat az eddig ismertnél pontosabb képet ad vallás és az egyházak helyzetéről a kommunizmus 40 éves "társadalmi kísérlete" után, amely nem vette figyelembe a vallást és az egyházakat, és amelyet a vallás és az egyházak félreállításával terveztek megvalósítani.

Felekezeti térkép

3. A tanulmány pontosan felrajzolja Európa szóban forgó részének vallási és egyházi képét. Kimutatja, hogy mekkora a keresztény egyházak taglétszáma, de azt is, hogy milyen sokan nem tartoznak semmilyen egyházhoz sem. Ez a kép szilárd alapot képezhet a jövőben szükségessé váló egyházi és politikai döntések számára.

- 4. A felekezeti térkép megmutatja, hogy melyik országban mely felekezetek vannak túlsúlyban. A kép a következő:
- (a) Vannak dominánsan katolikus hagyományú országok, melyekben ellenben egy kisebb-nagyobb kisebbség nem tartja magát egyetlen egyház "tagjának"² sem. (Lengyelországban 89 római katolikus, 7% nem tartja magát egyháztagnak; Horvátországban 83% római katolikus, 15% nem tartja magát egyháztagnak; Litvániában 67% római katolikus, 28% nem tartja magát egyháztagnak; Szlovéniában 62% római katolikus, 34% nem tartja magát egyháztagnak; Magyarországon 42% mondja, hogy "tagja" a katolikus egyháznak, 40% nem tartja magát egyháztagnak és van egy 15%-os protestáns kisebbség).
- (b) Vannak ortodox országok amelyekben különböző arányokban másvallású és felekezetnélküli kisebbségek élnek. (Románia /Erdély/ 70% ortodox, 14-15% protestáns, 14% görög vagy római katolikus³).
- (c) Vannak országok, ahol a felekezetenkívüliek vannak túlsúlyban (Németország keleti tartományaiban 72% felekezetenkívüli mellett él egy 20%-os protestáns és egy 5%-os katolikus kisebbség; Csehországban 73% felekezetnélküli, 23% római katolikus; Ukrajnában 68% felekezetnélküli, 22% ortodox és 6% görög katolikus). A vizsgált országok egyikében sincs gyakorló, ill. magát az egyház tagjának tartó protestáns többség.

1. tábla: Felekezeti térkén

1. tauta, referezen terrep												
	Milyen egyház tagjának vallja magát?*				nem tagja egyháznak, felekezetnek	A felekezeten kívüliek közül:						
	római katolikus	görög katolikus	ortodox	protestáns	egyéb		megkeresztelték, de azóta semmi kapcsolata	nincs meg- keresztelve	meg lett keresztelve, de kilépett	Adathiány		
Kelet-Németország	5%	0%	0%	20%	2%	72%	19%	36%	16%	1%		
Horvátország	83%	0%	1%	0%	1%	15%	10%	5%	0%	0%		
Litvánia	67%	0%	2%	1%	2%	28%	23%	3%	1%	1%		
Lengyelország	89%	0%	0%	0%	1%	7%	6%	0%	1%	0%		
Románia/Erdély	9%	1%	71%	12%	4%	3%	2%	0%	0%	1%		
Szlovákia	58%	3%	1%	9%	1%	27%	21%	5%	0%	1%		
Szlovénia	62%	0%	1%	0%	3%	34%	23%	7%	1%	3%		
Csehország	23%	0%	0%	1%	3%	73%	37%	34%	1%	1%		
Ukrajna	1%	6%	22%	0%	2%	68%	56%	11%	_0%	1%		
Magyarország	42%	1%	0%	15%	2%	40%	29%	7%	1%	3%		

^{*} Tehát nem arról van szó, hogy ki mely egyházba született, vagy kit minek kereszteltek (illetve jegyeztek be), vagy hogy ki milyen kulturális környezetben nevelkedett, hanem hogy személyes választása szerint jelenleg mely egyház tagjának vallja magát! Forrás: Aufbruch 1998. (A két legnagyobb világnézeti csoport vastag betűvel)

Egyház TóruM

I Forrás: Miklós Tomka/Paul M. Zulehner: Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas. Schwabenverlag, Ostfildern 1999. (Sorozat: Zulehner, Paul M./ Tomka Miklós/ Tos, Niko (szerk.): Gott nach dem Kommunismus) Ez az "összefoglalás" az eredeti kötet elejére került. A megfelelő oldalak szélét vastag bordó csík jelöli. A szerzők és a szerkesztők a nem szociológus olvasók figyelmét akarták ilymódon néhány megállapításra felhívni. Mindez az oka, hogy az egyes pontok néha összefüggéstelenül követik egymást és itt egyikük sincs részletesen kifejtve. Igaz továbbá az is, hogy egyes szövegrészek a kötetben közölt grafikonok magyarázatai. Végeredményben a szerzők ezt a részt nyomatékosan nem önálló közlésre szánták, különösképpen nem arra, hogy a figyelemfelkeltő kijelentések a köny figyelmes elolvasását helyettesítsék.

² Nyilvánvalóan itt a "tagság" a kulcskérdés. Amikor nem tagságot, hanem valamely felekezethez tartozást kérdezünk, az itt kimutatottnál sokkal többen mondják magukat katolikusnak, reformátusnak, evangélikusnak stb.

³ Å hivatalos statisztika szerint 1992-ben Erdély népességének 69,4%-a ortodox, 11,1%-a római katolikus, 2,7%-a görög katolikus, 10,3%-a református, 2,1%-a pünkösdista, 1,2%-a baptista, 1,0%-a unitárius, 2,0%-a más vagy ismeretlen vallású, 0,2%-a felekezet nélküli, ateista. V.ö: Koszta N. István: Tallózás az 1992. január 7-i népszámlálás adataiból. Hitel Erdélyi Szemle 1994.1.79–107.

A következő elemzést megkönnyíti, hogy mind a római és a görög katolikusok, mind az ortodoxok és a protestánsok, éppúgy mint a felekezetnélküliek is olyan nagy csoportokat alkotnak, amelyek külön-külön is elemezhetőek.

A belülnézet és a külső megfigyelő nézete

- 5. A vallási és egyházi helyzet ábrázolására a könyv két megközelítést választott: a külső megfigyelőét és a belülnézetet. Ez a két lépés alkotja az előttünk levő könyv alapstruktúráját:
- (a) Az egyház kívülről való nézetéhez két kérdésirány tartozik: Hogyan látják a megkérdezettek a keresztény embert, és hogyan az egyházakat? Vajon a posztkommunista országok lakói milyen hitbeli pozíciókat tulajdonítanak a keresztényeknek? És milyen képük van az embereknek az egyházról és az egyház társadalmi szerepéről?
- (b) A belülnézet kiindulópontja a megkérdezettek vallásos és nem vallásos életútja. Az emberek vallásos vagy nem vallásos önértelmezését követően lehet megkérdezni, hogy ez számukra mit jelent. A vallásosságot a tanulmány különböző dimenziókban mutatja be. Ide tartozik a hit, a vallásgyakorlat, a vallási élmény és tapasztalat, a vallásosságnak a mindennapi életre gyakorolt hatása valamint a vallási közösséghez tartozás.
- (c) Végül a kötet összefoglalja a vallást és az egyházakat belülről és kívülről megközelítő és értelmező nézeteket.

A külső megfigyelő nézete I.: Milyen a keresztény ember?

A posztkommunista lakosság szemszögéből a keresztények mindenekelőtt olyan emberek, akik Istenben hisznek (87%), akik megtartják a tízparancsolatot (80%) és akik törődnek az idős emberekkel (66%). Mindhárom állítást a keresztények ismertetőjegyének tartja a megkérdezettek több, mint egy harmada.

A megkérdezettek fele úgy gondolja, hogy a keresztény olyan ember, aki rendszeresen imádkozik (59%), vasárnap misére jár (45%), ismerőseinek lehetőség szerint örömet szerez (45%).

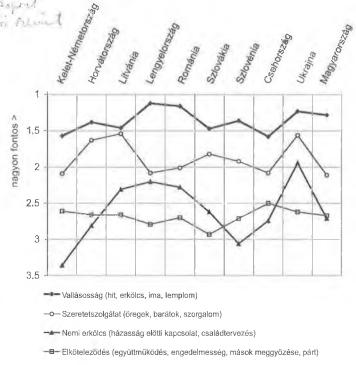
Ezzel szemben – a közvélemény szerint – az olyan normáknak viszonylag csak kevés köze van a kereszténységhez, hogy a házasság előtt tartózkodni kell a szexuális élettől, hogy maximális teljesítményre kellene törekedni és hogy meg kellene győzni másokat a kereszténységről (a három követelmény egyikét vagy másikát az emberek 31-31%-a várná el egy kereszténytől), vagy hogy egy kereszténynek aktívan részt kellene vennie az egyházközség életében (25%). A mesterséges fogamzásgátlás módszereinek elutasítását is csak az emberek kis része (22%) hozza kapcsolatba az elvárható keresztényi magatartással.

A "keresztény ember"-nek a közvéleményben élő ismérvei között jóformán egyáltalán nem (13%) jelenik meg, hogy keresztény pártra kellene szavaznia, illetve, hogy az elöljárójával szemben engedelmesnek kellene lennie (10%).

A keresztény embernek a közgondolkodásban élő ismertetőjegyei nem egymástól függetlenül, hanem egy olyan rendezettség szerint alakulnak, ami négy irányba vezet. Ezek a dimenziók: a hit, a szexualitás kezelése, a társadalommal és a szociális kérdésekkel szembeni beállítottság, és az egyházon belüli elköteleződés. A kommunizmus utáni társadalom észlelése szerint a keresztény embert a hite és a társadalmi és szociális elköteleződése jellemzi. Ez egybeesik a keresztény ember önértelmezésével: a keresztény emberkép központja az isten- és az emberszeretet. (Az országok közti legnagyobb különbségek a szexuális dimenzió értékelésében mutatkoznak.)

1. ábra:

A keresztény ember jellemzésének négy fő dimenziója

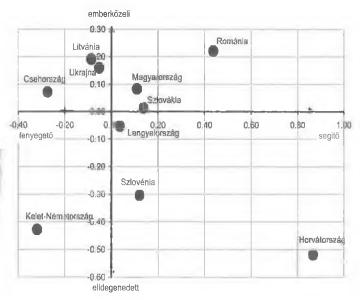

Forrás: Aufbruch 1998

A külső megfigyelő nézete II.: Az egyházakról

7. Az egyházakról alkotott elképzelések két síkon mozognak. Az egyik dimenzióban arról van szó, hogy az egyházakat az emberek fenyegető dolognak vagy segítőnek látják-e? A második dimenzió az egyház emberhez közeli volta és az embertől való elidegenedettsége között húzódik. Kelet-Németországban az emberek az egyházat fenyegetőnek és elidegenedettnek érzékelik. Romániában ennek pontosan az ellenkezője a jellemző.

2. ábra: Milyen az egyház? – fenyegető vagy segitő? – és az emberhez közeli vagy elidegenedett?

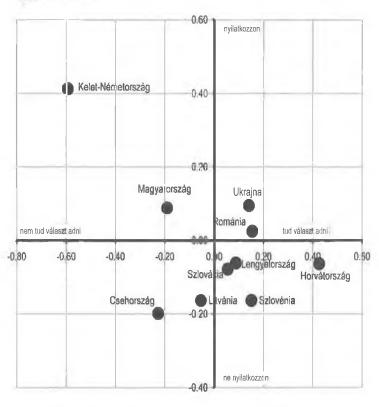

Forrás: Aufbruch 1998

8. Az egyház politikai szerepe mindenkit foglalkoztat. Ez a kérdés is két dimenzióba tagolódik, amelyek kombinációja országról országra változik. Az első kérdés az, hogy az emberek miben és mennyire tartják illetékesnek az egyházakat. A másik kérdés, hogy milyen kérdésekben és milyen mértékben várnak választ az egyházaktól. Az a sajátos helyzet, hogy az egyházakkal szembeni elvárásokat megfogalmazók nem mindig feltételezik, hogy az egyház illetékes is lenne. Kelet-Németország ismét szélsőséges álláspontot képvisel. Másfajta markáns álláspont jellemzi Csehországot, Ukrajnát és Horvátországot.

3. ábra: Illetékes-e (tud-e választ adni?) és nyilatkozzon-e az egyház?

Forrás: Aufbruch 1998

Belülnézet I.: Vallási-világnézeti életutak

9. A kelet-közép-európai vallási helyzet egyik kulcsfontosságú kérdése, hogy a szülők tekintélyes része semmilyen vallásosságot nem ad tovább a gyermekeinek. Az állami vallásellenesség csupán teljessé tett egy olyan folyamatot, amely a felszín alatt már korábban elkezdődött.

10. A kommunista állam megtámadta a vallásos hagyományt. Politikája súlyosan károsította a családot. Ennek következtében nehézzé vált a vallásos családi légkör megőrzése. A családok mégis a hit legfontosabb áthagyományozói maradtak. Ahol a családok élték a vallásukat, ott a szülők bevezették a gyermekeket a vallásgyakorlatba (amilyen az imádság, a szentmisére járás, az elsőáldozás, a bérmálás). Ez annál inkább lehetett sikeres, minél inkább fennmaradt egy ország hagyományos, egyházias kultúrája.

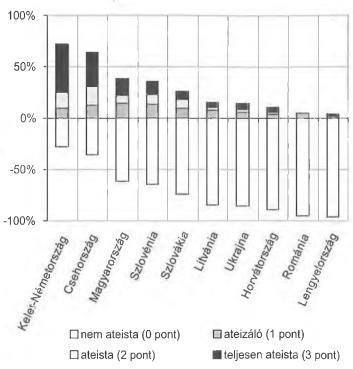
11. Fontos azonban az is, hogy bármennyire támadták is a vallási hagyományt és bármennyire is ösztönözték a vallástól való elszakadást, mégis voltak – a hivatalos programtól eltérően – megtérések is.

Belülnézet II.: Vallásosak és ateisták

12. Nyugat-Európával összehasonlítva a megvizsgált keletközép-európai országokban létezik (és vizsgálható) egy csoport, amely olyan emberekből áll, akik magukat ateistának jellemzik. Azonban, amint a hitre is igaz, úgy az ateizmusra is: az ilyen állásfoglalásnak is különböző fokozatai vannak. A kutatásban három kijelentés volt, amelyben volt olyan válaszkategória, hogy: "nem hiszek az Istenben". Ezekből készült az ateizmus skála. Az ateizmus-skála a nem ateistáktól (0 pont) halad az ateizálódón (1 pont) és az ateista jegyeket hordozón (2 pont) a teljesen ateista felé (3 pont).

Az ateisták aránya az egyes országokban nagyon különböző. Bár Kelet-Közép-Európában a vallásos kultúra dominált, mégis kialakult két ateista ország: Kelet- Németország (a korábbi DDR) és Csehország.

4. ábra: Az ateisták részaránya tíz országban

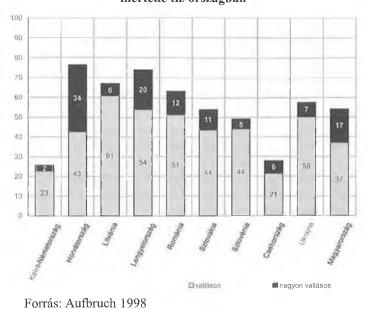

Forrás: Aufbruch 1998

Összességében az ateisták aránya a kelet-közép-európai átlagot tekintve az életkor csökkenésével növekszik. Eltérő formát ölt a vallás és egyház visszautasítása: az ateizálódó személyek 20%-a vallásosnak mondja magát, 35%-a egy keresztény egyház tagja. Az ateista jegyeket hordozók (2 pont) esetében ez az arány 11%, míg a teljesen ateistáknál ez 35%. Az egyes keresztény egyházak tagjai körében alig mutatható ki ateista (a görög katolikus egyházban 1%, a római katolikus egyházban 4%, az ortodox egyházban 6%) néhány kivétel: a protestáns egyházakban az ateizmus különféle formái együttesen 17%-t tesz ki.

13. Mélyebbre nyúló elemzések kiindulópontja a vallásos önbesorolás. A tíz országot tekintve Kelet-közép-európában az emberek többsége vallásos (57%), és ebből 12% különösen vallásos. A vallásos önbesorolás mértéke nagy mértékben eltér az egyes országok között.

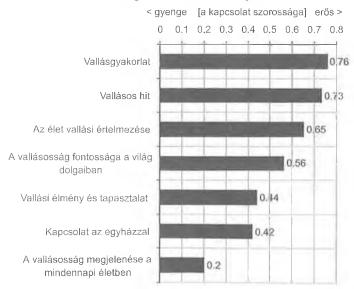
5. ábra: A vallásosság elterjedtségének mértéke tíz országban

Az így, szubjektíven tudatosuló vallásosságnak jól kivehető kerete van. A legszorosabban a vallásgyakorlattal (imádság, szentmisére járás) függ össze; jelentőségben ezt követi a keresztény hit (Isten, Jézus Krisztus) elfogadása. Az élet értelmének vallásos megfogalmazása is szorosan összefügg a vallási önbesorolással.

Az, hogy a vallásosság menyire befolyásolja az élet különbőző vonatkozásait, jelentős ingadozásokat mutat. A vallásos emberek azt tartják, hogy a vallás például a demokrácia megléte vagy a házasság szempontjából általában fontos. A vallásnak a konkrét szakmai, családi, vagy politikai életre való hatását azonban inkább csekélynek tartják. Ugyancsak kevéssé függ össze a vallásos önbesorolással az egyházhoz való kötődés (és konkrétan az egyházfinanszírozás kérdésében elfoglalt álláspont).

6. ábra: Mi mindenre gondol az, aki magát vallásosnak tartja?

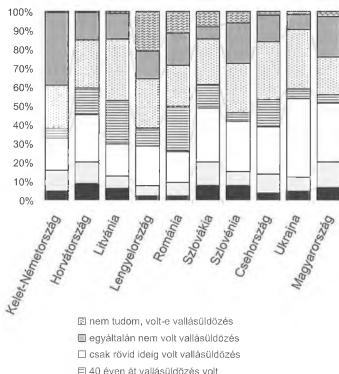
■ A vallási önbesorolással való kapcsolat (korreláció) mértéke

Forrás: Aufbruch 1998

A vallásüldözés megtapasztalása

14. A tanulmány első ízben tartalmaz reprezentatív érvényességű adatokat arról, hogy ki vált a kommunizmusban a vallásüldözés áldozatává, hogy kinek a környezetében van ilyen személy, illetve hogy kik tartják azt, hogy az ő saját tapasztalataik szerint az egyházat üldözték. Azoknak az aránya, akik a kommunizmus egyik szakaszában sem észleltek vallásüldözést éppen olyan csekély, mint azoké, akik önmaguk az üldözés áldozatai lettek. Ismerősök és általában a hívő emberek hátrányos megkülönböztetéséről ellenben sokan tudnak – persze országonként különböző arányban. A leggyakoribb az effajta emlék Ukrajnában, Magyarországon, Szlovákiában és Horvátországban. Különösen az idősebbek voltak az üldözés áldozatai.

7. ábra: A vallásüldözésről szerzett tapasztalatok

☐ A vallásos embereket hátrányba részesítették

☐ Személyes ismerőst hátrányba részesítettek

őt magát vallásosságáért hátrányba részesítették

Forrás: Aufbruch 1998

A vallás jövőjéről

15. A megkérdezettek többsége a következő évekre vallási fellendülését vár. Ők a vallást nézve optimisták. A volt DDR, Csehország és Lengyelország kivételével érvényes az a tapasztalat, hogy, akik a vallás jövőjét nézve optimisták, azok a tapasztalat talaján optimisták. Ők az elmúlt évek tapasztalatait hosszabbítják meg a jövő felé.

I Megjegyzendő ellenben, hogy az országonként reprezentatív minták a 18-65 év közötti korú népességet reprezentálták, azaz az üldözést leginkább megélt korosztály nagy része nem szerepelt a vizsgálatban.

Manfred Plate

Az átmenet válságában¹

Hét tézis a keresztény hivők közösségének szükségszerű spirituális megújulásáról

Konferenciákon és keresztény összejöveteleken napjainkban gyakran hallható a következő kérdés: "Van-e még jövője a kereszténységnek (vagy az egyháznak)?" Egyházszociológiai vizsgálatok arról adnak hírt: radikális törés állt be az áthagyományozásban az ifjabb nemzedék vonatkozásában, amely nyilvánvalóan nem hajlandó már átvenni a hagyományos keresztény hitbeli normákat, életének gyakorlatát pedig jórészt a keresztény etikai alapelvektől függetlenül rendezi be. Sokan azok közül sem élnek már ezen elveknek megfelelően, akik közvetlenül az egyház szolgálatában állnak - ami sok hivő szemében botrány. Hogyan tovább? Ha ezek a fejlődési tendenciák legalább Európában nem változnak, akkor a kereszténység nem lesz többé kisebb-nagyobb mértékben figyelemre méltó kisebbség a társadalmainkban, hanem hamarosan egészen el fog tűnni. És nem ez lenne az első eset a világtörténelemben, hogy az emberiség gondolkodásának áramában elapad egy vallás. Minek nézünk hát elébe? A következő tézisek rövid formában a tájékozódást kívánják elősegíteni.

- 1. Többé nem lehet nem tudomásul venni azt a tényt, hogy a hagyományos vallások – nemcsak a keresztény vallás – az egész világon mindenütt mély válságban vannak. A hagyományos vallási rendszerek veszítenek meggyőző erejükből mindenütt, ahol érvényre jutnak modern társadalmi – gazdasági, politikai, kulturális, technikai - struktúrák, az úgynevezett Nyugaton éppúgy, mint Kelet és Dél iparosodott övezeteiben. Nemcsak a bibliai vallások, mint a judaizmus és a kereszténység, erodálódnak, hanem a buddhizmus, a hinduizmus és az iszlám is - mégpedig mindenütt, ahol uralkodóvá vált a modern társadalmi paradigma. A kereszténységet azért érinti ez különösképpen, mert azok a társadalmak a leginkább szekularizáltak, ahol a kereszténység leginkább otthon van. Világosan látni kell, hogy itt nem egyszerűen egyházi válságról van szó, hanem a hit válságáról. A válság érinti az egyház intézményes és teológiai vonatkozásait, de sokkal jelentősebb mértékben érinti a gyakorlati vallási, lelki-spirituális valóságot, az alapvető hitfelfogást és ezzel az imádságot és a liturgiát is.
- 2. Abban kell keresni az okokat, hogy mintegy háromszáz éve az emberiség korábbi korszakaihoz képest alapjaiban megváltozott világhelyzetben élünk. Korszakos paradigmaváltás történt. Korábbi évezredekhez képest mindenestül megváltozott a világképünk, a dolgokra, a szellemre, a belső és a külső anyagra, a világ felépítésére, a kozmikus evolúcióra, az ember történelmére vonatkozó tudásunk és ezzel együtt a vallási tudatunk is. Például nem a Föld a világ középpontja többé, az ember már nem azért emeli tekintetét az égre, hogy ott láthassa az isteni fény sokat ígérő ragyogását. Módszeres-tudományos ismeretek, egyáltalán a modern felvilágosodás miatt összeomlott az a világfelfogás, amely évszázadokon át az alapja volt az emberek és az egyház összes teológiai-vallási elgondolásának.
- 3. A vallási tudat így kiváltott válságát egyfelől az élezte ki, hogy az egyházi intézmények hosszú ideig nem voltak hajlandók elismerni az új paradigmát, később pedig gyakran csak vonakod-

- va és félszívvel fogadták el; másfelől pedig az, hogy a tudományos beállítódásnak felfokozott öntudata volt, és agnosztikus vagy akár ateista módon elkötelezte magát a korlátlan haladás hite mellett, sőt még az ember önmegváltásában is hitt.
- 4. Minden vallási-egyházi válságjelenség ellenére a XX. század kétségkívül egy "hittörténeti fordulat" kora, mert egyrészt az egyházak kezdenek érdeklődni "az idők jelei" iránt és levonni a megfelelő következtetéseket, másrészt a tudományos-technikai szellemnek el kellett ismernie, hogy kezdeti ígéretei közül sokat nem tudott teljesíteni, hogy csupán álom volt az ígért "földi paradicsom". De mindkét részen találhatók maradi erők: egyházi fundamentalizmus, amely az archaikus vallási rendszereket akarja életben tartani vagy újraéleszteni és az a teljességgel szekularizált posztmodern világ, amely értelmetlen önkényességben vész el. Jövője egyik magatartásnak sincs, mert nem vesznek tudomást a világ és az ember valóságáról.
- 5. A jövő útja csak az lehet, hogy az egyik oldalon megmásíthatatlan dologként elismerjük a tudományos világfelfogást, és helyeseljük a modern civilizációt, mint az isteni teremtő folyamat új szakaszát, még ha földi törékenysége miatt ez új problémákkal jár is együtt. Joggal senki sem áll készen arra közülünk, hogy lemondjon a technikai kultúra jótéteményeiről és áldásairól. A másik oldalon pedig ezzel egyidejűleg meg kell állapítani, hogy az ember "gyógyíthatatlanul" vallásos maradt, hogy a vallás "elhalásáról" semmi esetre sem beszélhetünk, habár az emberek újból és újból hamis vigaszokba vagy materialista illúziókba bonyolódnak bele. A modern világ nem tudta például legyőzni a betegséget, még kevésbé a halált, nem állítja meg az idő folyását, nem teremt tehát örökkévalóságot; tehetetlen a gonoszság struktúráival szemben, a világtörténelemhez továbbra is hozzátartoznak a legszörnyűbb háborúk és bűnök, a bűn kérdése ma éppúgy kínozza a lelkiismeretet, mint Kain és Ábel idején, mindig újból megjelenik a vágyakozás Isten országa után sok-sok emberi erőfeszítés hiábavalósága közepette vagy éppen a kétségbeesés kellős közepén.
- 6. Ám ebben a helyzetben a keresztény hit üzenete az üdvösségről csak akkor hathat, ha egészen elválik egy idejétmúlt világfelfogás paradigmájától, és a modern kor ismereteivel összhangban rátalál új vallási, liturgiai és egyházi formákra. A hivő keresztény közösségnek meg kell őriznie a keresztény igazság központi tartalmát, de ezzel egyidejűleg és az eddigieknél intenzívebben elő kell mozdítania a vallási kifejezésformák és a hitfelfogás alapvető újjáalkotását. Ennek az átmeneti folyamatnak a kellős közepén vagyunk ma. Most nem elegendő "kinyitni az ablakokat", ahogyan azt a II. vatikáni zsinaton mondták, hanem nyilvánvaló, hogy le kell bontani egész épületrészeket, és sok csarnokot teljesen újból fel kell építeni. Itt a legfontosabb a vallásos szellem benső újjáépítése: az imádságban és a lelkiségben, az istenfelfogásunkban, a Szentíráshoz és a dogmatikai hagyományhoz való viszonyunkban, a bennünket uraló keresztény

1 Forrás: Christ in der Gegenwart, katolikus hetilap (Freiburg in Breisgau), 51. évfolyam, 1999. november 28., 397–398 l.

szimbólumokban és képekben, a személyes és a személyközi liturgikus nyelvben, a morális elgondolásokban, az általános egyházi gyakorlatban. E folyamatok nem mennek végbe egyszerűen, és súlyos problémákkal járnak együtt. De azt mutatják, hogy a hit jelenlegi válsága az átmenet válsága.

7. Az egyházi megújulás spirituális középpontjának és kiindulópontjának a személyes imádságot kell tekinteni. Jó néhányan a mai világfelfogás talaján állva fordulnak el az eddigi, már nem meggyőző istenfelfogásoktól. De ezenkívül az Istenről való elfelejtkezés lehet következménye személyes bűnnek is, közömbösségnek, földi dolgokhoz és célokhoz való túlzott ragaszkodásnak is.

Már az Ószövetségben is gyakran szóvá teszik "az egészen más valóság" iránti vakságot. És az imádságot semmi esetre sem segíti elő sok felszínességével és szórakozásával a szekularizált világ. Látni kell azonban, hogy a mi korunkban elsősorban azért jutott mély válságba az imádság keresztény kultúrája, mert sokan nem boldogulnak már a régi formákkal, "az új bor" nem megy bele "a régi tömlőkbe". Akadály lehet például egy olyan istenfelfogás, amely nem a modern világképből indul ki. Gátlóak lehetnek elavult

szavak és szimbólumok, amelyek ma már nem alkalmasak, és amelyek feltűnően jelen vannak egyházi énekeinkben – és "az új spirituális énekek" közönségességében és semmitmondó jellegében. Gátló lehet a bibliai valóság túl naiv értelmezése és Jézus Krisztus alakjának megfelelő értelmezés nélküli megjelenítése. Segíthet mindenekelőtt - magának Istennek a Lelke, aki bennünk lakik és bennünket "sürget". Segíthet a radikális "karcsúsítás", vagyis az, ha a hallgatásban eldobjuk a hagyományos ballasztot, tapasztaljuk a spirituális ürességet, szavak nélkül időzünk Isten jelenlétében. Segíthet az is, ha ilyen tapasztalatokra építve új szimbólumokat, új metaforákat, új nyelvet keresünk, amely Isten Lelkéből tör fel, és átalakítja a keresztény hagyományt. Segíthet ebben a modern irodalom és művészet, mégpedig inkább, mint annak a liturgiának a reformja, amely alapszerkezetét tekintve a későókorból származik. Nem kielégítő az a német liturgikus nyelv, amely ennek a formának csupán többé-kevésbé módosított fordítása. Változniuk kell szentségeink formáinak is. Új alakot keres az egyház egész spirituális lényege! Mindegyikünknek részt lehet és részt kell vennie ebben a folyamatban, amely – hisszük – "megújítja a föld színét".

Endreffy Zoltán fordítása

Daczó Árpád

Babba Mária

(Elmélkedés egy néprajzos gyűjtő fiatal pár házasságkötésekor)¹

Daczó Árpádnak hívnak, ferences szerzetes nevem Páter Lukács. Ötvennégy éve vagyok pap. Ezelőtt négy évvel, a Jóisten különös kegyelméből, az ötvenéves jubileumi szentmisémet is megtartottam Csíksomlyón. 1945-ben szentelt pappá a tiszteletre méltó és boldog emlékű Márton Áron püspök úr. 1951-ben az összes erdélyi ferences szerzetessel együtt engem is internáltak. Hatévi internálás után, 1957-ben a csíksomlyói Szép Szűz Mária csodálatos módon Csíksomlyóra hívott, így az Ő kegytemplomában szolgáltam aztán tizenhárom és fél évig, 1970 végéig.

Ott történt aztán valami különleges énvelem. Szép csendben rájöttem arra, hogy a Szűzanya valami egész különös feladattal bízott meg engem: tárjam fel Csíksomlyó titkát. Miért éppen Csíksomlyó a búcsújáró hely? Most utólag egy kicsikét talán különös a tény, hogy akkor a Szűzanya mintegy ráültetett egy futószalagra és szépen sorjában mindent elém hozott. Egy csodálatos világ bontakozott ki, Szűz Máriának, Boldogasszonyunknak a mosolyával. Nemcsak a történeti kútfők írásai szerint, hanem a népi hagyomány szerint is. Eszerint egészen különleges adottságként őseinknek már a messze évezredekben volt egy csodálatos Istenasszonyuk, akit Boldogasszonynak neveztek. Ennek a Boldogasszonynak tulajdonneve is volt: Babba. Érdekes, hogy Babba az ősi Mezopotámiában a legelső anyaistenasszonynak a neve. A mitológiai szótárak úgy is nevezik, hogy Bau vagy bawu, vagy baba, egy b-vel. Meglátjuk, hogy magyarul hogyan alakul a neve, két b-vel, Babba.

Babba azt jelenti, hogy szép. Hiszen nem is lehet másmilyen egy istenasszony, mint szép. De boldog is, és ezért nevezhették el őt Boldogasszonynak. Ennek a Boldogasszonynak olyan "tiszta" volt a tisztelete, hogy őseink a kereszténységre tértükkor, amikor megismerték Szűz Máriát, azonnal ráismertek, hogy Mária az ő

Boldogasszonyuk. Azóta lett Szűz Máriának ez is a neve: Boldogasszony. Az egész világon, egyetlen nyelven sem nevezik így a Szűzanyát, csak mi mondjuk: Boldogasszony. Ezt a jelenséget tudományosan úgy nevezzük, hogy a magyar nép csodálatos ráérzéssel a kereszténységbe inkulturálta ősi Boldogasszonyát.

Tudjuk, mi az inkulturáció. Ezzel magyarázható a magyarságnak az a feltűnően egyedi és hatalmas Mária-tisztelete, ami Szent Istvánnak az ország felajánlásában csúcsosodott ki. Így érthető a szentkoronának az egészen sajátos kultusza, mert az Mária koronája. Úgy tudom, a Szentszék is egyedül a magyar népnek engedélyezte, hogy a Szűzanyát a Szent Koronával ábrázolja.

A most elmondottakon túl jön még egy meglepetés. Boldogasszonyunk ősi tulajdonnevét, a babbát is megőrizte népünk következetes hagyománya. A Csíksomlyó körüli falvak, a Gyímesek vidéke és a Keleti-Kárpátok elfelejtett településeinek népe ma is a Szűzanyát Babba Máriának nevezi. Fő kultikus helye pedig Csíksomlyó, ott pedig a csíksomlyói Szűz Mária kegyszobra, a Babba Mária. Az említett vidékek népe, ha a csíksomlyói búcsúra megy, ma is ezt mondja: "Megyünk a Babba Máriához." Valamikor biztosan az egész ország így nevezte Máriát, csak később lemaradt a Babba elnevezés és helyette a szó jelentését, a "szép"et kezdték használni. Így lett általánossá Máriának ez a neve: Szép Szűz Mária. Így sem nevezi Őt ezen a kerek világon egyetlen nép sem. Így lett a magyarok ajkán és szívében Mária az, aki anya és szűz is: Szép Szűz Mária. Csíksomlyói tizenhárom és fél évnyi tartózkodásom alatt háromszor is bemutatkozott nekem Mária, hogy Ő a Babba Mária.

És utána mi következett? Az előbb mondottam, hogy Mária szinte futószalagra tett engem, és hozta elém a bizonyságokat. Három évtized munkája nyomán mondom mindezt most. Tehát

1 Daczó Árpád beszéde 1999. november 20-án, a budai ferencesek országúti templomában hangzott el. P. Lukács OFM. (Daczó Árpád) 1921-ben született. Jelenleg a dési, ma.: Dej, Románia, Kolozs megye rendházában él. Babba Máriáról írott könyve várhatóan 2000. Pünkösdjére jelenik meg a csíkszeredai Pallas Kiadó gondozásában.

EgyházforuM

Szűz Mária csodákkal jeleskedő kegyszobra a csiksomlyói templomban

Mária 1973-ban egészen váratlanul Csíksomlyóról Kostelekre küldött. Ott húzta aztán félre egészen az Ö szép arcát eltakaró fátyolát, és úgy belemosolygott ebbe a szomorú mai világunkba, hogy akik már tudtak Róla, tehát babbáról, azok arcán az Ő mosolyával virul. Babbáról egy rövid ismertetés, mely 1980-ban megjelent. Ezt olvasta el Takács Gyurka, most házasodó barátunk is. Annyira megszerette Babbát, hogy eljegyezte magát Vele. Így ismertem meg Gyurkát, így kezdte el, ebben az irányban a néprajzi és folklór kutatásait, éppen ott, Kosteleken és a környező településeken. Engem aztán Kostelekről öt év után másfelé szólított a lelkipásztori kötelesség. De nem szűnt meg a Babbát még szebben felragyogtató munka, mert Gyurka elindult és ezt folytatta. Időközben aztán Babba, Akivel – mint mondottam –, Gyurka eljegyezte az életét, maga helyett, igazi női babájául melléje küldte Enikőt. Így most már ketten gyürkőzhettek neki annak a csodálatos nagy népi hitvilágnak a felgöngyölítéséhez, aminek mindent megmagyarázó királynéja a Babba. Magam nagy hálát adok ezért Máriának. Én ugyanis nemsokára meghalok. De azzal a boldog tudattal lépek át ebből a múló életből az öröklétbe, és hajtom oda fejemet Babba Mária édesanyai ölébe, hogy lesznek, akik felragyogtassák még tovább is az Ő égi édesanyai, mosolygósan tündöklő arcát. Igen. Ennek az oly nagyon elárvult és elanyátlanodott és szinte már mindenkitől elhagyott szegény magyar népünknek.

Testvéreim! Most már tudjátok ugye, hogy miért állok én most itt, és miért éppen engem hívtak meg a házasság szentségének kiszolgáltatására? Mert ott, kosteleken, belátva annak az egyszerű, romlatlan lelkű népnek a mélységes hitébe, az ő lelkükben is felzúgott az igazi, hamvas hit, és ez vezetett most már őket oda, hogy az ő szép szerelmüket az egyház is megáldja, és a házasság szentségével induljanak tovább oda is, arra a munkára, amire lám, őket is kiválasztotta a Babba Mária. Figyeljünk csak milyen csodálatosan szép és kifejező a mi magyar nyelvünk. Ki az én szeretőm? Hogy nevezem a szeretőmet? A babám. De mondhatom úgy is, hogy a babbám, mert a babba küldi nekem, az égi Édesanya, hogy ő legyen a szívem másik fele, a feleségem, hogy szeretetben eggyé forrva kivirágozzanak, kibimbózzanak belőle szerelmünk gyermekei, Isten országának polgárai és a magyar jövő. Mert Babba, az égi Édesanya ezt akarja. Hogy termékeny legyen az a házasság, és a babám méhe ne legyen temető! Mennyi mindenre fény derül a nyelvünkben, babba nyomán is. A városi helyen szülő nőt manapság beszállítják a szülészetre, s ott megszüli gyermekét. Régente azonban, és a falusi helyeken még most is ott vannak az úgynevezett bábaasszonyok. Hát miért bába a szülésznő? Azért, mert Babba küldi őt maga helyett oda, ahhoz a szülő asszonyhoz, hogy segítsen neki, hogy normálisan és szépen megszülethessék az új élet, a gyermek, a jövő. Babba az égi Édesanya, aki így akar gondoskodni az Ő népéről. És minden népnél így van ez, testvéreim. Még egy kicsikét maradjunk csak ezeknél az érdekes gondolatoknál. tehát a házasságban lesz asszonnyá a babám. Az "aszszony" szavunk óiráni, mégpedig alán eredetű. (Az alánok is a magyarokkal rokon népek voltak.) Azt jelenti, hogy úrnő, fejedelemasszony, magyarul: királynő. Ő, az asszony, az otthonának az úrnője. A moldovai csángó ember ezt a szót két szóval fejezi ki. nem azt mondja egyszerűen, hogy "otthon", hanem azt, hogy "ott hon". Sőt, egy öreg bogdánfai csángó ember, akivel erről beszéltem, dallamosan ejtette ki, azt, hogy: "ott hoon". Szinte mosolyogva, dallamosan mondta, hogy "ott" van az ő "hon"-ja, ahol van az ő fészke. Ahol az a meleg helye van, ahol jól érzi magát. Ahol az asszony mosolyában és gyermekei ragyogó szemének örömében pihenhet meg napi fáradalmai után. És ennek az "ott hon"-nak az úrnője az asszony. De egyúttal a házi tűzhely őrzője is. Régente nagyon fontos volt, hogy ott a tűz mindig égjen. És mint ilyen, az asszony, mint Babba küldöttje, a családról gondoskodó égi Édesanyát teszi mintegy jelenvalóvá abban az otthonban. Halljátok-e asszonyok?! Az égi Édesanyának vagytok a képviselői a családotokban, az otthonotokban. Úrnők, fejedelemasszonyotok vagytok. Milyen különös. Olyanok, mint éppen Szent Erzsébet asszony, akinek tegnap volt a nevenapja. Beszéljünk az "úr"-ról is. A férfiről. A férjről. Aki az Úr. Az otthon ura. Aki a gondviselő Úristen megjelenítője a családban. Halljátok-e, férjek és apák?! Kik vagytok ti? Az Úristen, a teremtő nagy Isten látható megjelenítői a családotokban, s erre utal még ma is, az isteni kinyilatkoztatás nélküli népeknél az, hogy az apa a család papja is egyúttal. Összekötő a család és a teremtő Isten között. Így volt ez az ősmagyaroknál is, és ez a család igazi eszményképe a kereszténységünkben is. Az igazi szép családi életben az asszony ma is urának nevezi a férjét, a férj pedig az asszonyát feleségnek, urasága másik felének, mert ő az úr, a feleség pedig úrnő. És milyen ez az uraság? Olyan, mint az Úr Jézus, mindenkinek a szolgája lett. A családban is ez az uraság csúcsosodjék ki. Mégpedig az otthon alázatos szolgálatában. Mit mondjak még?

Isten elgondolása és apáink szent hagyománya szerint is legyetek mindannyian és mindig: urak és úrnők.

Ebben a rovatban – elképzeléseink szerint – különböző tervek megvalósításának körülményeiről, a kezdetek nehézségeiről, a folytatás rögös útjairól és a végeredményekről és természetesen a szereplőiről írunk. Milyen tervekről írunk? Szándékaink szerint, itt olyan megfogant ötletekről, gondolatokról lesz szó, melyeket a felebarátaink találtak ki és vittek véghez a felebarátaik érdekében, melyek nem mindig kerülnek a reflektorok kereszttüzébe. Remélhetőleg ezek a kezdeményezések mintájául szolgálhatnak más, hasonló helyzetben levő egyéneknek, közösségeknek, plébániáknak stb... Ezekkel a tervekkel különböző "formákban" találkozhatunk: alapítványok, betéti társaságok, vállalkozások, közhasznú társaságok, egyházi és egyéb kezdeményezések. Szívesen vesszük, ha Olvasóink közül lesznek olyanok, akik beszámolnak megvalósult terveik történetéről másoknak. A szerkesztőségünk címére küldött levélben, kérésükre felkeressük Önöket.

Bemutatkozik a "Kerek Világ Jóléti Szolgálat" Alapítvány

Barátaimtól, ismerőseimtől már sok jót hallottam erről a "közösségről", ezért elhatároztam, hogy felkeresem őket. Ebben segítségemre volt Bondor Zoltán barátom, aki az alapítványnál dolgozik. Egy hűvös februári délelőtt látogattam meg az alapítvány gondozottait Pécsbányán, az alapítványi házban. Arra voltam kíváncsi,

hogyan élnek, mivel töltik napjaikat, milyen foglalkozásokon vesznek részt a gondozottak, milyen a nevelők, segítők és a gyerekek kapcsolata, egyszóval milyen az intézmény "hangulata."

Ahogy közeledtem úticélomhoz, már messziről hívogattak az alapítványi ház kertjében álló hatalmas szelídgesztenye fák. Leparkoltam az udvarba, beléptem a házba. Egy rövid folyosó után az előszobában találtam magam. Ez központi hely, hiszen innen nyílik minden, a tanulószobák, a tornaterem, egy főzőfülke. Ami rögtön feltűnt, a színek, minden színes. Gondolataimból a gyerekek kíváncsi, kedves érdeklődése zökkentett ki. Szia, bácsi! Te ki vagy? Miért jöttél? Éppen akkor kezdődött nekik egy foglalkozás. Megláttam Zolit és egy szabad terembe mentünk beszélgetni. Röviden összefoglalom a hallottakat.

Történetünk eleje már régen megfogalmazódott néhány embertársunk fejében, de mi most 1990. június 14-vel kezdünk, mert ezen a napon történt meg a "Kerek Világ Alapítvány" bírósági nyilvántartásba vétele. Az alapítvány induló vagyona 22 000 Ft volt. Az ötlet elindítója Maár Gyuláné, Judit néni, akinek a lakásán jöttek össze a barátai a terv megvalósítása érdekében. Arról, hogy pontosan milyen tervről és ötletről volt szó, azt az alapító okiratban megtalálhatjuk. Az alapítvány célja világnézettől, anyagi helyzettől függetlenül minden rászoruló ember gondozása, támogatása ökumenikus keresztény szellemben. Ezen belül is a tartósan magukra maradt emberek, értelmi fogyatékosok, öregek, állami gondozottak, munkanélküliek, csonka családok, mozgáskorlátozottak és családjuk gondozása és támogatása. További cél egy olyan gondozó-rehabilitációs centrum kialakítása, mely a fentiekben meghatározott célok komplex megvalósítását biztosítja: általános iskolai oktatás, szakmai képzés, munkahelyteremtés és foglalkoztatás formájában – mondta Zoltán.

Ahol most vagyunk, a Gesztenyés utcai épületet, a telket és az épületbővítéshez szükséges pénzt is Judit néni pályázta meg az

önkormányzattól. 1990–1992-ig tartott ez a folyamat, 1993-tól nyolc gyermekkel – általános iskolások és gimnazisták vegyesen – folyt a munka, majd a nagyon lassú bővülési folyamat eredményeképpen mára harminc fölé emelkedett a létszám. Az alapítvány első vezetője szintén ő volt. Őt követte Kővári János, a jelenlegi ügyvezető. Az alapító okiratban kitűzött célok megvalósítása érdekében a tervek már elkészültek, és remélhetőleg már idén elkezdődnek a bővítési munkálatok.

A későbbiekben történt egy névváltozás. Budapesten található a Jóléti Szolgálat Alapítvány, mely civil szervezeteket tart egy hálózatban, melyhez a Kerek Világ Alapítvány egy Phare pályázat útján kapcsolódott, és ezért vette fel a Kerek Világ Jóléti Szolgálat Alapítvány nevet. Így fejezték ki azt, hogy Ők is ehhez a hálózathoz csatlakoztak.

Az alapítvány tevékenységi köre az idők folyamán csiszolódott, figyelembe véve az emberi mulasztásokat, hiányokat. Elmondható, hogy az alapítvány a mozgáskorlátozottak (fizikai sérültségű személyek) speciális műszaki segítségével, rehabilitációs sportfoglalkozásokkal, oktatási program kidolgozásával, szakmai képzésével és átképzésével, munkába állításával foglalkozik. Változás 1993-ban történt, mert innentől kezdve van lehetőség ép értelmű mozgássérült gyerekek, fiatalok, nappali ellátás keretein belüli foglalkozásával, gondoskodásával. Az intézmény eddigi célja elsősorban a tanköteles korú, ép értelmű mozgássérült gyerekek integrált oktatásának elősegítése, lehetőségének megteremtése volt. Ezen belül az alábbi feladatokat végezték:

- képességfejlesztés egyéni és kiscsoportos formában,
- a differenciált, szükségletekhez igazodó segítségnyújtás a képességek fejlesztése során,
- a hiányosan működő képességek korrekciója valamennyi területen és osztályfokon,
- a terápiás eszközök, eljárások alkalmazása a mozgásfejlesztésben,
- az eredményes társadalmi beilleszkedés feltételeinek megteremtése,
- a tanulók felkészítése a továbbtanulásra, a továbbképzésre,
- az önálló életvezetési technikák elsajátítása, gyakorlása,
- a személyiség gazdagítása az önelfogadással, mások elfogadásával, a toleráns magatartással,
- az általános emberi értékek, társadalmi normák elsajátítása, azonosulás ezekkel az értékekkel.

Mindezeket a célokat más-más eszközökkel és módszerekkel érték el a jelenleg is működő egyes csoportjaiknál:

- Integrált oktatásban részt vevő általános iskolások
- Integrált oktatásban részt vevő gimnazisták
- Speciális oktatásban részt vevő értelmileg is sérült, mozgásfogyatékos gyerekek.
- Képzési kötelezett, mozgássérült gyerekek.
- Önálló Életvitel Központ.

Céljaik eléréséhez olyan családias légkört teremtettek, amelyben a felnőtt, fiatal és gyermek is jól érzi magát, ahol az emberi a társas kapcsolatok a kölcsönös tiszteleten alapulnak, ahol mindenki teljes értékű emberként élheti meg önmagát, a különösséget, a másságot elfogadva. Ebbe a családias légkörbe, ha pár órára is, de bepillantást nyertem, csak alátámasztani tudom.

Folytatva a történetet, amikor az Alapítvány Patacson működött, még nem létezett a pécsbányai gondozóház. A patacsi Művelődési Házat nyugdíjasok ajánlották fel számukra, a gondozóház pedig pályázati pénzből épült fel, PHARE-támogatással, de egy holland alapítvány segítségével. A területet az önkormányzat biztosította. Kezdetben csak ideiglenes használatra, bérleti díj fejében akarta átadni, de a holland alapítvány csak akkor volt hajlandó elkezdeni az építkezést, ha a telek végleg az alapítvány tulajdonába kerül. Az alapítvány számára a Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata "Kötelezettségvállalás közérdekű célra" elnevezésű okiratban, 1992. július 27-i dátummal kötelezettséget vállalt arra, hogy 1992. augusztus 1-től határozatlan időre a Kerek Világ Alapítvány ingyenes használatába és birtokába adja a Pécs, Gesztenyés u. 2. sz. alatti ingatlant. Ezen a területen kezdődött el az építkezés, és reméljük, hogy folytatódik is. Ugye vannak még csodák.

A szép, csendes környezetben elhelyezkedő épületegyüttes nem bentlakásos intézet, hanem hétköznap reggeltől délután négy óráig vannak itt a gyerekek. Reggel az intézet mikrobusza szállítja be a gyerekeket, 15 főt. Vannak, akiket a szülők hoznak. A gyerekek között vannak középsúlyos értelmi fogyatékosok, akik képzési kötelezettségűek. A házban gyógypedagógus vezetésével fejlesztő foglalkozásokon vesznek részt. Kilenc gyermek a Kerek Világ ált. iskolába jár, ami az épületben található. Ez nyújtott osztályokkal működő speciális általános iskola. Vannak olyan mozgáskorlátozott gyerekek, akik a pécsbányai általános iskolába, illetve a város gimnáziumaiba járnak. Délelőtt tanulnak, délután szakemberek vezetése mellett fejlesztő foglalkozásokon vesznek részt: gyógytorna, logopédia, lovas terápia, úszás, zeneterápia, konduktív terápia, mozgáskultúra, tánc-terápia. Étkeztetés az alapítványnál történik. Délután négy óra után hazaszállítják a gyerekeket.

Az intézet dolgozói a gyerekekkel együtt a nemzeti és egyházi ünnepeket megtartják. Nyáron rendszeresen táborokat szerveznek, mely az intézet életében a legkiemelkedőbb helyen van. Alkalmam volt belelapozni az ünnepekről, táborokról vezetett naplóba, melyből csupa szín és öröm árad. Ezt a gyerekek is alátámasztották.

Az alapítványhoz tartozik: az Önálló Életvitel Központ és Információs tanácsadó iroda, itt fogyatékosoknak és segítőiknek nyújtanak segítséget. Éveken át volt irodájuk, sajnos most támogatás nélkül nem működik. Jelenleg csak az akadálymentesítő program, országos rendezvények szervezése, Önálló Életvitel Csoport működik.

Szülőkkel a kapcsolattartás kezdetben nehezen ment, az utóbbi 1-2 évben indult el egy nagyon jó csoport. Havonta találkoznak, és hasznos tanácsokat kapnak az előadó szakemberektől. Céljuk, hogy közösséggé kovácsolódjanak, ahol megoszthatják gondjaikat, élményeiket, ahol barátokra lelhetnek.

Befejezésül meg kell említeni még az alapítvány támogatóit is: a pécsi önkormányzat, PHARE-programok, több alapítvány és közalapítvány, minisztériumi normatíva, adományok.

A beszélgetés után Zoltán végigvezetett az épületben, megnéztem a tanulószobákat, a tornatermet, a logopédus szobáját, az irodát és a kertet. Közben figyeltem a nevelőket is, milyen türelmesek, állapítottam meg. Teljesen természetes szeretettel fordulnak a gyerekekhez, mintha nem ők adnának, hanem a gondozottaktól kapnak ajándékot. Ez az ő titkuk, melyet szívesen megosztanának velünk is. Nem más ez, mint maga az ember. Elbúcsúztam, beszálltam a kocsiba és elindultam. A tükörből visszanézve láttam a szelíd gesztenyefákat, mint őröket, akik vigyáznak a titokra, az emberre.

További információ:

"Kerek Világ Jóléti Szolgálat" Alapítvány 7627 Pécs, Gesztenyés út 2. Tel./fax: 72/239-670

E-mail: kerekvilag@matavnet.hu

Varga Gábor 1976. július 16-án született Pécsett, 1997-ben érettségizett a Kodolányi János Gimnáziumban. Korábban az alapítvány gondozottja volt, jelenleg pedig munkatársa. Hobbija a számítógép és a Forma-1. Nagyon fontos életében a két barátja: Horváth Gábor és Fejes Gábor.

- Hogyan kerültél kapcsolatba az alapítvánnyal?

- Édesanyám óvodában dolgozott, és oda járt egy gyógytornásznak a gyermeke is. Beszélgettek, és a gyógytornász, mint alapító tag már ide tartozott. Így kerültem ide. 1992-től vagyok itt.

- Hogy érzed itt magad?

– 1992-től vagyok itt, mint gondozott és 1997-től, mint alkalmazott. Napi négy órában dolgozom és adminisztrációs feladatokat látok el. Jó a kapcsolatom mindenkivel és szeretem ezt a közösséget.

- Voltál te is alapítványi táborokban?

- Igen, többször is. Már 1990-től voltak Kerek Világ Alapítvány integrált táborok, ahol mozgássérült és sérült fiatalok együtt nevettek, szórakoztak, pihentek. Szívesen emlékszem ezekre vissza még ma is.

– Befejezésül, egy különleges élményedről kérdezlek. A veled megtörtént csodák közül mit mondanál el az Olvasóknak?

– A Forma-1-hez kapcsolódik a történetem, amit elmesélek. Nagyon szeretem az autóversenyt és tisztelem a kitartásukért a versenyzőket. 1999-ben írtam egy levelet az ISM államtitkárának, Szekeres Pálnak, a barátaimmal együtt szeretnénk a Hungaroringet 1 hétre költségek nélkül megkapni és 1 hét alatt 77 kört (kb. 305 km) tolókocsiban teljesíteni. Ezt a levelet Ő továbbította a Hungaroring akkori igazgatójának, Berényi Jánosnak, és a mostani igazgató, Morvay Károly válaszolt, hogy 2000. július 10–16-ig miénk a pálya. Nagyon örültünk ennek a hírnek.

 Köszönöm szépen Gábor a beszélgetést, és sok örömet és kitartást kívánok arra az 1 hétre a Hungaroringen. Terveink szerint erről is beszámolunk majd. Az Egyházfórum szerkesztősége az 1999/2000-es tanévben Pécsett havi rendszerességgel fórumokat szervez. A találkozók célja, hogy lehetőséget teremtsen olyan kérdések megvitatásának, amelyek különösen időszerűek és mélyen érintik keresztény életünket. 1999 novemberében Andrásfalvy Bertalan egyetemi tanár és Mayer Mihály pécsi megyéspüspök fejtették ki álláspontjukat az egyházon belüli információhoz való joggal kapcsolatosan.

Andrásfalvy Bertalan

Az információhoz való jog (és kötelesség) az egyházban

A II. Vatikáni zsinat megerősítette, hogy mi hívők mindnyájan az egyház tagjai vagyunk és ezért mindannyian felelősek vagyunk az egyház sorsáért. Az evangélium megjelenítése, képviselete és hirdetése nemcsak a klérus feladata. Ettől a felelősségérzettől ugyancsak el-

szoktunk a parancsuralmi rendszerek korában, nemcsak egyházunk vonatkozásában, hanem egyáltalán a közéletben. Ha pedig az egyház sorsáért felelősek vagyunk, akkor a legelső tennivalónk, hogy megismerjük és megismertetjük egymással egyházunk sorsát és sorskérdéseit. Hírt kell adnunk e misztikus testnek annak a részéről, melyet eltérő műveltségünk, helyzetünk, lakóhelyünk, hivatásunk vagy tehetségünk alapján sajátunkként megismertünk és megtapasztaltunk. Ez véleményünk, tapasztalataink kimondására, megfogalmazására kötelez minket. A diagnózis, a véleményalkotás az első lépés a kérdések megvitatása és közös akarattal való megválaszolása felé. Sokat hangoztatott mondás volt: ecclesia semper reformanda est; ezt így módosíthatjuk ma: in ecclesia semper sinodum faciendum esse.

A vélemény alkotása és kimondása tehát kötelességünk. Míg azonban a világi politikai életben az ellenzéki pártok azért kritizálják a mindenkori hatalmat gyengéinek és hibáinak felsorolásával, hogy ezzel lejárassák, és a következő választáson helyébe léphessenek a hatalom birtoklásában, az egyház vezetőinek megválasztása nem az egyháztagok feladata és éppen ezért nem tételezhető fel az, hogy a véleményt kimondó kanonoki vagy püspöki székre vágyik. Mi csak arra vágyunk, hogy az egyház tagjait arról ismerje meg a világ, hogy azok szeretik egymást. A kritika nem hatalomvágyból vagy a rombolás szándékából fakad.

Egyházunk állapota nem ad okot megelégedésre. Tény, hogy világszerte fogy a gyakorló keresztények száma, így van ez a magyar egyházban is. Nemcsak az idősebb nemzedék kihalásával, – hiszen önmagában ez is veszélyezteti, csökkenti az egyháztagok lélekszámát, lévén a halálozások száma meghaladja a születésekét, hanem azzal is, hogy az ifjabb nemzedéket nem tudjuk megnyerni egyházunknak. Pedig a lelkek szomjúsága az evangéliumra tagadhatatlanul jelen van a fiatalokban is. Az első fontos kérdésünk az, miért megy el az ifjúság ma a szektákba, a Hit Gyülekezetébe vagy Krisnát hallgatni? Valamit talál, vagy vél megtalálni ott, amit nálunk és a többi történelmi egyházban nem talált meg. Az ízetlenné vált sót eltapossák, a gyertya véka alatt van? Miért?

Az egyház közösség, a közösség addig élő, vonzó, amíg átlátható, világos, tagjai ismerik egymást és mindenki tud a másikról minden fontosat, elsősorban azt, ami a másik szerepét, gondjátbaját és a közösséghez való kapcsolatát illeti. Akik ismerik egymást, akik közt nincs elhallgatás, titok, akik egymás gondját viselik, azok szerethetik egymást igazán. Mennél jobban ismerjük egymást, annál jobban szeretjük egymást. Egyre jobban szerettem apámat, miután felnövekedtem és gyengeségeit is megismerhettem. Azért szerettem nagyon, mert megismertem, nem azért mert tökéletes, vagy mert az apám volt.

A szekták kis közösségekben hatnak, melyben egymás gondjátbaját megismerik és felvállalják, és egymás terhét is hordozni tudják. Nekünk is számos terhünk van, a legelső a felelősség terhe, amit meg kell osztanunk az egyházért. Ha megosztjuk, máris egy közösség összekapcsoló kötelékét fontuk össze. Igaz, Isten országa nem e világból való, de megvalósításának eszközei és lehetőségei itt vannak a kezünkben e sáros és nyomorult Földön. Isten megjelenik köztünk mint éhező, szomjas, ruhátlan, beteg, mint fogságra vetett ember vagy tehetetlen és kiszolgáltatott gyermek, és a segítség anyagi eszközei, étel, ital, ruha, ismeret, tudás a mi kezünkben van s ezek szeretetből való nyújtásával, átadásával építhetjük Isten országát és találkozunk magával az Istennel. Annak idején, a kezdetekkor éppen az anyagiakkal való bánásmód miatt lett láthatóvá az emberek közt az egyház, és több mint ezer évvel később az újította meg. Az első reformáció a krisztusi szegénységet követő Szent Ferenc műve volt, aki az evangélium fényében látta meg a megbotránkoztató ellentétet a fényes egyház és a szegények között. A második reformáció a pénzért vásárolható búcsúcédulák ürügyén robbant ki és hasadáshoz vezetett.

Az evangélium elsősorban a szegényeknek és betegeknek szóló örömhír, ismert már minden értelmes ember előtt, ismerik a fiatalok is – mikor fényes katedrálisok és püspöki paloták közt járnak. Ismerik ők Krisnát, a Taót, Buddhát és Mohamedet is, de számukra a tan és a gyakorlat ellentéte ezeknél nem látható nap mint nap. A gazdag egyház műkincseit, fényűzését éppen úgy látják, mint a hajléktalanokat, a magára hagyottakat és a szegényeket is, ezért mennek el és keresik meg azokat a közösségeket, melyekben ember és ember a közösségben egyenrangú tagként öleli meg egymást, a közösség átlátható, vagy annak látszik, nem érzik magukat egy átláthatatlan hierarchia árnyékában.

Az örömhírt jelentő evangéliumokban, az Újszövetség írásaiban kevés fenyegető sor van. Az egyik az igazságot kereső, kiszolgáltató kisgyermek megbotránkoztatójáról szól: jobb lenne annak malomkövet kötni a nyakára... (Mt 18,1-10) Vajon nem ilyen megbotránkoztató-e az alázatot, szegénységet, szeretetet hirdető egyház fényűzése, pompája, luxusautója, megközelíthetetlensége?

A másik Ananiás és Safira esete, akik eladják földjüket, hogy annak árát az ókeresztény közösségeknek adják, de egy kis részt eltagadtak és visszatartottak a maguk használatára. Nem istentelen dologra... és szörnyű halált haltak.

Az egyház ellenségeinek érdekében áll, hogy az egyházgazdagság közismert, látható legyen: egyre jobban, templomokban, palotákban, műgyűjteményekben, impozáns művészi alkotásokban, – mert annál nagyobb az ellentmondás, a megbotránkoztatás, ha ezzel szemben áll a szegénység, az egyháztagok magára hagyottsága, gondja. Így lehet hiteltelenné tenni azokat az egyházi megnyilatkozásokat, melyeket az elnyomottak, a kiszolgáltatottak, a szegények, az üldözöttek, a családok érdekében tesz. Az egyház ellen nem a hatalom, az elnyomás eszközével harcol a világ, hanem a felvilágosodás, a liberalizmus jelszavaival, és ha teheti, a szociális demagógiával, ha arra az egyház alkalmat ad. Az információ, az anyagi javak és a gazdálkodás átláthatósága, tisztázása,

nyilvánvalósága az egyik fontos elem, ami a közösséget átláthatóvá, elsajátíthatóvá teszi, összeköti a fent és lent lévőket, az egyház vezetőit az egyházat alkotó tagokkal. Az információ elhallgatása – bűn. Az egyház tagjainak, így nekem is, kötelességem beszámolni arról, amit látok, amit hallok, azért, hogy a döntéshozók lássák, mi a javítandó és esetleg azt is, hogy hogyan lehet javítani.

Sokan megbotránkoznak az egyházban, sokan egyáltalán ezért nem közelítenek hozzá, nem tartják fontosnak, annak megismerését sem. Ha megismertük, miért botránkoztak meg, kötelességünk azt elmondani. Az egyszerű, vagy a marxista, liberális, materialista, hedonista vagy nihilista befolyásoltságú ember, a kiábrándultak és megbotránkozottak mindenekelőtt, megtoldják képzeletükkel a hallottakat vagy látottakat, feltételezésekkel, képtelen vádakkal is tetézve azokat. Például hírét veszik az egyházi műemlékek, műtárgyak, művészi alkotások restaurálásának, beszerzésének költségeit és képtelen találgatásokkal megtoldva terjesztik tovább. Úgy látjuk, tiszta víz a pohárban a nyíltság, az információ máris felére csökkentheti a megbotránkoztató híreket, mendemondákat. Ha Ananiás pontosan elszámolt volna vagyonáról...

Nem szabad alapot sem adnunk a találgatásoknak, a megbotránkozásoknak. Ezért kérjük alázatosan plébániáinkat, plébánosainkat, Püspök urat, a püspökség vezetőit, tárják fel, milyen anyagiakkal rendelkeznek és azt mire költik, akarják költeni. Mi, egyháztagok esetleg az anyagi javak felhasználásának más sorrendjét és súlypontjait javasolhatjuk. Nem mi döntünk, az nem a mi felelősségünk. A mi felelősségünk, az információ és a vélemények közlése. Az a véleményünk, hogy nem az egyház és külső megjelenésének fényét kell ma gyarapítanunk, hanem a rendelkezésre álló minden eszközzel a virtuális egyház építését kell szolgálnunk. Meg kell nyerni a fiatalságot az egyháznak, az Istennek. Minden erőt a fiatalokért kell mozgósítanunk. A hittantanárok a hittan tanításért több fizetést érdemelnek, hiszen bérük nem éri el a minimálbért sem. Ez vonatkozik az egyházi iskolákban tanítókra is, hiszen ők nemcsak tanítanak, hanem nevelnek is. Tudomásom szerint az állam ad a hittantanításra a püspökségeknek bizonyos összeget, de azt rendszerint az egyház nem használja fel hiánytalanul erre a célra, mert a törvényes előírások bizonyos teljesített óraszámhoz kötik a kifizetéseket. A hittantanítás feltételei jelenleg azonban szinte lehetetlenné teszik ennek az óraszámnak a teljesítését. Az egyházi vezetés méltányolhatná a hitoktatás jelentőségét és a hittantanárok erőfeszítéseit e méltatlan körülmények közt. A hittantanároknak ne kelljen a maguk és családjuk megélhetésének biztosítására másutt és más munkát is vállalniuk. Az egyház saját hatáskörében megtoldhatja az állam által megszabott bért, hiszen az iskolai hitoktatás ma szinte az egyetlen lehetőség az evangelizációra. A köztereken és műsorokban csak a szekták toboroznak híveket! Méltó a lelkek munkása az ő bérére. Fontos lenne a hittantanárok magára hagyottságán is segíteni egy módszertani központtal, továbbképzéssel, minősítéssel, szemléltető eszközök, karizmatikus emberek meghívásának, közvetítésének megszervezésével. Hiszen a Szentlélek Úristen csak a prófétákat és a szenteket szólítja meg a saját hangjával, különben kénytelen gyarló emberek által, a hittantanárok nyelvével szólni és egyházat alapítani újra és újra megnyert lelkekkel.

Úgy látjuk, egyáltalán nem az iskola, a nevelés a legfontosabb most egyes egyházakban. Évenként az egyházi iskolákért rendezett általános perselyezésből évek óta nem kapott sem a ciszterci gimnázium, sem a Miasszonyunk kanonokrend óvodája semmit. Pedig a belvárosi templomban e perselyezésnél mindenki a szomszédságban álló gimnáziumra tekint és dob pénzt a kosárba.

Hosszú távon ez a jó pénzügyi politika; hiszen ki fog 10 év múlva a megfáradt öregasszonyok helyett pénzt dobni a perselybe és adót fizetni az egyháznak, ha nem a mostani gyermekek és fiatalok? Ne a művészeti remekekkel büszkélkedő, a művészeti szakembereket elkápráztató egyház legyünk, hanem azoké, akik az evangéliumot szomjúhozzák, akik vigasztalásra szorulnak. Akik nem a szép képekért, muzsikáért, műalkotásokért térnek be a templomba, váltanak hangversenyjegyet vagy belépőt! Az egyházi jótékony intézmények ne váljanak az egyház javadalmait növelő létesítményekké. Az egyházi kollégium drágább, mint az állami, jövedelmet hoz az egyháznak, mint a szociális otthon is nemegyszer. Az egyháztagok szívesen fizetnének a rászorultak helyett, erre többször is volt már példa.

Úgy érezzük, a krisztusi egyháznak nem lehetnek vállalkozásai. A pécsi püspökség gazdasági vezetése sem alázatosnak, sem udvariasnak, sem okosnak és elfogadhatónak nem nevezhető, modora egyenesen visszatetsző, pedig ezen könnyű lenne változtatni.

Aggodalom és várakozás, bizalom és segítő szándék vezeti minden szavunkat. Kérés! Összefoglaljuk az egyháztagok, egyszerű hívek, szülők, diákok, hittantanárok, klerikusok véleményét, hogy mindnyájan lássuk, milyen veszélyben vagyunk, mihez kell fognunk.

Részletekbe menő párbeszédre van szükségünk, ennek reményében kérjük Isten irgalmát és lelkét.

Mayer Mihály, pécsi megyéspüspök

Információhoz való jog az egyházban

Jóval elméletibb előadással, illetve referátummal készültem bevezetni a hallgatósággal való dialógust. Az előbb és előttem elhangzó előadás, amelyet már más címmel hallottam, és amelyhez akkor is hozzászóltam, úgy látszik hatástalan maradt.

Andrásfalvy Bertalan professzor úr sok mindent állított. Volt amit jogosan, de a többségét a média, az elmúlt idő történelemkönyveinek katolikusellenes rágalmai, valamint szóbeszédek befolyása alapján. Szinte mondatról mondatra kellene felelnem, de csak az általam lényegesnek tűnő vádakra, felvetésekre kívánok felelni a legjobb tudásom szerint.

Az információhoz való jog az egyházban, volt az én témám is. Az első kérdés: miként nézem, minek tekintem az Egyházat? A megkeresztelt emberek közösségének, akik Krisztushoz kapcsolódtak, Isten zarándok népének, akik úton vannak az örök cél felé az atyai házba. Avagy csak szociológiai képződménynek, jól

vagy rosszul megszervezett civil közösségnek, vagy kultúrát hordozó és vállaló, társadalmat alakító közösségnek stb.

A különböző megközelítések és a téves értelmezésből fakadó sorrendiség okozzák a legtöbb gondot. Így érthető, hogy a néprajz iránt elkötelezett humán-tanár a maga látásmódját emeli a legmagasabbra!

Az információhoz való jog elsősorban mindannak a közlése, amellyel az ember eléri, majd járja az üdvösség útját. Isten akarata a világ, szándéka az ember üdvössége. Ezért jött közénk Fia Jézus Krisztus, ezért alapította az egyházat, hogy mint ősszentség közvetítse mindazokat a kegyelmeket, amelyek az örök cél eléréséhez szükségesek. Az egyház elsőrendű feladata ebben az irányban fogalmazható meg. Minden információt, ami ezen az úton szükséges, meg kell kapnia az embernek. Jézus ezekkel a szavakkal küldi apostolait: "Menjetek az egész világra, hirdessétek az evangéliumot, aki hisz és megkeresztelkedik az üdvözül".

Így válik az ember emberibb emberré, így alakítja ki az ember maga körül a kultúrát, a vallási kultúrát is. Az ember soha sem lehet csak szekularizált és sohasem csak vallásos. Az Istentől értelmezett ember él a világban és vállalja a világban a szolgálatot. Ezért az információhoz való jog nemcsak megilleti az embert, hanem mint kereszténynek információt adó kötelessége is van. "Ti tanúim lesztek" – mondja Jézus.

Az egyház közösség. Nem szentek közössége. Hibáktól nem mentes a ma közössége sem. Nem semleges világban élünk, még a közömbös kifejezés sem megfelelő, hiszen 40 éven keresztül ellenségesen manipulált társadalomban éltünk. Információink, tényközléseink, nagyon is manipulált közegbe hullanak. Az elmúlt 10 év sem sokat változtatott e tényen. Sajnos, sok esetben a legobjektívabb tényközlést is bizalom híján kétkedve hallják és értelmezik, saját előítéleteiknek és képzettségüknek megfelelően. Ismerős arcokat látva feltételezem bizalmukat. A katolikus egyház iránti bizalmatlanságot, sajnos, az elmúlt 10 év is behintette a maga konkolyával.

A helyi egyházaknak megvan a maguk képviselőtestülete. Azok közül kerültek ki, akik az elmúlt időben bátran gyakorolták vallásukat és a közösség előtt vállalták e tisztséget. Információ adásuk azonban sokszor minimális. A diplomás emberek csak kivételesen vállalták e tisztséget. Információt adó kötelességüket sokszor ők is felfüggesztették, mert csak kívülről szemlélték az egyházat, vagy privát módon vették igénybe.

Öröm töltött el az egyházmegyei zsinaton, mivel már a diplomások is felsorakoztak. Az egyházmegyei zsinat előtti és alatti megbeszélések is mind az információ jegyében folytak.

Andrásfalvy Bertalan professzor úr vádjai szinte mind az anyagiakat érintik. Miért nem alapítottunk, alapítunk több iskolát, miért nem szedjük össze jobban a fiatalokat, miért nem fizetjük az állami iskoláknál jobban a katolikus iskola pedagógusait, miért nem fizetjük jobban a hitoktatókat? Stb.

Miért újítunk fel épületeket, főként a püspökséget, miért renoválunk épületeket, plébániákat, templomokat?

Ezekből csak azt tudja levonni, hogy az egyház gazdag és feleslegesen költekezik.

Legyen szabad egy-két dolgot információként elmondanom! A püspökség tetőbeázását csak mi tapasztaltuk; a püspökségen 40 évig szociális otthon volt. Teljesen lelakták a déli szárnyat. A püspökség fűtését olajról gázra kellett átszerelni és a csövek nagy részét kicserélni, mert beépítésük a húszas évek végén történt!

Az alapítványi székház visszaadását évekig halogatták. A külföldi segítség ezért elmaradt. Mire visszakaptuk, már nem támogatták a felújítását. Azonnal köteleztek a rajta lévő palatető rendbehozatalára, mivel a Csontváry Múzeum beázik. A fűtést is korszerűsíteni kellett, mert eredetileg szénfűtésű volt.

A pálos kolostort használatba kaptuk az akkor még élő énekiskola részére, tanítási évben kellett azt felújítani! A régi énekiskola épületét iskola céljára át kellett belülről építeni, a villanyvezeték és fűtés teljes felújításával és konyha-kialakítással, az előírásoknak megfelelően. A város kárpótlásként megkapta a Honvéd Kollégiumot.

Az Új Dunántúli Napló átadta épületünket, de ki kellett alakítanunk szeminárium céljára a cellákat és a vizesblokkos rendszert. Fűtés és villanyhálózat felújítása, valamint később nyílászárócserék váltak szükségessé.

A Hunyadi utcai kisegítő iskolának átadását évekig halogatták, pedig a költségvetés a városnak megvette a Honvédelmi Minisztériumtól a Nagy Sándor laktanyát. A Papnövelde utcai szárnyat iskolává, a Hunyadi utcait, amely még most sincsen egészen kész, a Teológiai Főiskola részére alakítottuk ki. Az épület északi részében még most is folyik az átalakítás. A Petőfi iskolát csereingatlanként kaptuk. Ott most egy leánykollégium kialakítása van folyamatban. Ehhez is pénz kell. Majd utána jöhet a szellemiség!

A székesegyház tornyainak felújítása céltámogatásból történik, de ez nem elég, ezért ki kell pótolni. A szükséges homokkő előteremtésére meg kellett nyitnunk a régi bányát.

Mindezeket az infrastrukturális lépéseket éppen az oktatás miatt tettük. Mindez 10 évi munka eredménye! Azért vagyok nyugodt, mivel nem pazaroltunk el egy fillért sem, és híveink közül sokan, a csendesebbje, nagyon is kifejezi örömét és elismerését.

Elmondtam már nemegyszer, hogy 1998-ban a központi támogatás egész Tolna megyére és Baranya megyére 135 millió Ft volt. 1999-ben, mivel a katolikus központi intézmények nagyot léptek előre, ez az összeg 230 millió lett. (A 90-es évek elején ez 73 millió volt) Az információhoz az is hozzátartozik, hogy miért a privilegizált Pécs egyes diplomásai bizalmatlanok, és miért nem a megrövidített Tolna és Baranya megyei hívek? A következő években az ő igényeiket is jobban figyelembe kell vennünk!

A pontos információ miatt, ha már az anyagiak az elsődlegesek, megemlítem, hogy a költségvetés mindig egyházi kárpótlásról szól, amikor megszavazzák azt a 4 milliárdot, amit ingatlanok visszaadására fordítanak. Pontosabb lenne az önkormányzati kártalanítás kifejezés, hiszen ennek a pénznek 73%-át az önkormányzatok kapják meg. Egy példa: A Horvát Színház épületét természetben kértük vissza. Miért? Mert, ha mi pénzt kapunk érte, akkor ez 30 millió, de ha a pénzbeli kártalanítást a város kapja, akkor 250 milliót kap ugyanazért az épületért. Érti ezt valaki? Magyarázni én is tudom!

Ugyancsak még e témánál maradva: A vissza nem adható ingatlanokat felértékeltették a mai leromlott állapotban. Ezt az öszszeget elkülönítették, és az idén ennek 4,5%-át, 2000-ben az 5% kamatát kapja a katolikus egyház költségvetési támogatásul. A kamatainkat kapjuk, de a közvéleményt úgy tájékoztatják, hogy ellentételezés nélküli ingyen gesztusként!

A céltámogatást és a műemléki támogatást nem az egyház kapja, hanem az az ingatlan, amely nemzeti értéket képvisel! Tartsa rendben az egyház! – hangzik néha. Tartsa rendben a templomba járó, legyen ez a büntetése, ha vallásos?

Minden iskolafenntartó tudja, akár önkormányzat, akár egyház, hogy kevés a pénz. Számunkra még kevesebb, mivel új indításáról van szó, és minden szemléltető eszközt, felszerelést, amely a többi iskolánál megvan, be kell szerezni. Csak a dombóvári iskolát említem: Nincs plusz normatívája, ezért az évi ráfizetés több mint 7 millió Ft. Ez a működésre vonatkozik. A püspökség által fenntartott iskoláinknak sincs tornatermük, hogy csak ezt a gondot említsem. Tessék a tornacsarnok árát néggyel beszorozni és megmondani, honnét vegyük hozzá a pénzt!

A sok kritikus kérdés mögött, legyen szabad megjegyeznem – a saját tapasztalatom szerint – manipulált alapbizalmatlanság húzódik meg. Tessék egyszer eltöprengeni azon, hogy a katolikus miért marasztalja el, miért kritizálja, miért szólja meg és rágalmazza papját és egyházát! Miért nem tesz így egyetlen protestáns hívő sem? A katolikus pedig kihúzza magát hamis dicsőségben? Miért esünk áldozatul oly könnyen a hátsó szándékú manipulálóknak? A protestáns szégyellné magát ilyenkor!

Csupán csak egy mondatot szeretnék hozzáfűzni a Wildmann János bevezetőjében elhangzott mondathoz. Tudom, hogy jól is lehet érteni, de bennem hamis zönge is támadt: "A világiak mércéje nekünk (keresztényeknek) is mérce." Mintha a világ a szentek autonóm közössége lenne és tőlük független az egyház, ahol nincs mérce, sem erkölcsi alap. Tudom, hogy nem így gondolhatta, de én egyes hasonló értelmezések miatt ezt éreztem ki belőle.

Manipulálás: Két-három hete olvastam egy sajtó-összefoglalóban, hogy amikor II. János Pál pápa lett, a KGB és szövetségesei hamis információkat dobtak be, hogy lejárassák a pápát. Az ilyen fajta lejáratás egészen tudatosan az elmúlt 40 év alatt Magyarországon is működött. Az egyháznak teljesen negatív képből kell felépíteni a bizalmat, kell újra hitelessé válnia. Ez nemcsak a papra vonatkozik, hanem a hívekre is, de kiemelt módon a háttérben állt diplomásokra is. Ahhoz, hogy a papjaink újságba cikkeket írjanak, előfeltételek is kellenek. Néhányan jó érzékkel oldják meg a feladatot, de túlterheltek a következetes és folyamatos cikkíráshoz. Megemlítem, hogy egyre több katolikus civilnek kellene vállalnia a cikkírást. Nem egy közülük teológiát tanul, vagy már végzett is. Egy közülük Hardi Szilvia, aki szép, rövid és tömör vallási magyarázatokat ír.

Andrásfalvy Bertalan professzor úr is említette: mi vagyunk az egyház! Talán pontosabban mi is az egyház vagyunk. Ez azonban többet jelent, mint kritikai feladatot. A civileknek is ki kell venniük a vallást érintő munkából a részüket.

Hadd említsem meg a katolikus iskolák ügyét. Katolikusok is átveszik azt a frázist, miszerint ha nincs elég szerzetes, akkor ne indítsanak katolikus iskolát! Kérdezem: Van-e a protestáns egyházaknak szerzetesük? Nincs! Mégis van iskolájuk, mert van elkötelezett civil hívőjük. Nekünk ne lenne?

A hitoktatók alacsony fizetésével kapcsolatban: Az óradíj és a főállású hitoktató besorolása nem szimpátia kérdése. Ez országosan lett eldöntve, éppen az egységesség miatt. A hitoktatók képzettsége tekintetében nagyon nagyok a különbségek. Csak példaként: Van régi nyugdíjas pedagógus, teológiai kurzusra járó, kurzust végzett, kurzust el nem végzett, teológiai főiskolát végzett, avagy azt abbahagyott hitoktató. Besorolásuk nem egységes. A hitoktatói csoportlétszámot szeptember elején jelentenünk kell, és a megtartott hittanórák után lehet fizetni. A kapott pénzről szoros elszámolással tartozunk. Sajnos még mindig relatíve kevés a főállású hitoktató. Ez képzettség és óraszám függvénye. Andrásfalvy Bertalannak az a vádja, hogy nem használtuk fel a rendelkezésünkre álló pénzt, és ezért vissza kellett fizetni, nem tudom milyen "informátortól" származó, téves állítás.

Az Egyházmegyei Karitász a püspökség intézménye. Mivel nem elég alamizsnálkodni, ezért intézményesült. Nagyon sokan

tekintik a püspökségtől függetlennek. Az utolsó kilenc évben, ruhában, élelemben, bútorban 50 millió Ft-tal támogatta a rászorulók egy részét. Soha sem volt kirekesztő, de minden kívánságnak eleget így sem tudott tenni.

Vannak, akik a kereszténységet karitatív intézménynek tekintik és ezért az egyháztól csak ennek a feladatnak teljesítését várják el. A kereszténység ennél több, de vallásunkból fakad a felebaráti segítségnyújtás. Az utóbbi években a képzés terén is lépünk: szociális munkás tanfolyamokat rendezünk. E munkánkról is csak azok tudnak, akik a tanfolyam résztvevői. És most már önök is.

Andrásfalvy Bertalan fia azt kérdezte, hogy igaz-e az az általa hallott információ, amely szerint a püspökség 9 millióért csináltat új pásztorbotot. Az igaz, hogy tervbe van véve egy új pásztorbot készíttetése. De eddig még szerződést nem írtam alá. Tárgyalások folynak a művésszel, de ez az összeg teljesen képtelenség! Az "informátor" névtelensége utal hitelességére. Akkor körülbelül mibe kerül? Amit nem tudok, arra nem tudok válaszolni. Eddig a pontig még nem jutott el a tárgyalás, hogy árat lehetett volna közölni velem. A tárgyalás és egyezkedés az árban nem a püspök feladata. Ha nincs még megegyezés az árban, akkor szerződéskötés sincs, amit jóváhagyhattam volna. Ez az információ "ellenséges ember műve". Ha nem hiszi, ez az ő baja. Kedvéért nem fogok hamis kijelentést tenni.

Nagyon sajnálom, hogy a mai este az információ csak az anyagiakra lett leszűkítve. Annak viszont örülök, hogy az egyik édesapa a többi szülő nevében is megköszönte a katolikus iskola munkáját és szellemiségét. Ez az igazi információ! Köszönöm.

Hozzászólás

Püspök Úr. örültem, hogy hallottam a gondjairól, arról ahogy most a kritika kereszttűzében érzi magát, miközben a legjobb akarattal próbálja az egyházmegye anyagi ügyeit alakítani, – különös tekintettel a székesegyház tornyának újjáépítésére. Az anyagiak témája azonban eszembe juttatja, hogy megdöbbentem munkám közben az egyik Pécs környéki általános iskolában, ahol mint iskolapszichológus a gyerekeket vizsgáltam. A világi lelkipásztor (plébániaigazgató) gyerekeinek nem jut háztartási pénz egészséges étkezésre, tejtermékre és gyűmölcsre.

Mélyen érintett a plébánosai köréből elhangzott kivánság és csalódás kifejezése is a hosszú idejű várakozás után, hogy bárcsak érdekelné Püspök Urat a személyes helyzetük, nem csak az anyagi vonatkozásaiban, hanem sokszor a magányosság a hívók között, meg a hitéletükben. Ez is a kommunikációhoz tartozna a Püspök Úr és a papjai, meg a világi munkatársai között.

1 Wildmann János bevezetőjében arra utalt, hogy a II. Vatikáni zsinat megfogalmazta a helyes tömegtájékoztatás kritériumait, majd ezeket az egyházra vonatkoztatta. A kifogásolt mondat így hangzott: "Egyértelmű viszont, hogy a világnak állított mérce, mércéje az egyháznak is, sőt az egyháznak önmagával szemben még szigorúbb követelményeket kell támasztania mint a világgal szemben." (szerk.)

A legtöbb fiatal világának továbbra is a család a biztos középpontja. Ez a meglepő eredménye a "Stem" magazin vizsgálatának, amelynek keretében több mint 800 12-13 ill. 17-18 éves fiatalt kérdeztek meg. E fiatalok számára a család a legfontosabb dolgok közé tartozik, nála csak a barátságok fontosabbak az ő számukra. Azt is megkérdezték tőlük, kiket szeretnek a legjobban. Mindkét korcsoportban nagy fölénnyel a szülők kerültek az első helyre. Őket ismerik el leginkább mint nevelőket, ők a "referenciaszemélyek" pozitív értelemben. A fiatalok körében a számítógépnek és az internetnek nincs akkora jelentősége, legalábbis egyelőre, mint amennyire a felnőttek gondolják. A munka világának és a munkaidőnek a megváltozása is csak a családok kis részét érinti. A leg-

több család (80%) koraeste teljes számban összegyűlik otthon, a vasárnap pedig még mindig a családi élet "védett tere". Michael Schulte-Markwort hamburgi pszichiáter úgy foglalta össze a vizsgálat eredményeit, hogy a család "nem fenyegetett rendszer, hanem erőforrás a tagjai számára". Ellenkező feltételezésekkel szemben a családot egyre inkább értékelik a társadalomban. Húsz éve a lakosság 68, ma 80 százaléka tartja nagyon fontosnak a családot. Mindenesetre: "A társadalom marginalizált csoportjaiban sok olyan fiatal van – egy nemzedék 20 százaléka! –, akik feltűnő módon és sokféleképpen kezelésre szorulnak. Ők is vágyakoznak stabil család és ép környezet után, ez az álmuk azonban nem teljesül. Ezért joggal ők állnak mindig a figyelmünk középpontjában."

Dominica resurrectionis

Mi, nyugati keresztények, a mi Urunk Jézus Krisztus feltámadását a tavaszi első holdtölte utáni vasárnapon ünnepeljük. Mintha az anyaszentegyház ezzel is azt az új életet szeretné jelképezni, ami Krisztus feltámadása óta lüktet az emberekben. Az egyház a lehető legnagyobb pompát fejti ki, az emberek megajándékozzák egymást: tovább akarják adni az örömüket és boldogságot akarnak látni maguk körül. Régebbi időkben mindenféle bolond tréfákat találtak ki és még a papok is a szószékről vidám történeteket, vicceket mondtak híveiknek. Ez volt a nagy húsvéti nevetés, a risus paschalis...

És mindez miért? Mert a feltámadás óta tudjuk egészen biztosan, hogy igaza volt az Úr Jézusnak, amikor azt mondotta az örök életről, hogy nem áll másban, mint abban, hogy az emberek megismerjék az Atyát és Azt, akit ő küldött.

A feltámadás óta tudjuk egészen bizonyosan, hogy Krisztus az a kizárólagos út, amely az örök hazába vezet – mert aki nem járt Krisztus után, az sötétben tévelyeg és aki nem gyűjt vele, az szétszór...

A feltámadás óta tudjuk, hogy Krisztus az élet maga: és aki eszi az ő testét és issza az ő vérét, halált nem lát mindörökké. Meg azt is, hogy csakugyan boldogok, akik üldöztetést szenvednek őérette, és aki érette veszti el életét, százszor annyit kap tőle cserébe...

Igen. A feltámadás óta tudjuk, hogy valóban neki adatott minden hatalom mennyben és a földön, és hogy tulajdonképpen már meg is nyerte azt a nagy történelmi harcot, amelyet időben eloszoltan kell majd megvívnia a világosság- és életellenes erők személyes képviselőjével, a sátánnal szemben. Most már valóban elhisszük, hogy Pilátusnak sem lett volna ereje arra, hogy keresztre feszíttesse, hacsak onnan felülről nem adatott volna neki. És most már tudjuk, hogy ereje volt a szavának, amikor azt mondotta apostolainak és az apostolutódoknak: aki titeket hallgat, engem hallgat és aki titeket vet meg, engem vet meg – bármilyen megdöbbentő is, mégis hinni kell, hogy aki hisz a mi igehirdetésünknek és megkeresztelkedik a kezünkből, az üdvözül, aki pedig nem hisz, elkárhozik. Akiknek pedig egyszer megbocsátjuk bűneiket, meg vannak bocsátva és akiknek megtartjuk, meg vannak tartva.

Az önerejéből feltámadt Krisztus a megtestesült Isten valóságának legkiáltóbb jele – ne csodálkozzunk tehát, ha már 2000 esztendeje állandó támadások pergőtüzében áll; de a sunyi farizeusok alattomos ravaszsága és a nagypénteki csőcselék elvakult fanatizmusa ott Jeruzsálemben sem ért el eredményt és azóta is mindig hiába próbálkozik. Tud vádaskodni, rágalmazni – de képtelen arra, hogy kioltsa a józan emberiségből a húsvéti hitet...

A farizeusok már akkor is meg akarták vesztegetni az őröket, hogy azt mondják: amíg mi aludtunk, jöttek a tanítványok és ellopták őt. Ugye ez egészen világos, és érthető is: azok a tanítványok, akik csak kétségbeesetten legyintenek az emmauszi úton, akik félelmükben bezárkóznak és remegve várják, hogy mesterük után mikor kerülnek ők sorra, az a Péter, aki a cselédlány előtt is félt bevallani, hogy Krisztushoz tartozik – mennyire emberi és minden korra jellemző emberi tulajdonságok ezek! –, ezek a tanítványok hirtelen erőre kapnak és egy megmagyarázhatatlan pszichológiai csoda révén van arra bátorságuk, hogy éjnek idején kimenjenek a sírhoz,

ahol római katonák őrzik a holttestet és ellopják azt. És ugye az is egészen természetes, hogy az a római katona, aki ezer éven keresztül őrködött a vassal és vérrel összekovácsolt birodalom fölött, az a katona, aki inkább belepusztult a Vezúv forró lávazuhatagába, de őrhelyét nem hagyta el, mert nem kapott rá parancsot: az a katona itt, most, mert némely ember úgy kívánná, elalszik...

Az okos hitetlenkedőknek és a tudományos neveltségben részesült szkeptikusoknak azonban szintén van egy másik, ugyanilyen világos érvük: Krisztus nem halt meg, csak tetszhalott volt, és a sírban tért magához. Hát persze ez is olyan világosan magyaráz meg mindent, mint az előbbi: a halálra korbácsolt, keresztre feszített, lándzsával átdöfött szívű Krisztus nem halt meg, hanem ellenkezőleg, magához tért a nehéz fűszerektől és balzsamoktól terhes levegőjű sírkamrában; felkelt és játszi könnyedséggel hengerítette el az útból a követ, amivel 3-4 erős és egészséges aszszony nem bírt - hiszen a feltámadás reggelén a sírhoz menet azon tanakodtak, hogy ki hengeríti azt el nekik. Meg aztán ugye az is egész természetes, hogy a farizeusok, akik hallottak Jézus jövendöléséről, amikor már a keresztfán függött, nem törődtek vele, hogy meghalt-e vagy sem. És ha valaki az orvostudomány fejletlenségére hivatkozik: hát az egészen biztos, hogy ma sokkal fejlettebb ez a tudomány, és 2000 esztendő múlva még fejlettebb lesz – de ha gyógyítani nem is tudtak még akkor úgy az emberek, mint manapság, ölni már legalább úgy tudtak...

De a modern kor egészen más mesékkel jön. Szerintük az apostolok vizionáriusok voltak, akik csak képzelték, hogy látták az Urat.

Nos, az egészséges, egyszerű falusi emberek, akik a legnagyobb fenntartással fogadták az Úr megjelenéséről szóló híreket - Tamás apostol, aki természetéhez híven még itt is erősen szkeptikus volt és csak akkor hitt, amikor látott és tapintott – nem úgy néznek ki, mint ahogy a pszichológiai szabályok a szuggesztiora hajlamos emberek lelki képét festik. Aztán meg az apostolok azért képzelődtek, mert féltek és szerették az Urat – Pálnak viszont azért lett volna jelenése a damaszkuszi úton, mert tele volt gyűlölettel Krisztus és a keresztények iránt? És még csak egy szerény kérdés: ha nem támadt fel, hová lett a holttest? Hiszen a feltámadt Krisztus volt az apostolok prédikációjának lényege, középpontja – milyen egyszerű lett volna, ha a farizeusok elviszik a hívőket és megmutatják nekik: íme, itt van a holtteste annak, akiről a galileai halászok azt állítják, hogy él... És minderre a szép teóriára hol van a bizonyíték? Csak legalább egyetlen mondat, vagy egy darab kőcserép, vagy akármi más, ami ezt alátámasztaná. De nincs semmi. Ezzel szemben áll a négy evangélium. Egymástól függetlenül írták meg őket, teljesen egyéni szemszögből, hogy lényegtelen részekben még látszólagos ellentmondások is vannak – a többi adataik annyira megbízhatók, hogy egy biblikus tudós a kezében az evangéliumokkal mint egy Baedekerrel járta végig a Szentföldet, és minden adata, térbeli vagy időbeli, teljesen egyezik a valósággal. Az evangelisták vértanúhalált szenvedtek azért, amit írtak – azon kívül ott voltak az élő tanúk, a kortársak, akik állandóan ellenőrizték, amit írtak, hiszen ők voltak az élő evangélium. Nincs még történelmi esemény a világon, ami ennyire hitelesen és ilyen sok oldalról lenne bizonyítva, mint éppen a feltámadás...

De mégis azt mondom, hogy mindezek az érvek és ellenérvek eltörpülnek az élet és a történelem tanúsága előtt. Mert az tény, hogy az apostolok féltek és reszkettek – és akkor hirtelen megváltozott egész magatartásuk, bátran és szinte emberfeletti meggyőző erővel kezdték el hirdetni a feltámadt Krisztust, és sokan hittek a szavuknak. Ennek az egész húsvéti prédikálásnak nem lehet más alapja, mint a valóban meghalt és valóban feltámadt Krisztus. A halott Krisztussal, aki ott fekszik a sírban, semmire sem mentek volna – hiszen az emmauszi tanítványok és sokan mások még az élő Krisztusnak sem akartak hinni. És annak a kornak hirdetni az evangéliumot semmivel sem volt kisebb vállalkozás, mint a majnak; egy puszta hallucináció alapján nem lehetett volna olyan mindenre, életre-halálra elszánt követőket toborozni. Az a feltevés, hogy az egész 2000 éves kereszténység néhány asszony egzaltált képzelődésén vagy hallucinációján alapul, sokkal, de sokkal több hitet követel, mint a feltámadt Krisztus igazsága; ehhez már hiszékenység kellene. Csak a realitásoktól teljesen elzárt szobatudósok vagy zavaros fejű fanatikusok vethetik el maguktól a húsvét igazságát; feltámadás nélkül legalább olyan csodálatos az evangélium történeti szerepe, mint a feltámadás maga...

Élet csak életből fakadhat. A történeti kereszténység, amely csak az élő Krisztusból indulhatott hódító útjára, az a tény, amely ellen teljesen oktalan és hiábavaló dolog érvekkel hadakozni.

A feltámadás ténye minket is, de az egész keresztényi gondolkodást is a legmagasabb, egyben azonban természetesen legnehezebb feladat elé állítja: hogy megértsük a feltámadt Krisztust. A legkönnyebb persze ez a megértés annak, aki kegyelmi közösségben él vele; a hitben és a követésben szinte magától nő ki, borul virágba ez a megértés. De az értelemnek is meg kell tennie a magáét. Szükséges, hogy levetve a dialektika csillogó köntösét és a nagyhangú meggyőződés álpátoszát, belenézzünk a feltámadt Krisztusba, ismerjük meg, tegyük magunkévá, értsük meg, tudatos gondolkodással mélyedjünk bele a feltámadás tényébe. Nem abból a szempontból, hogy megtörtént-e, hanem hogy ez a történés mit tanít nekünk. Hiszen az ész a legistenibb adományunk, és a legvégső, amiben itt a földön megbízhatunk: és éppen ezért ez az ész is hivatott arra, hogy szolgáljon Krisztusnak. Mert mit ér a húsvéti harangok csengése-bongása, a tavasz virítása, az élet minden pompája, ha éppen a leglényegesebbnél, a tulajdonképpeninél kell elmondanunk azt, amit Faust doktor mondott húsvét hajnalán, mielőtt eladta – nem a lelkét, – hanem az eszét az ördögnek: Die Botschaft hör ich wohl, nun fehlt mir der Glaube – amit talán kissé szabadon így lehetne fordítani: jó, elhiszem a tényt, elfogadom, hogy nem lehet kételkedni a híradások megbízhatóságában – csak éppen nem tudok mit kezdeni vele; csak éppen nem értem...

És ez a megértés nem könnyű feladat. A lényeghez talán úgy tudunk eljutni, ha sikerül kapcsolatot teremteni az Úr élő alakjával; ha meglátjuk azt, hogy mennyire ember mindig és mindenütt – de meglátjuk azt is, hogy ennek az emberinek a megértését, teljes megismerését szétrobbantja, gátolja, akadályozza valami: nem a zseni nagysága, de nem is a vallásos élmény elemi erejű feltörése – hanem a szent Isten maga...

A feltámadás előtt apostolai is csak az emberit látták Jézusban és az istenit csak mintegy visszfényben, az emberin keresztültörve; a feltámadás után ez az isteni áll hitük középpontjában és azt, ami Jézusban emberi, csak ebből az isteniből ismerik meg. Amire az élő Jézus képtelen volt, azt megtette a halott és feltámadott

Jézus: véglegesen kigyógyította apostolait naiv és gyermekes várakozásaikból, abból, hogy az Isten útja emberi gondolkodásmód szerinti diadalút, virágfüzérekkel, hozsannával és tapsoló tömeggel – és nem sokkal inkább a keresztnek, a szenvedésnek az útja. A kereszt láttán érinti meg először az apostolokat az örökkévalóság lélegzete: annak az egészen másnak, annak a bölcsességnek a lehelete, amely balgaság a világ számára. A kereszt alatt vákuum keletkezett a lelkükben: üresség, szabad tér az isteni lehetőségek számára. Krisztus halála kinyitotta lelküket az isteni tervek hallatlan mélységei és emberileg kiszámíthatatlanságai felé – hogy szabaddá tegye az utat a feltámadt Krisztus, az igazi Úr Krisztus, a Kyrios Christos megértéséhez.

A hit az, amit a feltámadt Krisztus elsősorban követel. De ha hiszünk benne, akkor megértjük, hogy Krisztus nem azért jött, hogy új ismereteket és tapasztalásokat hozzon nekünk ezen a világon belül, hanem azért, hogy megszabadítson ennek a világnak a kötelékeitől. Aki hisz Krisztusban, az rájön arra, hogy az egyedüli mérték, amelyből Krisztusról gondolkodni lehet, csak ő maga. Aki hisz Krisztusban, az kész arra, hogy megtanulja: ő nem nemesebb, vagy magasabb, vagy bensőbb erőkkel akarja továbbvinni ennek a világnak az életét; hanem tudja, hogy Krisztussal valami egészen új kezdődik. Aki igazán érteni akarja Krisztust, annak el kell végezni azt a 180 fokos fordulatot, ami a hit: ami azt jelenti, hogy nem a világ felől gondolunk Krisztusra, nem a föld, az ember, a teremtmények szerint értékeljük Krisztust – hanem őfelőle, Krisztus felől ítélünk, értékelünk, értünk meg minden mást.

És akkor nem mondjuk azt: a világban nem létezik a halottak feltámadása, tehát Krisztus feltámadásáról szóló híradás csak legenda, vagy mítosz – hanem akkor azt mondjuk: Krisztus feltámadott halottaiból, tehát lehetséges a feltámadás és a názáreti Jézus Krisztus feltámadása az alapja és fundamentuma az igazi világnak... (1949)

"Mit keresitek az élőt a holtak között?" - kérdi a feltámadás angyala az asszonyoktól (Lk 24,5). Csodálatos viadallal megvívott élet és halál, s az élet meghalt vezére uralkodik élve. Vége az istengyilkosság eget-földet megindító keservének, a gyász és szomorúság napjainak: itt a győzelem és az örvendezés ideje. "Azok pedig félelemmel, de még nagyobb örömmel eltelve elhagyták gyorsan a sírt." (Mt 28,8) Félelemmel ugyan, de még nagyobb örömmel... A diadalmas élet örömhírét hirdeti húsvét éjjelének liturgiája, a húsvéti gyertya kigyúló fényessége, a felbúgó orgona, az újra hazatért harangok hangja és a ministránsok csengője, a pap háromszoros allelujája. Húsvét: a feltámadás örömhíre mindennek, amit meglegyintett a halál, de az élet igénye el nem hagyott; a télből tavaszba forduló természet, fagyos aggodalmaiból feltápászkodó ember, derékba tört sorsok, magukhoz térő bűnösök, a bűn és gonoszság meggyötörtjei és megalázottjai – mind hallgatják a jeruzsálemi asszonyok húsvéti öröméről szóló híradást és jóllaknak és megrészegülnek a szent öröm józan mámorától.

Nézzük meg tehát, mi az oka ennek az örvendezésnek, ami miatt risus paschalis, húsvéti nevetés csendül fel nemcsak emberek és angyalok, hanem az egész teremtett valóság ajkán?

Krisztus megtestesülése szegénység és mezítelenség jegyében történt, végső fázisa pedig a Golgota volt: a fájdalmak férfiának szörnyű elesettsége, amikor mintha még az Isten is elvesztette volna erejét és dicsőségét a föld lázadásával szemben. Népe azzal a váddal adta keresztre, hogy istenkáromló, mert ember létére Is-

EgyházfóruM

tenné teszi magát – a kereszthalál azonban nemcsak büntetés volt, hanem az utolsó nagy megkísértés is: "Ha Isten Fia vagy, szállj le a keresztről!" (Mt 27,40) – talán több volt ebben a bizonytalanság, mint a gúny; az Isten szava előtt bezárkózott lelkű ember Krisztus keresztre feszítésével szinte kísérleti bizonyossággal akart megbizonyosodni arról, hogy ki is ez a názáreti Jézus?

Föltámadása pedig nem volt más, mint isteni származásának megpecsételése. A halál Krisztusra is rátette a kezét, számonkérte tőle és behajtotta rajta az ember összes adósságát; kiömlő vére valóban a mi váltságunknak, megváltásunknak lett az ára. Föléje kerekedett tehát a halál, de lehetetlen volt, hogy fogva tartsa (ApCsel 2,24) azt a Szentet, akiről már a zsoltáros megjövendölte, hogy nem lát enyészetet, akit Mária Szentlélektől fogant méhében és így már emberi természetétől fogva is mentes volt az eredeti bűntől és annak büntetésétől, a haláltól. "Benne élet volt" – írja róla Szent János és ezt az önmagában és önmagától való életet a sír nem tudta magába zárni; életre kelt, mint reggel egészséges álom után ébred az ember, mint a tavasz felváltja a telet. "Mint a zöld galyat", tépte széjjel a halál kötelékét és végül is éppen a halál gyöngesége tanúsította, hogy valóban Isten Fia volt.

A feltámadás azonban nemcsak Jézus isteni voltáról tesz tanúságot, hanem az Isten erejének legyőzhetetlenségével is megvigasztal bennünket. Az az erő, ami fejlődésnek indította a Szentszűz tiszta méhének gyümölcsét, ami feltörte a föld méhét, hogy kiszabadítsa Krisztust a halál karmaiból, az most már végleg átjárja és birtokba veszi Krisztus feltámadt testét. Bezárt ajtón keresztül jelenik meg tanítványainak, hogy megmutassa: az anyag ellenállása nem akadály már megdicsőült testének - de amikor azt vélik, hogy testetlen kísértetet látnak csupán, akkor megmutatja nekik kezein és lábain a szögek helyét: "Nézzétek kezemet és lábamat! Én vagyok! Tapintsatok meg és lássatok! A szellemnek nincs csontja és húsa, mint nekem!" (Lk 24,38-43) A tanítványok pedig ezalatt a negyven nap alatt, ami húsvét és a mennybemenetel között telt el, együtt jártak-keltek vele, megjelent nekik ismét a tibériási tó partján, mint valami szellem, de aztán ismét leül velük és sült halat eszik, inkább csak érezték azt, aminek felfogására képtelen a szem, de amit most már bizonyosan tudtak, hogy Krisztus az Úr, hogy akit így átjár a Szentlélek ereje, az ő Uruk és Istenük, ők pedig tanúi lettek neki életre-halálra; tanúi lettek megváltó halálának, dicsőséges feltámadásának és isteni erejének.

Megmutatkozott ez az erő már máskor is. Lukács írja, hogy a hegyi beszéd végén "az egész tömeg érinteni akarta őt, mert erő áradt ki belőle és mindenkit meggyógyított". (Lk 6,19) Mindenki, aki csak közelébe került Jézusnak, érezhette csodálatos erejét, de ez még akkor csak előjele volt az egész szenvedő és az eredeti bűn átka alatt sínylődő cretura általános gyógyulásának, ami elindult a feltámadással, amikor "sok elhunyt szentnek a teste föltámadott, kijöttek a sírokból, bementek a szent városba és többeknek megjelentek". (Mt 27,53) Ők voltak a legelsők, akik részesültek a megdicsőülésből, ami mindannyiunkra vár és tanúságot tettek Jeruzsálem lakóinak a feltámadt Krisztus csodálatos erejéről...

Ennek az erőnek a záloga, kézzelfogható, hatékony jele, közvetítője az eucharisztia, melyet maga helyett hagyott itt nekünk Jézus dicsőséges föltámadásának emlékére. Az újból életre támadt Krisztus teste és vére ez, amit nem fertőzött meg Ádám bűnének mérge és ezért nem győzedelmeskedhetett rajta a halál. Az eucharisztiában ezt a tiszta és romolhatatlan testet adja nekünk

táplálékul Krisztus, hogy az az erő, amely az ő testét feltámasztotta, bennünket is átjárjon, mint a nemes oltógaly ereje átjárja és átváltoztatja a vad alanyt, úgy alakítsa át és tegye romolhatatlanná testünket. Annak a tiltott fának gyümölcsével szemben, ami halált hozott nekünk, a kereszt királyi fájának termése örök életet ád; a halhatatlanság magvát, a feltámadás csíráját veti el testünkben, hogy mindenkit, akiben meggyökerezik ez a mag, és kisarjad az új krisztusi élet, a földi és anyagi élet romlandóságából átemeljen a szellemivé vált test romolhatatlan életébe.

Az eucharisztia azonban nemcsak Krisztus föltámadásának, hanem szenvedésének is az emlékezete, nemcsak "föltámadásának az erejét, de a szenvedésben való részesedést" is közli velünk. (Fil 3,10) Ezért a húsvéti örvendezésben az eucharisztia a keresztény józanságra is emlékeztet, amely nem ábrándozik tavaszról tél nélkül, diadalról küzdelem, győzelemről harc nélkül. Az eucharisztia titka kijózanítja minden korok kishitű, aggodalmaskodó, kereszttől húzódozó emmauszi tanítványait: "Ti oktalanok, milyen nehezen hiszitek el mindazt, amit a próféták jövendöltek! Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe?" (Lk 24,25-26) Az eucharisztia tehát nemcsak a megdicsőülés erejét hordozza magában, hanem azt is tanítja nekünk, hogy a feltámadás útja a keresztfán át vezet, hogy a földtámadt Krisztus dicsőségéből csak akkor részesülhetünk, ha a keresztség révén az eucharisztikus communio, a Krisztus testéből és sorsából való részvételen keresztül előbb mi is eltemettetünk vele együtt a szenvedés és halál örvényeibe, amiképpen az Úr Jézus szóval is tanítja nekünk: "Ha a búzaszem nem esik a földbe, egyedül marad, de ha elhal, sok termést hoz..." (Jn 12,25) ... aki szereti életét, elveszíti azt, aki pedig gyűlöli életét a világon, megmenti az örök életre...

Ez a húsvéti hitünk – de hol marad a mi örömünk? Megtehetjük-e, hogy beálljunk a húsvéti örvendezők kórusába, amikor még mindig hitetlenségünk keresztjén kínlódva, az életundor és halálfélelem közötti szürke senkiföldjén vergődünk? Élővé melegíti-e a feltámadás örömhíre a mi reményünket?

Feltámadt Krisztus! – köszöntötték egymást a régi keresztények, és ráfelelték: Valóban feltámadt! - és megjelent Simonnak, a gyáva és áruló apostolnak, Mária Magdolnának, Pálnak, aki üldözte őt, Tamásnak, aki kételkedett benne és bizonyítékot kívánt látni, az oktalanoknak és a nehezen hívőknek, akik a világ súlyos és kemény realitásainak láttán szinte veszni hagyják még a reményüket is, mindenkinek feltámadt Krisztus; annak, aki kétségbeesett, akit megterhel a bűn súlya és úgy érzi, hogy nem tud szabadulni tőle, akit a lét értelme kinoz, mert egyre csak a nagypénteki dráma sötétje homályosítja el tiszta látását, és süketté teszi füleit az öröm hírére nagyszombat kietlen hallgatása; nincs senki megfosztva a húsvéti örvendezés jogától, akiben őszinte a bűnbánat és él még a remény szikrája. Megjelenik Krisztus mindenkinek újból, nem látható alakban, hanem elrejti magát az ostya színében, de itt van köztünk, él és hat, és felkínálja minden megváltatlan és megváltatlanságában gyötrődő embernek a megváltás győzhetetlen erejét.

Ezt az erőt kérjük tőle: ragadjon meg bennünket, tegye szárnyalóvá lelkünket, szívünkben gyújtsa fel a nagyszombati sötétség után a remény fényességét, ajándékozzon meg mindegyikönket szent húsvéti örömmel, hogy megpihenhessünk földi ittlétünk keresztútján, aztán megerősítve és megvigasztalva, megújult erővel vehessük vállainkra ismét a keresztet. (1953)

Oravecz Imre: Halászóember

Alcímében a *Halászóember-t* egy "faluregény töredékei"-nek nevezi Oravecz Imre. Verses epikát sok magyar költő írt: Zrínyi, Vörösmarty, Petőfi és Arany, hogy csak a legnagyobbakat említsük. Hogy mekkora rangja lesz Oravecz könyvének a magyar irodalomban, majd eldöntik az utókor irodalmárai. Azt azonban bízvást kijelenthetjük már most is, hogy a *Halászóember* mélységesen megrázó dokumentuma a magyar falu, pontosabban a magyar paraszti kultúra pusztulásának.

A mélylélektanból tudjuk: a kisgyermekkori élmények teszik ránk a legmélyebb és legmaradandóbb hatást. Az 1943-as születésű Oravecz Imre, akinek a szülei, a nagy-, a déd-, az ük-, a szépszülei és az összes felmenői, ki tudja hány száz éven át, mind parasztok voltak, életének első tizenöt évét parasztgyerekként éli át egy magyar faluban, a Heves megyei Szajla községben. Oravecz Imrének egészen kivételes történelmi korszak jutott osztályrészül. Beleszületik egy parasztcsaládba, kisgyermekként megismerkedik a falu világával, azzal a gazdagsággal, amelyre - a határ, a termőföldek, az erdők, a rétek, a lovak, a tehenek, az aprójószág, de elsősorban a küzdelmes és változatos paraszti élet szépsége miatt – még az 1990-es években, Amerikát megjárva is, nosztalgiával gondol vissza mint letűnt világra. Mert az 1958-ban végrehajtott téeszesítés előtti évek a magyar falu végnapjai voltak. Amit gyermekként persze Oravecz Imre nem tudhatott. Nem sejthette még akkor, hogy amiket átél, azok az évszázados magyar paraszti kultúra pusztulásának gyászos eseményei.

Amikor húsz-harminc éve tudomást szereztünk Ceausescu rémtetteinek egyik legszörnyűbbikéről, az erdélyi falurombolásról, fel voltunk háborodva, és méltán. Hogy összekeverje a magyar és a román lakosokat, a román diktátor buldózerekkel és más eszközökkel fizikailag megsemmisített színmagyar falvakat, a lakosaikat pedig románok közé költöztette, hogy ott elrománosodjanak. Emlékszem egy megrázó újságképre: egy elsüllyesztett falu látványára. Hegyek-dombok vesznek körül egy tavat, s a tó közepéből kinyúlik egy árva templomtorony: egy vízzel elárasztott egykori erdélyi falu templomának tornya. Oravecz Imre könyve, a magyar falu, az évszázados magyar paraszti élet rekviemje. Mert a téeszesítés - ha nem is oly égbekiáltó brutalitással, mint Romániában, de hasonló eredménnyel – Magyarországon is lerombolta a falvakat, a paraszti kultúrát. Amelynek értékeiről az átlagos magyar "polgárnak" ma már sejtelme sincs. És amelyet népmese-feldolgozásaikban Arany László és Illyés Gyula, híres népművészeti albumában Malonyay Dezső, kórusaikban és hangszeres műveikben pedig Bartók és Kodály megőrzésre méltónak találtak.

Hogyan érintkeztek egymással a falusi emberek és asszonyok, hogyan foglalkoztak a gyerekekkel, az öregekkel, mi mindenhez értettek, otthon, a ház körül és a határban, hogyan gazdálkodtak, műveltek földet, bántak az állataikkal, hogyan kezelték a tárgyaikat, a házaikat, a szerszámaikat, miféle szociális viszonyrendszerben éltek együtt Szajlán tehetősebbek és szegényebbek, nagy családok és egyedülállók, férfiak és nők, vének és kisgyerekek: ezt mutatja be a *Halászóember*. Oravecz Imre történelmi katasztrófának tartja, hogy az 1950-es évek végén – alig több mint tíz évvel azután, hogy 1945-ben a béresek, a zsellérek is végre földet kaptak, és a maguk földjén gazdálkodhattak – a téeszesítés elpusztította a több száz éves paraszti kultúrát.

Oravecz szerint a paraszti élet és kultúra érték volt önmagában, és nemcsak azért – miként ma sokan gondolják –, mert szép szőtteseket, köcsögöket, meséket és dalokat hozott létre, vagy mert az egyik ihletője volt Bartók zenéjének.

A Barczai had-ban Oravecz azokról a szajlaiakról ír, akiket a leginkább tiszteltek a faluban. "Sok földjük volt, módosak voltak,.../ de nem csak ezért övezte őket általános megbecsülés,/ hanem azért is./ mert istenes életet éltek,/ megértést, segítőkészséget tanúsítottak mindenki iránt." Aztán az embereket bekényszeríttették a téeszbe, és odalett a könnyűnek semmiképp sem mondható, de mégis szabad, önálló és szép paraszti élet. Illyés Gyula a 45-ös földosztás után még ezt írhatta: "Megy az eke, szaporodik/ a barázda,/ mintha egy nagy könyv íródnék/ olvasásra./ ... Megy az eke, telik a könyv/ sorról sorra./ Én vagyok az egyedüli/ olvasója./ Én tudom csak, mit jelent ez,/ és mit érez,/ először szánt a magáén/ az a béres." Aztán a téeszesítéssel minden megváltozik. Amikor a parasztoktól elveszik gondosan művelt földjeiket és családtagjaikként gondozott állataikat, amikor az önálló, a maguk földjén gazdálkodó férfiakat brigádvezetők alá osztják be, és arra késztetik őket, hogy minél több munkaegységet szerezzenek, akkor a faluban romlásnak indul minden, ami szép volt. A lovakkal ugyanúgy "szántottak, vetettek, fogatoltak, mint azelőtt, ... csak nem ki-ki a magéval többé/, hanem mindenki mindegyikkel, váltogatva meg összevissza,/...így szakadt meg ember és állat bensőséges kapcsolata,/ maradt el a rendszeres pucolás, törődés, homloksimogatás és beszélgetés, és vált általánossá a közöny, a verés, a káromkodás" (A lovakról). "Az erdőkkel is az történt, mint mindennel,/ amire a téesz rátette a kezét,/ először az őrzést szüntették meg,/...aztán a gondozással hagytak fel,/ nem pucolták többé az erdőt,/ eltűntek a napsütötte selyemfüvű tisztások,/... és úgy elburjánzott az aljnövényzet,/ hogy nem lehetett a fák alatt járni ..."(Az erdőkről). Abban az esztendőben ... című versében Oravecz így ír a téeszesítés évéről: "Abban az esztendőben kifagyott a vetés ... zsizsikes lett a búza ... nem kelt meg a kenyér ... elverte a jég a szőlőt ... fekete volt az ég, és nem sütött a Nap ... kéneső esett ... véres tejet adtak a tehenek ... tüzet okádtak a csődörök ... orrfacsaró bűz terjengett a levegőben ... nemzésképtelenek lettek a férfiak, és kiszáradt az asszonyok öle ... abban az esztendőben patás angyal járt házról házra ... mikor elvették a földeket és megalakult a téesz". És míg a téeszesítés, a "modern, nagyüzemi mezőgazdaság" (a gépesítés, a műtrágyázás, a nagyüzemi állattartás, a vegyszeres növényvédelem) bevezetése előtt, a falusiak tömegeinek kényszerű városba települése előtt Szajlán még volt élet, mára a falu kihalttá vált: régen a parasztember körül "ott nyüzsgött mindenki, az ipája, a napája, a felesége, a fia, a menye, a lánya, az unokája,/ mosakodtak, melegedtek, reggeliztek, kukoricát morzsoltak, beszélgettek,/ most meg nincsenek sehol,/ mintha föld nyelte volna el őket," az út is üres, "se gyalogos, se kocsi, se szán, se állat rajta,/...se tehénbőgés, se tyúkkotkodácsolás, se vederzörgés, se lánccsörgés/...sehol egy lélek, se a kertekben, se a határban,/ minden kihalt, elhagyott, árva" (Time warp).

A szakértők szerint a jelenleg világszerte folyó környezetrombolás egyik fő oka a modern gépesített, nagy mennyiségű vegyszert használó nagyüzemi mezőgazdaság. A műtrágyázástól, a nagyüzemi állattartástól és a kémiai növényvédelemtől kipusztulnak vadon élő fajok, főleg a madarak; ihatatlanná válnak a vizek; algásodnak, eutrofizálódnak a folyók, tengerek; savassá válnak az esők; a mezőgazdasági gépkolosszusoktól és a

szerves trágya hiányától romlik minőségében és óriási területeken erózió áldozata lesz a termőtalaj stb. A hagyományos életformájukat, társadalmi kapcsolatrendszereiket elvesztett egykori falusiak pedig milliós nagyvárosokba kerülve, megtartó kultúrájuk nélkül, a "magányos tömeg" atomjaiként tengődnek. Oravecz könyvéből arról kapunk megrázó képet, hogy e globális civilizációs válságfolyamat egyik fő eseménye, a falusi kultúra lerombolása hogyan ment végbe Magyarországon a Kádárkorszakban. Abban a korszakban, amelyet a Gallup Intézet néhány hete végzett felmérése szerint hazánk lakosai Szent István és Mátyás király kora mellett a magyar történelem legfényesebb korszakának tartanak. (Oravecz Imre: Halászóember. Szajla. Töredékek egy faluregényhez (1987 – 1997). Élő Irodalom, Jelenkor Kiadó, Pécs 1998, 450 l. Endreffy Zoltán

Aquinói Szent Tamás: Catena Aurea

Nehéz lenne túlbecsülni Aquinói Szent Tamás Catena Aureájának jelentőségét. Szent Tamást IV. Urbán pápa kérte fel, hogy írjon magyarázatot – glosszát – sorban mind a négy evangéliumhoz. Akkortájt, 1260 körül sok efféle glossza volt használatban, Tamás glosszája azonban, a Glossa continua in Matthaeum, Marcum, Lucam, Ioannem, az általa ismert egyházatyák műveiből vett legkiválóbb idézetek példátlan gyűjteménye lett. Tamás glosszáját már a tizenötödik és a tizenhatodik században mindenütt ismerték, szerették, és nagyrabecsülésből nevezték el Catena Aurea-nak, aranyláncnak. Mind a kéziratos, mind a nyomtatott könyvek korszakában ez volt Tamás egyik legolvasottabb műve. A XIX. században az anglikán egyházat megújító ún. Oxfordmozgalom teológusai, köztük a később nagy katolikus teológussá és biborossá lett John Henry Newman, készítették el a Catena kiváló angol fordítását. Az egyikük, M. Pattison a következő szavakkal méltatta a Catenát: "A korábbi glosszák mind részlegesek és szeszélyesek voltak, egy passzusnál elidőztek, átsiklottak viszont ugyanolyan nehéz vagy még nehezebb passzusokon. Szent Tamás Catenájának olvasóját viszont bámulatba ejti az a mesteri és architektonikus szerkesztés, ahogyan Tamás a glosszát megkomponálta. A legmagasabb rendű tudás, amely nem csupán könyvből merített tudás, hanem az egész óegyház beható ismerete; mindegyik szerző stílusának bensőséges ismerete, amelynek jóvoltából Tamás néhány szóba tudja tömöríteni egy egész oldal tartalmát; e tudás tömegének világos és áttekinthető elrendezése - mindezek a tulajdonságok a patrisztikus bibliamagyarázat szinte tökéletes foglalatává teszik e Catenát."

A Catena célját illetően álljanak itt magának az Angyali Doktornak a szavai: "Ebben a munkában az a törekvés vezetett, hogy ne csupán a betű szerinti, hanem a misztikus értelmet is kifejtsem; néha pedig a tévedéseket is lerontsam, és megerősítsem a katolikus hit igazságát. Mindez szükségesnek látszott, mivel főképpen az evangélium mondja el nekünk a katolikus hit lényegét és az egész keresztény élet szabályát." A Catena fordulópontja lett nemcsak Szent Tamás gondolkodásának, hanem az egész katolikus dogmatikának. Mert az 1260-as években, a Catena írásának idején mélyed el Tamás egyre jobban a görög egyházatyák műveiben. A Tamás-filológusok kiszámolták: a Catenában Tamás huszonöt latin és ötvenhét görög egyházatyát idéz. A magyar katolikus gondolkodás nagy adósságának törlesztésére vállalkozott Benyik György, aki Lázár István Dáviddal a magyar Catena

I. kötetét (Kommentár *Máté evangéliumához*) lefordította (megjelent a szegedi JATE Press kiadásában). Kívánjuk, hogy az I. kötetet hasonlóan szép fordításban és formátumban mielőbb kövesse a többi kötet. *Endreffy Zoltán*

Pierre Riché: II. Szilveszter, az ezredik év pápája

A magyar millennium is időszerűséget ad a francia történész, Pierre Riché kiváló könyvének, amely bemutatja az 1000. év pápáját Aurillac-i Gerbertet, aki II. Szilveszter néven került Péter római székébe. Bár a szerző szándéka nem az volt, hogy megírja Európa XX. századi történetét, nem is "Gerbert és kora" volt választott témája, de a rendkívüli ember mozgalmas pályafutásának megírásakor fényt vet korára is, a sokszor emlegetett "sötét középkorra", amelyben azért voltak fények is, amint éppen Gerbert története mutatja. Sok legenda keringett az Aurillac-i kecskepásztorról, aki tudós bencés lett, majd Reims és Ravenna érseke, végül pedig római pápa.

Szerzőnk sorra veszi a legendákat a "mágus pápáról", megrostálja azokat, hogy aztán hiteles források – főleg Gerbert levelezése alapján – megfesse II. Szilveszter igazi képét. 999 és 1003 között volt pápa, trónra kerülésében jelentős szerepe volt III. Ottó császárnak. A 210. oldalon szól a szerző a Szent Istvánnak küldött koronáról, megjegyezve azt, amit Győrffy György bőven kifejt István király és műve című monográfiájában, hogy az a korona, amelyet Budapesten őriznek, biztosan nem ugyanaz, amelyet II. Szilveszter küldött, hanem annak XI. századi *másolata:* "akárhogy is volt, István pápai áldással királlyá lett és 1001. augusztus 15-én fel is szentelték…", írja Riché.

Tegyük hozzá, a kérdés ennél bonyolultabb, Győrffy könyvében alaposabban tárgyalja mindezt. Pierre Riché könyve végén, a Függelékben, időrendi táblázatot találunk és bőséges bibliográfiát Gerbert műveiről, illetve a róla szóló könyvekről, tanulmányokról.

(Balassi Kiadó Budapest, 1999., 266 oldal, ára: 1 500 Ft. Franciából magyarra fordította Somorjai Gábor.)

Szabó Ferenc SJ

Iváncsics Tamás és barátai: "Szólj, Uram!"

A fenti címmel jelent meg egy fiatal lelkes kis csapat vallásos témájú zenei albuma 1999 végén. A kiadvány két jól ismert (Dax) feldolgozást, és 10 új dalt tartalmaz. Az akusztikus hangszerekre épülő, igényes kidolgozású CD-lemez, illetve kazetta keresztény értékeket képvisel, melyek méltán keltik fel az Isten felé forduló emberek figyelmét. Az énekek általában bibliai ihletettségűek (pl. "A tékozló fiú", "A jerikói vak", "A kereszt alatt") és a ma emberéhez, az ő problémáiról is szólnak ("Békedal", "A szépség lángja"). A szerzők kifejezett célja, hogy a dallamos, jól énekelhető, könynyen befogadható zenével az evangélium üzenetét tolmácsolják fiataloknak és idősebbeknek egyaránt.

Iváncsics Tamásnak korábban már négy nagy sikert aratott lemeze jelent meg. Kettő szintén dalos kazetta, az "Indulj el" és az "Üzenet", kettő pedig rockopera, "A tékozló fiú" és a "Damaszkusz". A "Szólj, Uram!" minden bizonnyal folytatja az eddigi sikersorozatot.

(Pius Kolping Család Egyesület, Pécs, Bolgár köz 22. 7634, Tel./Fax.:72/256-510. Kazetta: 890 Ft, CD: 1890 Ft)

Az emberek közötti béke érdekében / egy emberi lény lett teremtve, hogy senki se mondhassa a másiknak / "Az én apám nagyobb volt, mint a tiéd." Egyetlen emberi lény teremtetett, / hogy hirdesse a Szent dicsőségét – áldott legyen Ő, aki mindenkit Ádám szerint formált meg...

Mishnah, Sanhedrin 4, 5

A Jubileumi Évben megjelenő első számunkban a nemzetközi eseménynaptárt áttekintve, olyan híranyagot kívánunk nyújtani, mely segít fókuszt és irányt választani az előttünk álló valós és fontos feladatok felismerésében. Vezérfonalul a ránk köszöntő új korszak legfontosabb üzenetét, az "Egység" gondolatát választottuk. Milyen események játszanak szerepet ma az egységteremtés folyamatában. A közelmúlt számos olyan történéséről való beszámoló került a hazai média perifériájára, vagy lett sokszor teljes egészében mellőzve – világi és egyházi vonatkozásban egyaránt –, mely komoly segítséget jelenthet az egységteremtés objektivitásának és jelentőségének felismerésében.

"A most kezdődő század a szolidaritás százada legyen" – hangzott a pápai felhívás, melyet a Szentszékhez akkreditált 173 diplomata jelenlétében mondott II. János Pál szokásos újévi köszöntőjében. "Nem új gondolatokra és törvényekre, hanem a meglévők diszkrimináció nélküli alkalmazására kész politikai akaratra van szükség". A Pápa örömmel nyugtázta a tudományban elért eredményeket, melyek javították az emberi élet körülményeit, ugyanakkor rámutatott, hogy az elmúlt évszázad háborúkkal, emberirtással, nagy arányú menekültáradattal, fegyverkezés-versennyel, terrorizmussal és etnikai konfliktusokkal volt terhes. "Mindez alázatra és bűnbánatra sarkall bennünket." Ahhoz, hogy az emberek együtt élhessenek egy jobb világban, arra van szükség, hogy az egymás iránt érzett felelősségérzet növekedjék, hogy továbbra már ne tartsuk az anyagi javakat és gazdagságot mindenáron megszerzendő értéknek, és ne tekintsük a tudományt a valóság megismerésében egyedüli eszköznek. Az új és intenzív szolidaritást a technológiai és gazdasági eszközök megosztása, az emberi jogok általános tisztelete, a konfliktusok megelőzésére tett erőfeszítések, valamint a kultúrák és vallási irányzatok párbeszéde kell, hogy jellemezze.

Az ökumenizmus jegyében II. János Pál pápa dr. George Carey Canterbury érsek és Athanasios metropolita, az ortodox ökumenikus pátriárka kíséretében nyitotta meg a szent év beköszönte alkalmából a Falakon Kívüli Szent Pál Bazilika kapuját. A Pogányok Apostola sírja felett a Pápa a II. Vatikáni zsinat ökumenikus dekrétumának nagy hatású szavait idézte: A keresztények közötti megosztottság nyíltan szemben áll Krisztus akaratával, botrány a világ szemében, és akadályt jelent az evangélium hirdetésében. "Lehet-e egy test megosztott? Lehet-e az egyház, Krisztus Teste megosztott? ... Ebben a kegyelmi évben mindnyájunkban növekedjen annak tudata, hogy személyesen felelősek vagyunk a Krisztus misztikus teste történetét megjelölő szakadásokért. Ez a tudat nélkülözhetetlen ahhoz, hogy előrehaladjunk afelé a cél felé, amelyet a zsinat unitatis redintegrációnak, az egység helyreállításának nevezett, és ami nem lehetséges belső megtérés nélkül. Az ökumenikus mozgalom középpontja a szív megtérése..." - mondotta a pápa, majd hozzátette, hogy minden keresztény számára legyen kötelező jellegű az ökumenikus elkötelezettség.

Ugyanazon a napon, amikor II. János Pál pápa Rómában, Epifánia napján 12 püspököt szentelt, illegitim kínai püspökök Pekingben öt másik püspököt szenteltek a pápa beleegyezése nélkül. A szentelést végző püspökök az 1957-ben a Népköztársaság által alapított Kínai Katolikus Hazafias Mozgalom (CCPA) tagjai, akik a hivatalos kínai kormánnyal együttműködve a kínai egyház Rómától való függetlenedést támogatják. A CCPA a kínai egyházon belüli megosztottság okozója, az egyházon belül létezik egy illegálisan működő szárny is. Bár Róma a hivatalos szárnyat eretneknek tekintette, mindvégig tudatában volt, hogy mindkét szárnyban vannak Rómához hű püspökök. Az utóbbi időben a CCPA keretében működő püspökök kétharmada jelezte visszatérési szándékát. Ebben a pozitív folyamatban jelentett megtorpanást és nagy megütközést az Epifánia napi illegális püspökszentelés.

Nagy-Britannia több püspöke jelezte, hogy a jubileumi év

Pünkösdjén ökumenikus részvétellel celebrál szabadtéri szentmisét az ország számos területén parkokban, piactereken, lóversenypályákon, tengerparton és a híres angol zöld falusi gyepen. A szentmisék keretében a brit egyházban az utóbbi időben sokak által nyíltan követelt, ill. vitatott interkommunióra is sor kerül.

A lengyel katolikus hírügynökségnek adott interjújában Bartolomeo, konstantinápolyi pátriárka azokat a véleményeket, melyek szerint a keresztény egység létrejöttét a közeljövőben várhatjuk, megalapozatlannak nevezte. Elismerte, hogy II. János pápa "nagyobb lépéseket" tett a keresztény egység megteremtése területén, mint elődei, de figyelmeztetett, hogy a pápai primátus erőteljes képviseletére tett erőfeszítései elfogadhatatlannak bizonyultak a görög ortodoxok számára. A pátriárka megemlítette, hogy VI. Pál kormányzása óta a katolikus és ortodox dialógus és a személyes kapcsolatok kialakulása folyamatosan nagy léptékkel megy előre, mégsem sikerült azonban a visszatérés "az osztatlan egyház közös hitéhez." Az erre irányuló törekvések eredményes véghezviteléhez kevés volt II. János Pál pápa kormányzásának két évtizede. "Elértünk azonban valami nagyon fontosat" - mondta a pátriárka -"Megvallottuk az egység szükségességét, az ellenségesség beszüntetése és az együttműködés szükségességét. Az igazi eredmény azonban csak a következő generációban mutatkozik majd meg, és valószínűleg csak a lelkileg nagyon éretteket érint majd."

Francis Arinze bíboros, a Felekezetek Közötti Párbeszéd Pápai Tanácsának elnöke, 2000 januárjában, a svájci Davosban tartott Világgazdasági Fórumon résztvevő állam- és kormányfők előtt felhívta a figyelmet arra, hogy a vallások mindenütt a kultúra kiemelkedő elemét képezik, és az identitás kialakításának legfőbb tényezőjét jelentik. Ugyanakkor ma nehéz olyan országot találni, melyet ne a vallási pluralizmus jellemezne. A bíboros sürgette a vallások közötti párbeszéd tartalmi és intézményes feltételeinek megteremtését. Különösen hangsúlyozta az Iszlámmal folytatott dialógus fontosságát, és kijelentette, hogy a Nyugat és az Iszlám közötti összeütközés nem szükségszerű annak ellenére, hogy a muzulmán országok vallásszabadságról vallott felfogása különbözik a nyugati megközelítésmódtól. "Ezek az országok az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának a lelkiismereti-, gondolat- és vallásszabadságról szóló 18. paragrafusát inkább nyugati, mint egyetemes értéknek és felfogásnak tekintik, és bár a sajtószabadság fogalmát sem értelmezik a nyugatihoz hasonló módon, mégis figyelemre méltó tény azonban, hogy a médiában az utóbbi időben nagy teret nyert erőszakról szóló megnyilvánulások egyformán keltenek megdöbbenést és ellenkezést az elkötelezett muzulmánok szemében és keresztény megítélés szerint is.

EgyházfóruM

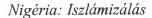
CHRISTIAN SOLIDARITY INTERNATIONAL

A Christian Solidaity International (CSI) keresztény, ökumenikus emberi jogi és segélyszervezetet 1977-ben alapította Hans Stückelberger lelkész Zürichben. Célja: a hitűk miatt üldözöttek, szenvedő gyerekek és katasztrófa-áldozatok támogatása, tekintet nélkül fajra, nemre vagy vallásra.

A CSI az elnémítottak hangja: "Ha a misztikus Test egyik tagja szenved, vele együtt szenved az Egész is" (1Kor, 12,26). Az egyetemes egyház egészsége és életereje érdekében segítenünk kell a szenvedőket, hogy megőrizzék hitüket Jézus Krisztusban. Akcióit olyan területen végzi, ahol más szervezetek nincsenek jelen (pl. Szudánban, ahol 1995–2000 között élelmi- és gyógy-szersegélyeken kívül 30 021 keresztény és animista fekete afrikai rabszolgát – főként nőket és gyerekeket – szabadított ki). Iskolákat tart fenn Indiában, Peruban, Nepálban és Egyiptomban, elősegítve a kisebbségek békés együttélését. Romániában nevelőszülő programot indított az árvagyerekek családi elhelyezésére.

A CSI számos országban (Magyarországon 1991 óta) működik. Első kézből származó információit saját lapjában közli. Tájékoztatja az ENSZ-t, a médiát, államférfiakat és kormányokat, kampányokat indít a hitük miatt üldözöttekért, segély-, tiltakozó és imaakciókat kezdeményez világszerte.

Magyarországi szerkesztőség: CSI-Krisztusi szolidaritás 1242 – Budapest, Pf. 291

Ahmed Sani kormányzó 1999. októberben Zamfarában bevezette a sariát (iszlámtörvénykezést). Dr. Anthony Okogie, Lagos érseke, így nyilatkozott: "A saria ezzel – az alkotmány mellett – az ország második törvénye lesz. Nigéria azonban világi, nem iszlám állam." De az iszlámizációs törekvések kihatnak az egész társadalomra: a keresztények tömeges kivándorlásához vezettek. Magas rangú politikusok Rijádban (Szaúd-Arábia fővárosa) az iszlám nigériai terjeszkedésének – mecsetek és iskolák építésének – lehetőségeit vitatták meg (míg Katsina államban templom építését nem engedélyezik).

December közepén kb. 2000 szélsőséges tört be az ország középső részén fekvő Ilorin város 18 templomába, és összetörték az épületek teljes berendezését. Félő, hogy a közeljövőben hasonló akciók fordulnak elő.

Nigéria lakosságának mintegy fele az ország déli részén élő keresztény, másik fele túlnyomórészt északi muzulmán. Az iszlámizáció ezért destabilizálással fenyegeti az egész országot. 1966-ban iszlám fundamentalisták keresztények ezreit mészárolták le Kano szövetségi államban, és Észak-Nigériában, ami döntő mértékben hozzájárult a *biafrai háború* néven ismert borzalmas vérengzés kitöréséhez. – Imádkozzunk a vallásszabadságért.

Csecsenföld: "Iszlám vagy halál!"

Az első csecsen háború (1994–1996) óta az emberrablás mindennapos esemény. A keresztyén gyülekezeti vezetőket rendszeresen elhurcolják, sokszor megölik. A nagy összegű – dollárban fizetendő – váltságdíj azonban csak az egyik motívum: így akarják elviselhetetlenné tenni a hívők életét, hogy elűzzék őket az országból. Leginkább a csecsen ortodoxokat, és a grozniji baptistá-

kat fenyegeti veszély. A biztonsági erők megtámadták és elkobozták imaházukat, ami ma fegyverraktár és háborús bűnösök börtöne. A terrortámadások miatt alig néhány hívő maradt Groznijban.

Csecsenföldön nyüzsögnek az afgán, szaúd-arábiai és albán iszlámisták. 1989-ben egyetlen mecset sem állt itt; ma 600 a számuk. 1999. februárban **Aszlan Maszhadov elnök** hatályon kívül helyezte az alkotmányt, és törvénybe iktatta a sariát. A fanatikusok célja egy iszlám nagyállam megteremtése, és a Kaszpi-tengeri olajvezeték fölötti uralom megszerzése.

Türkmenisztán: Protestáns egyházak – betiltva

Türkmenisztánban, de főleg Üzbegisztánban – a többi közép-ázsiai államhoz hasonlóan – élethosszig "választott" vezető áll a zsarnoki kormányzat élén. **Nijasov**, a régi kommunista elit tagja, 1985-ben lett a kommunista párt vezére. Az ország a Szovjetunió bukása után csupán külsőleg változott: a párt 1992-ben "Demokratikus Párt"-ra változtatta a nevét, de Nijasov maradt az élén. Türkmenisztán polgárai nem élveznek alapvető demokratikus jogokat: az országban nem létezik sajtó-, sem választási, sem gyülekezési szabadság.

1996-ban még jobban korlátozták a vallásszabadságot: gyüle-kezeteket csak 500 tagtól regisztrálnak, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy kizárólag a muzulmán és orosz-ortodox egyházak képesek bejegyeztetni magukat. A nem-bejegyzett vallási közösségeket elnyomják.

A hatóságok nagyon rosszul tűrik a protestánsok türkmén nemzetiségűek közötti missziós tevékenységét. Egy hivatalnok így tájékoztatta **Rahim Tasov baptista lelkészt:** "Türkmenisztánban soha nem engedélyezzük a protestáns egyház működését!"

Kolumbia: Veszélyes szolgálat

Az országban 1948 óta polgárháború pusztít. 1993. január: baloldali terroristák elrabolják **Mankins, Rich** és **Tenenoff misszio-náriust. José Quinteiro püspököt** öt alkalommal hurcolják el. 1999. január: halálosztagosok Plaza de Ozcó templomából 20 hívőt kivonszolnak, és a helyszínen agyonlőnek. Szélsőjobb gerillák 1999. november 15-én Quibdo tartomány nyugati felében meggyilkolják **Meza lelkészt,** és világi asszisztensét, **Eguiluz testvért.**

Az ok minden esetben ugyanaz: a keresztények elesettek iránti elkötelezettsége.

Kolumbiában több mint 17 000 marxista gerilla vív véres küzdelmet a társadalmi igazságosságért. Az ő szemükben a keresztények – akik a változást békésen, evangéliumi alapon akarják – mind gyanúsak. Ugyanakkor a gazdag földbirtokosok és vállalkozók pénzelte halálosztagok is bizalmatlanul tekintenek rájuk, mivel igazságos földosztást és a szegényeknek jobb körülményeket követelnek. Számukra a keresztények álcázott gerillák, akik megérdemlik a halált.

A szociálisan elkötelezett hívők így két front közé kerültek. – Védelmezd meg őket, Urunk! Viz Péter

EgyházfónuM

Az Egyházfórum legutóbbi számában ('99/3-4) egy kis gyűjtemény jelent meg a vallásügyi törvény módosításának vitájáról szóló véleményekből. A kiadvány megjelenése óta történt azonban egy esemény, amelyről talán érdemes beszámolni és adalékul szolgálni vele az ott olvasott véleményekhez.

A Magyarországon bejegyzett egyházak képviselői meghívót kaptak a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumába, hogy szakmai vitát folytassanak a Schanda Balázs nevével jegyzett "Szakmai koncepció a lelkiismereti és vallásszabadságról valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény módosítására" címmel az egyházaknak eljuttatott anyagról.

A megnevezett időpontban a tanácsterem zsúfolásig megtelt, a lehetséges résztvevők számának előzetes kalkulációja talán pontatlanul sikerült, de amint az az egyik, a megbeszélés legelején elhangzott felszólalásból kiderült, voltak olyanok is, akik nem jelentek meg. A meghívottak körében nem voltak jelen négy olyan egyház képviselői, akiknek véleményére természetesen mindenki kíváncsi lett volna. A meghívókat szétküldő és a vitát moderálandó Schanda Balázs a négy egyház képviselőinek távollétére nem adott magyarázatot, azaz nem derült ki, hogy egyáltalán kaptak-e meghívót a megbeszélésre, vagy pusztán bojkottálták azt, avagy nem tartották fontosnak a jelenlétet, esetleg más irányú elfoglaltságukat bejelentve maradtak távol.

Schanda Balázs bevezető beszéde után azonnal kiderült, hogy a megbeszélés érzékeny témát érintett – volna. A nemzetközileg is elismerten Európa egyik legjobb vallásügyi törvényének tekintett 1990. évi IV. törvény módosításának gyakran felmerülő igénye, amelyet az éppen aktuális hatalomnak eddig nem sikerült keresztülvinni, érzékenyen érinti a bejegyzett egyházak jó részét.

A bevezető után közvetlenül felszólaló egyház – nem kívánom itt nevesíteni a megbeszélésen megnyilvánult közösségeket – képviselője bejelentette, hogy közössége nem ért egyet a változtatás igényével, ezért elhagyta a termet.

A felszólalók sorban kifejezték negatív véleményüket a módosítás tervezetéről, s együttesen kijelentették, hogy mivel a változtatás igénye mögött egyértelműen politikai szándék meglétére lehet következtetni, az ügy jelenlegi fázisában nem tartják helyénvalónak a szakmai vitát. Azt ugyanis olyan kompetens személyekkel folytatandó megbeszélésnek kellene megelőzni, amely politikai oldalról tudná megvilágítani az érdekeltek előtt a változtatás igénye mögött rejlő valós szándékot. Ezt ugyanis értelmetlen dolog lenne, többek között, az arról szóló vitának megelőzni, hogy mely bíróság jegyezze be az új vallási közösségeket. A majdnem százra tehető képviselt közösségek között akadt kettő, amely egyetértett a módosítással. Ez természetes is, hisz korábban is volt olyan egyházi kö-

zösség, amely jelentős erőbedobással tevékenykedett a nagy nemzetközi vihart aratott "szekta-eset" ügyben. A különféle nézetek megléte ma is természetes, ám a törvénymódosítást szorgalmazóknak talán érdemes lenne figyelembe venni a bejegyzett közösségek és a nemzetközi vélemények legnagyobb többségének álláspontját. Ugyanakkor, mintha a minisztériumi meghiúsult megbeszélés nem is történt volna meg, azóta is hallani a módosítás szükségességéről hangoztatott politikai tervekről. A Human Rights Without Frontiers elnevezésű nemzetközi emberjogi szervezetnek a módosítás tervezetének történetéről szóló ismertetését azóta sikerült gyenge pamfletnek minősíteni, a módosítás ellen szóló hangokat pedig a Minisztérium meg sem hallja.

Konklúzióként a megbeszélésen megjelent meghívottak mindössze azt voltak hajlandók kinyilvánítani, hogy a módosítás politikai okának megismerése előtt nem kívánnak szakmai vitába kezdeni másod- vagy harmadlagos fontosságú részletkérdésekről.

Adalékként álljon itt a Schanda Balázs által készített szakmai koncepció problémafelvetéséből egy olyan gondolat – mely szakmai koncepció egyes pontjaival és a változtatás szükségességével egyébként az általam képviselt Szangye Menlai Gedün, A Gyógyító Buddha Közössége nem ért egyet.

"...másfelől a nagyon is különböző egyházak egy jogi kategóriába helyezése visszásságokat eredményez mind a szimbolikus, mind a testre szabott szabályozás vonatkozásában. Ahogy a jog nem kezelhet azonos társadalmi valóságokat különbözőképpen (ez diszkrimináció lenne), úgy a nagyon különböző valóságok azonos kezelése is helytelen" – írja Schanda Balázs az egyházak részére eljuttatott anyagban. Véleményünk szerint mindez abban az esetben állja meg a helyét, ha a kategóriák felállítása eleve helytelen. Amennyiben sikerülne helyesen felállítani azokat, könnyen kezelhetővé válna a probléma. Ugyanakkor a kategóriák meghatározása a mai napig nem sikerült az erre szakosodott szakembereknek. Tehát igazságos, elfogulatlan szándékra így nem egykönnyen lehet számítani.

Az ülésen a Minisztérium finom, friss pogácsával vendégelte meg a meghívottakat. A pogácsát magam kevesebb sóval, a módosítási igények szabadjára eresztését kevesebb show-val szeretem.

Nagy Zoltán, Csobánka

Olvasom az Egyházfórum Alapítvány fejlécével ellátott előfizetői levelet. Kíváncsian várom az új Egyházfórumot. Nagyon jó a levél aktivitásra szólító része is. Örülnék, ha visszhangra találna és sok sejt keletkezne. Igen sürgősen szükség lenne egyházunk, azaz híveink gondolkodásának megújulására.

V. A., Pannonhalma

Amerikai érsek a világegyház vatikáni vezetésének lényegbevágó reformját sürgeti

Eljött a vatikáni kuriális hatóságok gyökeres reformjának ideje. Teljesen újból át kell gondolni az egész katolikus világegyház vezetését, át kell alakítani a kollegialitás szellemében, hogy végre ökumenikus szellemben előrehaladjon. E lépésekbe be kell vonni a pápai hivatalt, a péteri szolgálatot is. Ezt kívánja a "Jesus" című olasz folyóiratban John R. Quinn, San Francisco korábbi érseke. Elsősorban a bíborosi kollégium túlzott hatalmát, formáját és funkcióját bírálja. E kollégium "botránykő a keresztény egység útján". Mert e berendezkedés lefokozza a püspökkari konferenciákat, az összes püspökök kollégiumát, pedig a korai keresztény hagyománytól kezdve tanítóhivatali és szakramentális szempontból e kollégium birtokolta a voltaképpeni vezető hatalmat. "Bizonyos értelemben a bíborosi kollégium a

püspökök gyűlésén kívül és afölött áll." Főleg a keleti egyházak azok, amelyek ezt nem tudják elfogadni. Quinn ezzel egyidejűleg döntési jogokat igényel a püspöki szinódusoknak. Törekedni kell egyetemes zsinatokra is, ahol a keleti egyházak püspökei végre egyenlő és teljes jogokkal részt vesznek. Ezenkívül be kell vonni a helyi egyházakat a püspökkinevezésekbe.

A japán egyház jeleket, inspirációt és kísérést kíván

A nyugati jellegű japán egyház a japán kultúrában gyökeredző, részvételi (participációs) és misztikus egyház felé fordul, amely párbeszédet folytat nagy vallásokkal és kultúrákkal a saját gyökereiről. Ez a meggyőződése a japán jezsuiták provinciálisának, Adolfo Nicolasnak. A feladat az, hogy "csillapítsuk a japán nép szomjúságát eleven jelekre, sugalmazásra és kísérésre" – mondja Nicolas.

AZ EGYHÁZFÓRUM ELŐFIZETŐINEK A FELTÜNTETETT ÁRAKBÓL 30% KEDVEZMÉNYT BIZTOSÍTUNK

(A feltüntetett árak az áfát tartalmazzák)

KERESZTÉNYSÉG – GETTÓ VAGY KIVONULÁS

A mű eredeti címe: "Harmadik út a hithez". Valóban egy harmadik, az egyedül hitelesnek mondható utat próbálja felvázolni Mülier, miután elemezte korunk egyházának válságát: Nem helyes sem a magunkba zárkózás, sem a keresztény hit értékeinek a feladása. A helyes irány a két nézetben rejlő pozitív gondolatok feladása nélkül kitartani a keresztény hitigazságok mellett – állandó nyitottsággal és párbeszédre való készséggel.

Alois Müller: Kereszténység – gettó vagy kivonulás (136 old.) Eredeti ár **600 Ft**

A MI VILÁGUNK

– Tanári kézikönyv 8 –13 évesek tanításához

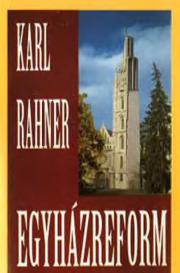
A "Mi világunk" izgalmas és kipróbált módszereket kínál a Nemzeti Alaptantervből ismert műveltségi területek egy részének tanításához. Olyan fogalmak tanulmányozását veti fel, mint a béke, a konfliktus és az emberi jogok. Ezek a fogalmak gyakran ellentmondásosak, és kisgyerekekkel nehéz megértetni őket. Ebben a tanári kézikönyvben a szerzők gyakorlatiasan és eredeti módon közelítik meg a fenti kérdéseket. Útmutatókat adnak arra vonatkozóan, hogyan integráljuk a "mi világunkat" az általános és középiskolás tanterybe és ötleteket kínálnak tanártovábbképzések lebonvolításához.

Simon Fischer – David Hicks: A mi világunk (177 old.) Eredeti ár **1200 Ft**

EGYHÁZREFORM

(Lehetőség és feladat)

Rahner könyvében olyan témához nyúlt, amely a zsinat óta különösen foglalkoztatja a teológusokat: Milyennek akarta Jézus az egyházat. A jelenlegi helyzet elemzése után, melyben eloszlat jó néhány, a mai

egyházra vonatkozó tévhitet, a következő részben arról ír, mit lehetne tenni nekünk, keresztényeknek, majd pedig felvázolja az ideális ("jövőbeli") egyházat, ti. hogy milyennek kellene lennie. Ajánlható ez a könyv mindazoknak, akik elszánták magukat arra, hogy Krisztus egyházának építő tagjai legyenek.

Karl Rahner: Egyházreform (108 old.) Eredeti ár **800 Ft**

JÚDÁSOK VAGY PÉTEREK

(Religiográfia a pályamódosító papokról)

Kényes területre merészkedik a szerző témaválasztásával: tabutéma ez az egyházban, különösen nehéz pedig objektíven írni olyan történésekről, melyek akaratlanul is állásfoglalásra kényszerítik az embert. A címbeli kérdés választása ugyanakkor éppen arra akarja felhívni a figyelmet, hogy nincs jogunk ítéletet mondani fölöttük, s a szerzőnek sem ez a szándéka: Csupán fel akarja tárni az események okait és mikéntjét, hogy helyes képet alkothassunk magunknak a problémáról.

Kamarás István: Júdások vagy Péterek (251 old.) Eredeti ár **400 Ft**

PARTNEREK VAGY ELLENSÉGEK

(Az egyházak és az állam viszonyáról)

A kommunista rendszer összeomlása után sor került az állam és egyház viszonyának tisztázására is, amely azonban nem volt mentes a vitáktól. Ahhoz azonban, hogy ezek a viták valóban termékenyek lehessenek, szükség volt a kérdést több szempontból is tisztázni, hogy indulatoktól mentes, minél több szempontot figyelembevevő megoldás születhessen. Erre a feladatra vállalkozott az Egyházfórum Alapítvány, amikor konferenciát rendezett a kérdésről (különösen az anyagi javakat illető témákban), és annak anyagát e kötetben megjelentette.

Egyházfórum Konferencia: Partnerek vagy ellenségek (97 old.) Eredeti ár **460 Ft**

EGYHÁZKÖZSÉG-ÉPÍTŐK

(Egyházközségek és papjaik)

Mi teszi az egyházközséget közösséggé, krisztusi közösséggé? – Erre a kérdésre keres választ a könyv azzal, hogy bemutat fél tucat plébániát a nyolcvanas évekből, melyek hiteles képet nyújtanak az akkori viszonyokról: Olvashatunk kiemelkedően jól működő, élő, de magukba zárkózó, lényegüket vesztett "közösségekről" is, melyekből mintegy konklúzióként a szerző egy "utópiát" vázol fel, amely azonban korántsem az, legalábbis az evangélium szerint.

Kamarás István: Egyházközség-építők (152 old.) Eredeti ár **450 Ft**

KATOLIKUS KISEBBSÉG ERDÉLYBEN

Milyen helyzetbe került az erdélyi katolikus egyház a román politika kisebbségellenes harcai közepette? Erre a kérdésre keres választ a könyv, melyből azt is megtudhatjuk, milyen szorosan összefort Erdélyben az anyanyelv és a vallás kérdése, s hogyan vált a szabad vallásgyakorlás a nemzeti kisebbség megmaradásának zálogává. A szerző írásával a jelenlegi helyzet tisztázására törekszik, mivel még mind a mai napig nem csitultak el teljesen az indulatok a fenti kérdésben.

Virt László: Katolikus kisebbség Erdélyben (145 old.) Eredeti ár **420 Ft**

HIT, TÖRTÉNELEM, ERKÖLCS

(Beszélgetések Bernhard Häringgel)

Häring korunk legjelentősebb morálteológusa: meghatározó szerepet játszott mind a zsinat, mind pedig a katolikus erkölcstan modem szellemének kialakításában. Gondolkodásmódja azonban sokak különösen nagyhatalmú egyházi személyek szemében – gyanússá vált. Hányattatásairól szól ez a könyv, melyből megismerhetjük egy olyan ember életét, aki a lelkiismerete szava mellett még az őt ért támadások ellenére is a végsőkig kitartott – példát mutatva ezzel az őt követő nemzedékeknek.

Cianni Licheri: Hit, történelem, erkölcs (327 old.) Eredeti ár **700 Ft**

HITTANSZTORI

(Visszaemlékezés hitoktatásunk harminc esztendejére)

A kommunista időszak hitoktatásának történetét akarta megírni a szerző, azonban a dokumentumok elvesztek... Dokumentumszerű elbeszélés helyett tehát "csupán" egy visszaemlékezést vehetünk a kezünkbe, amelyben azonban bősé-

gesen kárpótolja az olvasót a leírt tények élményszerűsége – ugyanakkor nem kell lemondanunk az objektivitás követelményéről sem: számos olyan eredeti levél is szerepel benne, amelyek csak még hitelesebbé teszik a leírtakat.

Bernolák Éva: Hittansztori (334 old.) Eredeti ár **600 Ft**

KERESZTÉNY HIT ÉS POLITIKAI ÉSZ

Dacára annak, hogy az utóbbi száz évben pápai írások jelentek meg az égető szociális kérdésekről, azok tanítása csak nagyon kevéssé ment át a katolikus köztudatba. A szerző szerint ez annak köszönhető, hogy ezek az enciklikák nem konkrét kérdésekről nyilatkoznak, hanem csak általános irányelveket adnak, melyeket minden keresztény embernek még át kell gondolnia, s bensővé kell tennie, hogy valóban elérjék céljukat.

Herwig Büchele: Keresztény hit és politikai ész (300 old.) Eredeti ár **800 Ft**

A KÖZGAZDASÁGTAN TÁRSADALMI ÉS ETIKAI VETÜLETE

Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa által rendezett nemzetközi tanácskozás anyagát adja kezünkbe a könyv a közgazdaságtan korunkban egyre égetőbbé váló problémáiról: szegénységről, igazságosságról, erkölcsről, piacgazdaságról stb. A résztvevő tudósok, szakemberek világnézetileg különböző alapokon állva, mégis hasonló eredményre jutva próbálják megválaszolni a felvetődő kérdéseket.

lgazságosság és Béke Pápai Tanácsa: A közgazdaságtan társadalmi és etikai vetülete (180 old.) Eredeti ár **560 Ft**

A JÖVŐ BIZTOSABB, MINT A MÚLT

A szerző azoknak szánja ezt a könyvet, akik keresik az emberi értékeket, de ezeket a vallás mai formái között nem találják. Az írás az élmények és érzések jelentőségének elismerése mellett az észre hagyatkozva próbálja meg kalauzolni a kereső embert az értékek és értéktelen dolgok mai kavalkádjában, hogy szabadon és felelősen, azaz emberi módon dönthessen saját élete értelméről.

Morel Gyula: A jövő biztosabb, mint a múlt (123 old.) Eredeti ár **580 Ft**

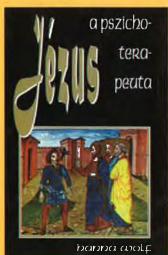

A KÖNYVEK MEGRENDELHETŐK AZ EGYHÁZFÓRUM ALAPÍTVÁNY CÍMÉN: 1055 Budapest, Markó u. 7. III. em. 4.

JÉZUS A PSZICHOTERAPEUTA

Jézus közvetlenül arra szólítja fel az embereket, hogy legyenek azzá, amik valójában. Ő maga, a személyisége volt a módszere. Egyúttal azt is megmutatta, hogy semmikeppen sem nyomja el a másikat. Ellenkezőleg: meggyőz, cselekvésre serkent, elismerést nyújt és humánus emberségben gyakorolt valódi partnerségre szólít fel.

Hanna Wolf: Jézus a pszichoterapeuta (144 old.) Eredeti ár **1200 Ft**

A KERESZTÉNY EMBER KÜLDETÉSE A VILÁGBAN

"Intellektuális imakönyv" ez a mű, melynek örök reményt hirdető üzenete, hogy a világ nem távolodott el Istentől, a megtestesült Jézus Krisztustól, hiszen Isten ott található, ahol mi magunk; az isteni Istent abból ismerjük föl, hogy emberi lett Jézus Krisztusban.

Nyíri Tamás: A keresztény ember küldetése a világban (228 old.) Eredeti ár **1300 Ft**

KI EZ AZ EMBER?

Nyíri Tamás előadásai nem a jámbor példázatok szintjén idézik fel Jézust, hanem az ember végső kérdéseinek tükrében. Nem ártalmatlan és öncélú okoskodásról van szó, hanem arról az eleven hús-vér Názáretiről, akivel össze kell mémünk magunkat, világunkat, de kereszténységünket és egyházunkat is.

Nyíri Tamás: Ki ez az ember? (220 old.) Eredeti ár **1200 Ft**

EGYÜTT ÉS EGYEDÜL

(Házasok, elváltak, élettársak az egyházban)

Napjainkban egyre gyakoribb jelenség, hogy az emberek nem kötnek hagyományos értelemben vett házasságot, hanem az együttélés szabadabb formáival élnek: félnek attól, hogy kapcsolatuk esetleg zátonyra fut, s akkor egyházilag tisztázatlan hely-

zetbe kerülnek, mint azok, akik egyházi házasságot kötve később elválnak, s szinte "kire-kesztődnek" az egyházból. Ezek-kel a problémákkal foglalkozik a könyv, hangsúlyozva azt, hogy nem kioktatásra és kirekesztésre van szükség ezekben az esetek-ben, hanem megértésre és támogatásra, hiszen Jézus is azért jött, hogy felemelje az elesetteket.

Paul M. Zulehner: Együtt és egyedül (120 old.) Eredeti ár **400 Ft**

A FILOZÓFIA ALAPJAI

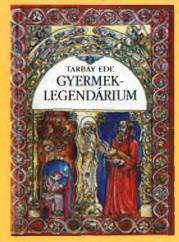
A kötet elsősorban a középiskolai filozófiai oktatás tankönyve. Az első rész a filozófia különböző részterületeit és problémáit vázolja. A második rész a nyugati filozófia történetét foglalja össze röviden, a fejlődés fő vonalaira, legalapvetőbb tendenciáira összpontosítva a figyelmet.

Turgonyi Zoltán: A filozófia alapjai (248 old.) Eredeti ár **1100 Ft**

GYERMEK-LEGENDÁRIUM

Tarbay Ede a kortárs gyermekirodalom egyik legismertebb és legolvasottabb szerzője. Gyermek-legendáriumában gazdag forrásanyagból merített a Biblia Pauperumtól kezdve a Magyar Legendáriumon, István király intelmein keresztül a Szentek Lexikonáig. A könyv 17 rövid novellát tartalmaz, amelyek a magyar és a világegyház szentjeinek életébe engednek bepillantást.

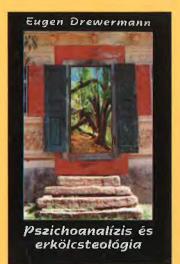
Tarbay Ede: Cyermek-legendárium (84 old.) Eredeti ár **1600 Ft**

PSZICHOANALÍZIS ÉS ERKÖLCSTEOLÓGIA

A teológus és pszichoanalitikus szerzőt e két – az ember lelki egészségéért a XIX. századtól egymással ádáz harcot vívó – tudományág közötti elméleti viszony újragondolása ihlette. A közölt tanulmányok a teológia és a pszichoanalízis művelői számára egyaránt erőteljes impulzusokat adhatnak egymás tudományterületének jobb megértéséhez, és az interdiszciplinális megközelítések elől elhengeríthetnek néhány elméleti akadályt.

Eugen Drewermann: Pszichoanalízis és erkölcsteológia (168 old.) Eredeti ár **1200 Ft**

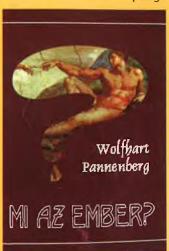
KI A KERESZTÉNY?

A neves szerző húsz tételbe foglalja a keresztény tanítás lényegét. Tárgyilagos stílusa, minden emberi értéket tiszteletben tartó, világos, könnyen áttekinthető írásmódja élvezhetővé teszi munkáit hívőknek és nemhívőknek, keresztényeknek és nemkeresztényeknek egyaránt.

Hans Küng: Ki a keresztény? (52 old.) Eredeti ár **380 Ft**

MI AZ EMBER?

A híres evangélikus teológus immár klasszikussá vált könyvecskéjében az ember legősibb, de újból és újból felvetődő és választ sürgető kérdését – amely magát az embert érinti – igyekszik megválaszolni a modern antropológi-

ák belátásai alapján, a teológia felől értelmezve az ember "nyitottságát a világra". A könyv középés főiskolai segédanyag az antropológia oktatáshoz.

Wolfhart Pannenberg: Mi az ember? (108 old.) Eredeti ár **800 Ft**

BÉKEPAPOK

Nagy feladatra vállalkozik a szerző művében: Az oly sokat bírált és az elmúlt rendszerben a magyarországi katolikus egyházban oly nagy szerepet játszó békepapi mozgalom történetét, kialakulásának körülményeit próbálja feltárni – hiteles dokumentumok alapján. A munka nehézségét fokozza, hogy nem lezárt történelmi korról kellett monográfiát írni, s így számos, a mai magyar egyházban is megtalálható, még be nem gyógyult sebet is feltéphet írásával.

Pál József: Békepapok (265 old.) Eredeti ár **250 Ft**

"NÉPEM LESZNEK"

– A gyülekezeti hit alapjai

Az egyházban a történelem folyamán kialakult szakadás klérus és laikusok között egyre tarthatatlanabbá válik, amit bár a zsinat is megpróbált orvosolni, de csak akkor szüntethetünk meg, ha magunkévá is tesszük az erre vonatkozó tanítást. A szerzőhármas könyvében először ennek a szakadásnak az okait tisztázza, ezután kifeiti az erre vonatkozó alapelveket, végül a laikusok és a klérus szemléletváltásának szükségességéről és mikéntjéről ír, hogy a katolikus kereszténység ne csak "nyája", hanem valódi "népe" lehessen Krisztusnak.

Paul M. Zulehner – Josef Fischer – Max Huber: "Népem lesznek" (156 old.) Eredeti ár **500 Ft**

